

ET LIBER HELLEADDABARIM ID EST DEUTERONOMIUM

Contents

INCIPIIT LIBER HELLEADDABARIM ID EST DEUTERONOMIUM

1Hæc sunt verba quæ locutus est Moyses ad omnem Israël trans Jordanem in solitudine campestri, contra mare Rubrum, inter Pharan et Tophel et Laban et Haseroth, ubi auri est plurimum: ¹ ² undecim diebus de Horeb per viam

---

¹ + **1.1 Præfatio** Hebraice ELLEH HADDEBARIM id est, HÆC SUNT VERBA Fasciculus myrrhæ delectus mihi. Myrrha, arbor aromatica, quinque cubitis tantum in altum excrescit, cujus cortex et radix et folia et omnia amara sunt. Myrrha amara est et cadaveribus apponitur, ut arceat putredinem vermium. Hæc est lex vetus in quinque libris comprehensa; amara, id est, nemini parcens, unde et Marath designata est; apposita cadaveribus, id est inventa pro peccatoribus, ut corruptionem criminum ab eis arceret. Hujus fasciculus est Deuteronomius, id est ramusculorum plurium in unum collectio. Terminata enim lege in quatuor voluminibus, iste quintus additus est, diffuse dicta in unum breviter colligens, quædam etiam prætermissa supplens. Additus autem est illis ut numero legali satisfaceret. Quinarius enim numerus est legis, quaternarius Evangelii. Unde et refectio quinque millium hominum in Evangelio ad patres Veteris Testamenti spectat: refectio quatuor millium ad patres novi; illis enim promissa sunt et data terrena, quæ quinque sensibus subsunt: illis quadrata, id est, soliditas terræ viventium. Deservit etiam liber iste Evangelio in nomine, in explanationis serie, in sui dignitate. Dicitur enim Hebraice Elleh Haddebarim, id est, hæc verba, Græce, quod est Latine secunda lex: Non ut quidam dixerunt, altera post prædictam, unde in prædictis dicebatur: Locutus est Dominus; hic autem, Locutus est Moyses; sed secunda, id est secundo iterata, hoc nomine Evangelium præfigurans, quod successit legi, cui nullum succedet. Cum etiam multa breviter colligit et supplet quædam, formam Evangelii præfiguratur: hoc est enim abbreviatum verbum quod fecit Dominus super terram, et supplet imperfecta legis; unde: Non veni solvere legem, sed adimplere Matth. 5.. Cum autem dicitur hoc opus adeo dignum, quod manibus regis gestari jubeatur, dignitatem Evangelii aperit, quod ordinatum est in manu Mediatoris. Cum ergo sic serviat Evangelio, merito est fasciculus dilectus Christo, non tantum pro se, quantum quia ostendit rotam in medio rotæ. Intentio est recapitulare prædicta triplici fine, ut arctius memoriæ commendetur, ut utilitas prædictorum inculcetur. Quod enim utile est, sæpe dicere, nec pigrum esse debet, ut ait Apostolus Phil. 3., nec molestum audire, et ut duritia Judæorum condemnetur, qui toties dicta non intellexerunt. Modus agendi: Præmittit quasi prologum, quo ostendit quis scripserit, et quid, etc. Post memorat grave delictum pro quo perierunt in deserto, ut hoc timore excitet ad audiendum. Post separat civitates refugii. Post recapitulat dicta et facta bona et mala supplet. Post jubet hunc librum poni in arca, et septimo anno legi omni Israël in scenophegia. Post subdit canticum: Audite, etc., in memoriam murmuris eorum et poenæ, obedientiæ et præmii. Et post benedictiones tribuum. Ultimo de morte Moysi. Hæc sunt verba, etc. Præmittit legislator titulum quasi prologum, in quo ostendit nomen auctoris, et quid fecerit, et ubi, et quando. Sicut paulo post in glossa distinguetur, et terminatur ut quibusdam videtur, ibi: Quadagesimo, etc., vel inferius, ibi: Deus noster, etc. Sed ad eorum evidentiam quæ in prologo, et eorum quæ sequuntur, tangenda est aliquantulum veritas historiæ. Ab exitu filiorum Israël de Ægypto usque quo pervenerunt ad campestria Moab supra Jordanem: fluxerunt quadraginta duo anni, in quibus diversis temporibus quadraginta duas mansiones fecerunt. Quando nubes levabatur, castra movebantur, et cum stabat, figebantur et manebant in eodem loco quousque iterum levabatur nubes. Prima mansio fuit in Ramesse, ultima in campestribus Moab. A Ramesse usque ad montem Sina, spatio quadraginta septem dierum duodecim mansiones fecerunt et hoc primo anno, et ibi fere totum annum steterunt. Ibi lex data est, ibi Genesis scriptus, Exodus, Numeri scripti sunt, et magna pars hujus. Inde pedem moventes anno secundo pervenerunt in Cadesbarne et in spatio illo fecerunt viginti mansiones; de Cadesbarne miserunt exploratores, qui revertentes nuntiaverunt terram bonam, sed robustos et gigantes homines invenerunt, et territi volentes redire in terram Ægypti, unde iratus Dominus. Abierunt retro et lustraverunt montem Seir per triginta octo annos, ibi mortui et prostrati sunt murmurantes. In quadagesimo anno pervenerunt ad Cadesbarne, unde retro abierunt

montis Seir usque ad Cadesbarne. ² ³ Quadragesimo anno, undecimo mense, prima die mensis, locutus est Moyses ad filios Israël omnia quæ præceperat illi Dominus, ut diceret eis, ³ ⁴ postquam percussit Sehon regem Amorrhæorum, qui habitabat in Hesebon, et Og regem Basan, qui mansit in Astaroth, et in Edrai, ⁴ ⁵ trans Jordanem in terra Moab. Cœpitque Moyses explanare legem, et dicere: ⁵ ⁶ Dominus Deus noster locutus est ad nos in Horeb, dicens: Sufficit vobis quod in hoc monte mansistis: ⁶ ⁷ revertimini,

per desertum, et in illo spatio novem mansiones iterum fecerunt. Undecim vero dies Moyses antequam veniret ad Cadesbarne, legem solo verbo recapitulavit, et de Cadesbarne usque ad campestria Moab, et illo spatio undecim dierum scripto voluit commendare. Ecce de primo anno duodecim, de secundo una et viginti, de reliquis novem, et ita quadraginta duæ mansiones. Hæc fuit causa hujus libri, ut scilicet quæ facta fuerant, breviter collecta, arctius tenerentur in memoria, facile enim retinentur quæ breviter dicuntur. RAB. in Deut. Hæc sunt verba, etc. Principium Deuteronomii titulus esse videtur totius operis, quia personam indicat auctoris, et quid fecerit, et locum, et tempus. Nomen quoque libri gratiam demonstrat Novi Testamenti. Deuteronomium namque secunda lex interpretatur, et Evangelium significat, quod Veteris Testamenti sacramenta spiritualiter explanat. Sicut liber Deuteronomii repetitio est quatuor librorum legis: illi enim proprias continent in se causas, iste replicat universa, habet et ipse propria sacramenta. ID. Hæc sunt verba. Hoc de se tanquam de alio, etc., usque ad ut nemo possit dubitare Moysen ista scripsisse. Locutus est. Moyses lex vetus est, quæ trans Jordanem, id est ante baptismum, Israëliticum docuit populum. In Jordane enim significatur baptismus in quo baptizatus est Christus: in solitudine campestri, id est in sterilitate carnalis populi, qui fructum virtutum non attulit. In solitudine, sterilitate plebis, cui dicitur: Relinquetur vobis domus vestra deserta Matth. XXXI; Luc. 13.. Contra mare. Quia generatio prava et perversa ablutionem peccatorum in sanguine Christi credere noluit. Inter Pharan. Pharan auctus; Thophel, insulsitas; Laban, dealbatio; Haseroth, atria. Auctus est enim populus numero hominum, doctrina legis et prophetarum; sed insulsus fuit, quia sal sapientiæ non habuit, dealbatus vero legis cæremoniis variisque munditiis, quas ex littera legis se habere credidit. Qui bene per atria significatur, tanquam per divinas Scripturas ad introitum fidei paratus, unde multi in adventu Christi facilius susceperunt, quem ante prædictum agnoverunt, unde Philippus: Quem scripsit Moyses in lege, et prophetæ invenimus Jesum filium Joseph a Nazareth Joan. 1.. Quatuor hi montes, quatuor Evangelia significant, quibus Ecclesia circumdatur.

²+ **1.2 Undecim diebus.** Lex per Moysen undecim diebus explanata, Judaicæ plebis transgressionem in mandatis Decalogi significat: Undecim dies sunt undecim apostoli per quos Juda reprobato Evangelium Christi prædicatum est in mundo. De Horeb. Qui Hebraice Choreb; incipiens per Seir, id est pilosum et sordidum vitiis populum transiens venit ad Cadesbarne: qui commutatus vel electus vel nobilis interpretatur, significans litteralem legis sensum in spiritalem per Evangelium commutatum. Omnia enim in figura contingebant illis, scripta ad correctionem nostram, in quos fines sæculorum devenerunt I Cor. 10.. Lex enim non est soluta, sed adimpleta, nec unum iota aut unus apex præteribit donec omnia fiant Matth. 5..

³+ **1.3 Quadragesimo anno, undecimo mense, prima,** etc. ISID., in Deut., tom. 5. Quadraginta anni, etc., usque ad sine corruptione manebunt. Quadragenarius ex denario et quaternario constat, et legis Evangelii impletionem significat, quæ fit in Ecclesia, decem namque ad legem pertinent, quatuor vero ad Evangelium. Undecimo mense, etc. Sicut in undecima expressa est legis transgressio, sic in prima die pervigil ad docendum legislatoris intentio; qui ex quo inobediens populus legem transgredi non timuit, statim, prædicando et corrigendo, voluntatem Domini insinuare studuit, et eos ad meliora trahere vel provocare verbis et exemplis non cessavit.

⁴+ **1.4 Postquam percussit Sehon,** etc. Notandum quod, interfectis duobus Amorrhæorum regibus, lex recapitulatur et populus instruitur, quia, remotis scandalis et superatis vitiorum turmis, competenter doctrinæ insistitur et fidei lumen digne desiderantibus aperitur. Debemus prius in nobis vitia occidere et sic mandata divina populis tradere. Sehon regem Amorrhæorum qui habitavit in Hesebon, etc. ISID. In his regibus, etc., usque ad sed foris manentes semper operibus insistant pravis.

⁵+ **1.5 In terra Moab.** Exlex siquidem populus fuit, qui legem spiritalem non habuit.

⁶+ **1.6 Dominus Deus noster.** In libro Numerorum de profecione filiorum Israël de deserto Sinai narratur, sed præceptum Domini ad Moysen de eodem transitu non dicitur; sed de nube

et venite ad montem Amorrhæorum, et ad cetera quæ ei proxima sunt campestris atque montana et humiliora loca contra meridiem, et juxta littus maris, terram Chananæorum, et Libani usque ad flumen magnum Euphraten.

⁸ En, inquit, tradidi vobis: ingredimini et possidete eam, super qua juravit Dominus patribus vestris Abraham, Isaac, et Jacob, ut daret illam eis, et semini eorum post eos. ⁹ Dixique vobis illo in tempore: ⁷ ¹⁰ Non possum solus sustinere vos: quia Dominus Deus vester multiplicavit vos, et estis hodie sicut stellæ cæli, plurimi. ¹¹ (Dominus Deus patrum vestrorum addat ad hunc numerum multa millia, et benedicat vobis sicut locutus est.) ⁸ ¹² Non valeo solus negotia vestra sustinere, et pondus ac jurgia. ¹³ Date ex vobis viros sapientes et gnaros, et quorum conversatio sit probata in tribus vestris, ut ponam eos vobis principes. ⁹ ¹⁴ Tunc respondistis mihi: Bona res est, quam vis facere. ¹⁵ Tulique de tribus vestris viros sapientes et nobiles, et constitui eos principes, tribunos, et centuriones, et quinquagenarios ac decanos, qui docerent vos singula. ¹⁶ Præcepique eis, dicens: Audite illos, et quod justum est judicate: sive civis sit ille, sive peregrinus. ¹⁷ Nulla erit distantia personarum: ita parvum audietis ut magnum, nec accipietis cujusquam personam, quia Dei judicium est. Quod si difficile vobis visum aliquid fuerit, referte ad me, et ego audiam. ¹⁰ ¹⁸ Præcepique omnia quæ

quæ tabernaculum tegebat, et quando proficiscendum erat recedebat: et ad locum figendorum castrorum præcedebat. Sic enim scriptum est: Anno secundo, mense secundo, vicesima die mensis, elevata est nubes de tabernaculo fœderis, et recubuit in solitudine Pharan Num. 10.. Sed manifestum est transitum illum Dei præcepto esse dispositum, licet ibi non sit commemoratum. Unde alibi in libro Numeri ad imperium Domini figebant tentoria, et ad imperium illius deponabant Num. 9.. Sufficit vobis, etc. Præcipitur Moysi ut recedat a monte in quo legem acceperat, quia doctor non semper debet instare contemplationi, sed aliquando descendat ut sui et proximorum curam gerat, unde, Sive mente excedimus Deo, sive sobrii sumus vobis.

⁷ + **1.9 Dixique vobis in illo tempore,** etc. De hac divisione potestatum in Exodo antequam venirent ad montem Sinai, scriptum est quod Jethro sacerdos Madian cognatus Moysi hoc ipsi suggererit Exod. 18.. Unde merito quæritur quomodo hæc sibi modo, et illo tempore conveniant? Sed quod hic dicitur dixisse Moyses in illo tempore: Non possum solus sustinere vos, etc., non illud tempus significat, quo de Horeb proficiscebantur, sed totum tempus quo profecti de Ægypto in solitudine morabantur, et Moyses non ex suo cognati sui consilio hoc populo suo persuasit. Illo tempore. Omnia faciunt sancti in tempore opportuno, sic Deus quoque ubi venit plenitudo temporis, misit Filium suum Gal. 4..

⁸ + **1.11 Dominus Deus patrum vestrorum addat,** etc. Docet doctores de profectu subditorum gaudere, gratias agere et semper meliora optare. Ad hunc numerum, etc. Diffinitum apud Deum. Novit qui sunt ejus qui numerat multitudinem stellarum II Tim. 2.. RAB. Vide quam observandum sit quod alibi Scriptura dicit: Fili, ne in multis sint actus tui Eccli. 11.. Verba quoque Jethro consilium dantis considera, ait enim: Audi me, et consilium dabo tibi, et erit Deus tecum Exod. 18.. Videtur significari nimis intentum animum actionibus humanis, Deo quodammodo vacuari, quo tanto fit plenior, quanto in superna et æterna liberius extenditur.

⁹ + **1.13 Date ex vobis.** Date vos, non ego; quasi, nolo vobis imperare, sed obedire. Ponam eos. Nota, subditis electionem tribuit, positionem sibi retinuit, ne plebs contemnat aut oderit, si non licuit habere quem voluit. Tribunos. Millenarios, Græce, qui de spe scilicet æterni præmii docent subjectos. Et centuriones. Centuriones, Græce: qui cœlestia mandata perfectis tradunt. Jure præponuntur, qui centenario numero, id est, perfectione præditi: quasi centum regunt, dum ad perfectionem perducunt. Et quinquagenarios. Græce: qui opera pœnitentiæ annuntiant. Decanos,; qui denarii perfectione vineæ denarium expectantes, ejusdem denarii multos præparant participes.

¹⁰ + **1.17 Quia Dei judicium est;** non hominum, quia judicando Dei vicarii estis, qui personam non accipit. Quod si difficile. Majora quæque et difficilia discernere et judicare debent majores,

facere deberetis. ¹⁹ Profecti autem de Horeb, transivimus per eremum
 terribilem et maximam, quam vidistis, per viam montis Amorrhæi, sicut
 præceperat Dominus Deus noster nobis. Cumque venissemus in Cadesbarne,
¹¹ ²⁰ dixi vobis: Venistis ad montem Amorrhæi, quem Dominus Deus noster

parva et facilia minores.

¹¹ + **1.19 Cumque venissemus in Cadesbarne**, etc. Quod secundo anno egressionis suæ populus in deserto Pharan, quod est Cades, venerit; ubi reversis exploratoribus cum fructibus terræ, et quæ viderant nuntiantibus, murmuraverunt contra Moysen et Aaron, et ideo longi itineris tædio et mortalitate affecti interierint: hic locus manifestum dabit indicium. Ubi notandum quod quadraginta duæ mansiones, quas ab Ægypto usque ad Jordanem habuerunt, trium tantum congruere videntur curriculum annorum: primi scilicet, secundi, et quadagesimi egressionis de Ægypto. Primus certa distinctione continet duodecim, primam Ramesse, quintodecimo die primi mensis ingressam, ultimam solitudinem Sinai, prima die tertii mensis additam; et per undecim continuos menses construendi tabernaculi, et docendæ legis gratia, minime relictam. Quarum duodecim mansionum novem tantum in Exodo exprimuntur nominatim, tres in vocabulo deserti Sin quod dicitur esse inter Elim et Sinai indiscrete significantur. Secundus annus complectitur mansiones viginti et unam. Quibus in ordine historiæ cunctis indifferenter sub nomine solitudinis Pharan comprehensis, prima tantum et secunda, et ultima, id est, Sepulcra concupiscentiæ, Haseroth, et Cades, distinguuntur nomine. Sed in catalogo mansionum pariter omnes quot in numero fiunt, vel quo nomine dictæ ostenditur. Prima mansio, id est, Sepulcra concupiscentiæ, secundo mense ejusdem secundi anni secunda vicesima die mensis introita est. Anno enim secundo ut Scriptura dicit mense secundo vicesima die mensis moverunt castra de deserto Sinai, et recubuit in solitudine Pharan nubes, profectique sunt de monte Domini viam trium dierum, donec venirent ad locum mansionis, quæ merito populi carnes concupiscentis sepulcrorum concupiscentiæ nomen accepit. Ultimam harum, id est, Cades, quoto die vel mense ejusdem anni ingressi sunt, non dicitur: quæ tamen in solitudine Pharan sita est, quia eodem anno adita fuerit, non tacetur. Scriptum est enim: Populus non est motus de illo loco donec revocata est Maria. Profectusque est de Haseroth fixis tentoriis in deserto Pharan, ubi locutus est Dominus ad Moysen dicens: Mitte viros qui considerent terram Chanaan Num. 12, 13.. Quod ne proxima post Haseroth mansione jussum factumque putetur, sed in ultima eorum, quæ sub nomine Pharan continetur, impletum, infra scriptum est: Reversique exploratores terræ post quadraginta dies omni regione circumita, venerunt ad Moysen in Pharan, quod est Cades. In Deuteronomio quoque dicit Moyses populo: Cum venissetis in Cadesbarne, dixi vobis: Venistis ad montem Amorrhæi, etc., et dixistis: Mitte viros qui considerent terram, etc. Deut. 1.. Quod autem eandem mansionem secundo anno egressionis adierunt, a quo tamen peccato murmurationis reverti, et diu per desertum errare, et passim cadere meruerunt, testatur Moyses in sequentibus, dicens: Sedistis in Cadesbarne multo tempore, profectique inde venimus in solitudinem quæ ducit ad mare Rubrum, sicut dixerat mihi Dominus, et circumivimus montem Seir longo tempore, et intra tempus quo ambulavimus de Cadesbarne usque ad torrentem Zareth octavo tricesimo anno fuit, donec consumeretur omnis generatio bellatorum. Zareth autem non est nomen alicujus mansionis de quadraginta duabus, sed torrentis ad quem sicut in libro Numerorum legitur transgressa octava decima mansione nomine Jeabarim venerunt, quem relinquentes, inquit, castrametati sunt contra Arnon, quæ est in deserto, et prominet in finibus Amorrhæi, quod quadagesimo anno gestum fuisse non latet, qui ultimus per desertum longissimæ viæ mansiones continet decem: quarum prima magno labore repetita, eadem scilicet ipsa Cades deserti Sin, quam ante annos octo et triginta culpa exigente post se reversi reliquerunt, de qua scriptum est: Venerunt filii Israël in desertum Sin mense primo, et mansit populus in Cades, et mortua est ibi Maria et sepulta in eodem loco. Cumque indigeret aqua populus, coierunt adversum Moysen et Aaron, etc., usque ad hoc, Hæc est aqua contradictionis, etc. Num. 20.. Notandum quod eadem Cades, et in deserto Pharan, et in deserto Sin facta est, sicut Scriptura refert, unde conjicimus partem deserti Pharan ubi Cades est, specialiter Sin appellari: sin autem non est ipsa Cades, quam mox transgresso mari Rubro inter Elim et Sinai pertransierunt, sed alia prorsus, et aliis apud Hebræos scripta litteris. Secunda vero ejusdem quadagesimi anni mansio est mons Hor, in quo occubuit Aaron primo die quinti mensis: ultima, campestris Moab super Jordanem contra Jericho, ubi Deuteronomium meditantibus, manserunt, donec mortuo Moysen, Josue duce, primo die decimi mensis Jordanem transierunt. Fiunt ergo mansiones primi anni duodecim, secundi viginti et una, ultimi et ipsa vicesima prima quæ est Cades, et aliæ novem, simul scilicet omnes quadraginta duæ.

daturus est nobis: ²¹ vide terram, quam Dominus Deus tuus dat tibi: ascende et posside eam, sicut locutus est Dominus Deus noster patribus tuis: noli timere, nec quidquam paveas. ²² Et accessistis ad me omnes, atque dixistis: Mittamus viros qui considerent terram: et renuntient per quod iter debeamus ascendere, et ad quas pergere civitates. ¹² ²³ Cumque mihi sermo placuisset, misi ex vobis duodecim viros, singulos de tribubus suis. ¹³ ²⁴ Qui cum perrexissent, et ascendissent in montana, venerunt usque ad Vallem botri: et considerata terra, ²⁵ sumentes de fructibus ejus, ut ostenderent ubertatem, attulerunt ad nos, atque dixerunt: Bona est terra, quam Dominus Deus noster daturus est nobis. ²⁶ Et nolulistis ascendere, sed increduli ad sermonem Domini Dei nostri, ²⁷ murmurastis in tabernaculis vestris, atque dixistis: Odit nos Dominus, et idcirco eduxit nos de terra Ægypti, ut traderet nos in manu Amorrhæi, atque deleteret. ²⁸ Quo ascendemus? nuntii terruerunt cor nostrum, dicentes: Maxima multitudo est, et nobis statura procerior; urbes magnæ, et ad cælum usque munitæ: filios Enacim vidimus ibi. ²⁹ Et dixi vobis: Nolite metuere, nec timeatis eos: ³⁰ Dominus Deus, qui ductor est vester, pro vobis ipse pugnabit, sicut fecit in Ægypto cunctis videntibus. ³¹ Et in solitudine (ipse vidisti) portavit te Dominus Deus tuus, ut solet homo gestare parvulum filium suum, in omni via per quam ambulastis, donec veniretis ad locum istum. ³² Et nec sic quidem credidistis Domino Deo vestro, ³³ qui præcessit vos in via, et metatus est locum in quo tentoria figere deberetis, nocte ostendens vobis iter per ignem, et die per columnam nubis. ¹⁴ ³⁴ Cumque audisset Dominus vocem sermonum vestrorum, iratus juravit, et ait: ¹⁵ ³⁵ Non videbit quispiam de hominibus generationis hujus pessimæ terram bonam, quam sub juramento pollicitus sum patribus vestris, ¹⁶ ³⁶ præter Caleb filium Jephone: ipse enim videbit eam, et ipsi dabo terram, quam calcavit, et filiis ejus, quia secutus est Dominum. ³⁷ Nec miranda indignatio in populum, cum mihi quoque iratus Dominus propter vos dixerit: Nec tu ingredieris illuc: ¹⁷ ³⁸ sed Josue filius Nun minister tuus,

¹² + **1.22 Et accessistis ad me.** In libro Numeri scriptum est, Dominum dixisse Moysi, ut mitteret viros, qui considerarent terram: hic vero populus dixisse legitur: Mittamus viros qui considerent terram, sed populus hoc prius Moysi suggessit, Moyses ad Dominum retulit, secundum cujus præceptum postea exploratores misit.

¹³ + **1.23 Misi ex vobis.** ISID. Duodecim exploratores missi ad explorandam uberem terram, etc., usque ad quia nec Christus sine lege, nec lex sine Christo. Duodecim. Hi doctores Ecclesiæ significant, quorum alii prava docendo populum pervertunt: alii recta prædicando proficiunt.

¹⁴ + **1.33 Nocte ostendens.** Nox peccatoris, dies vita justi. In columna ignis malorum damnatio, quibus terribilis apparebit Dominus in judicio: in columna nubis levis et blanda visio, qua consolabuntur electi. Die per columnam. In æstu hujus sæculi obumbrans, et sustentans fortitudine, et propitiatione suæ carnis.

¹⁵ + **1.34 Juravit.** Non est Deus passibilis, nec vitio iracundiæ subjectus. Sed per hæc charitas Moysi erga populum manifestatur, et Dei bonitas, quæ omnem sensum superat.

¹⁶ + **1.35 Non videbit quispiam.** Simile dicitur de illis, qui invitati ad cœnam excusaverunt se: Nemo virorum illorum qui vocati sunt gustabit cœnam meam Luc. 14.. Pessima generatio non possidet terram bonam, quia Christi non credit incarnationem.

¹⁷ + **1.37 Nec miranda.** Hic dicit Moyses, propter populum, iratum sibi Dominum dixisse, quod in terram promissionis non ingredieretur, cum in libro Numeri legatur: Dixit Dominus ad Moysen et Aaron: Quia non credidistis mihi, ut sanctificaretis me coram filiis Israël, non introducetis hos populos in terram quam dabo eis. Sed sententia sequens videtur solvere quæstionem:

ipse intrabit pro te. Hunc exhortare et robora, et ipse sorte terram dividet Israëli. ³⁹ Parvuli vestri, de quibus dixistis quod captivi ducerentur, et filii qui hodie boni ac mali ignorant distantiam, ipsi ingredientur: et ipsis dabo terram, et possidebunt eam. ⁴⁰ Vos autem revertimini, et abite in solitudinem per viam maris Rubri. ⁴¹ Et respondistis mihi: Peccavimus Domino: ascendemus et pugnabimus, sicut præcepit Dominus Deus noster. Cumque instructi armis pergeretis in montem, ¹⁸ ⁴² ait mihi Dominus: Dic ad eos: Nolite ascendere, neque pugnetis: non enim sum vobiscum: ne cadatis coram inimicis vestris. ⁴³ Locutus sum, et non audistis: sed adversantes imperio Domini, et tumentes superbia, ascendistis in montem. ⁴⁴ Itaque egressus Amorrhæus, qui habitabat in montibus, et obviam veniens, persecutus est vos, sicut solent apes persequi: et cecidit de Seir usque Horma. ⁴⁵ Cumque reversi ploraretis coram Domino, non audivit vos, nec voci vestræ voluit acquiescere. ⁴⁶ Sedistis ergo in Cadesbarne multo tempore.

2Profectique inde, venimus in solitudinem, quæ ducit ad mare Rubrum, sicut mihi dixerat Dominus: et circuivimus montem Seir longo tempore. ¹⁹
² Dixitque Dominus ad me: ³ Sufficit vobis circuire montem istum: ite contra aquilonem: ⁴ et populo præcipe, dicens: Transibitis per terminos fratrum vestrorum filiorum Esau, qui habitant in Seir, et timebunt vos. ⁵
 Videte ergo diligenter ne moveamini contra eos. Neque enim dabo vobis de terra eorum quantum potest unius pedis calcare vestigium, quia in possessionem Esau dedi montem Seir. ⁶ Cibos emetis ab eis pecunia, et comedetis: aquam emptam haurietis, et bibetis. ⁷ Dominus Deus tuus benedixit tibi in omni opere manuum tuarum: novit iter tuum, quomodo transieris solitudinem hanc magnam, per quadraginta annos habitans tecum

---

Hæc est, inquit, aqua contradictionis, ubi jurgati sunt filii Israël contra Dominum, etc. Num. 20.. Jurgium enim et rebellio populi causa fuit iræ et vindictæ, tam in populum quam in Moysen et Aaron. Nec tu ingrederis. ISID. Videtur in Maria, etc., usque ad cum tanquam montis eminentia Christus excelsus agnoscitur.

¹⁸ + **1.41 Cumque instructi.** Hæc sententia humanam percutit superbiam, quæ de suis viribus præsumit, nec in Dei confidit potentia. Amorrhæi enim, id est, amaricantes, hostes sunt spirituales, qui habitant in montibus superbiæ, et præsumptosos necant, de Seir usque Horma, id est a squalore vitiorum usque ad damnationem pœnarum: Seir namque pilosus, Horma interpretatur anathema. Quisquis enim vitiorum sordibus non metuit pollui, hunc necesse est, pro meritis, ignibus gehennæ tradi. Dæmones namque volunt nos implicare cupiditatibus terrenis, et si perseveramus in peccatis, et in montem superbiæ ascendere non desistimus, ignitis jaculis concidunt et perducunt ad anathema perpetuum. Ideo non secundum Pelagianistas de nostra præsumamus potentia, sed infirmitatem nostram considerantes, Domino per omnia obsequamur, ut superatis hostibus, cœlestis patriæ gaudia promissa consequamur. Cavendum est ne murmurantes contra Dominum ascendamus in montem superbiæ, putantes nos propriis viribus salvari posse, ne continuo tradamur Amorrhæis, id est dæmonibus.

¹⁹ + **2.1 Et circuivimus montem Seir,** etc. Seir est mons in terra Edom, in quo habitavit Esau in regione Gabalena, ubi habitavit antea Chorræus quem interfecit Chodorlahomor; qui ab Esau piloso et hispido, Seir, id est pilosi, nomen accepit. Chorræi sicut cætera gentes, quas superaverunt, qui de patriarcharum semine descenderunt, malignos spiritus vel vitia expriment, quæ illi exsuperare possunt, qui sanctorum Patrum vestigiis et doctrinis insistunt, et spiritalem militiam sub rege Christo agunt, de qua dicitur: Non est nobis collectatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, etc. Ephes. 6..

Dominus Deus tuus, et nihil tibi defuit. ⁸ Cumque transissemus fratres nostros filios Esau, qui habitabant in Seir, per viam campestris de Elath, et de Asiongaber, venimus ad iter quod ducit in desertum Moab. ⁹ Dixitque Dominus ad me: Non pugnes contra Moabitas, nec ineas adversus eos praelium: non enim dabo tibi quidquam de terra eorum, quia filiis Loth tradidi Ar in possessionem. ²⁰ ¹⁰ Emim primi fuerunt habitatores ejus, populus magnus, et validus, et tam excelsus ut de Enacim stirpe, ¹¹ quasi gigantes crederentur, et essent similes filiorum Enacim. Denique Moabitae appellat eos Emim. ¹² In Seir autem prius habitaverunt Horrhæi: quibus expulsis atque deletis, habitaverunt filii Esau, sicut fecit Israël in terra possessionis suae, quam dedit illi Dominus. ¹³ Surgentes ergo ut transiremus torrentem Zared, venimus ad eum. ¹⁴ Tempus autem, quo ambulavimus de Cadesbarne usque ad transitum torrentis Zared, triginta et octo annorum fuit: donec consumeretur omnis generatio hominum bellatorum de castris, sicut juraverat Dominus: ²¹ ¹⁵ cujus manus fuit adversus eos, ut interirent de castrorum medio. ¹⁶ Postquam autem universi ceciderunt pugnatore, ¹⁷ locutus est Dominus ad me, dicens: ¹⁸ Tu transibis hodie terminos Moab, urbem nomine Ar: ¹⁹ et accedens in vicina filiorum Ammon, cave ne pugnes contra eos, nec movearis ad praelium: non enim dabo tibi de terra filiorum Ammon, quia filiis Loth dedi eam in possessionem. ²⁰ Terra gigantum reputata est: et in ipsa olim habitaverunt gigantes, quos Ammonitae vocant Zomzommim, ²¹ populus magnus, et multus, et proceræ longitudinis, sicut Enacim, quos delevit Dominus a facie eorum: et fecit illos habitare pro eis, ²² sicut fecerat filiis Esau, qui habitant in Seir, delens Horrhæos, et terram eorum illis tradens, quam possident usque in præsens. ²³ Hevæos quoque, qui habitabant in Haserim usque Gazan, Cappadoces expulerunt: qui egressi de Cappadocia deleverunt eos, et habitaverunt pro illis. ²⁴ Surgite, et transite torrentem Arnon: ecce tradidi in manu tua Sehon regem Hesebon Amorrhæum, et terram ejus incipe possidere, et committe adversus eum praelium. ²⁵ Hodie incipiam mittere terrorem atque formidinem tuam in populos, qui habitant sub omni cælo: ut audito nomine tuo paveant, et in morem parturientium contremiscant, et dolore teneantur. ²⁶ Misi ergo nuntios de solitudine Cademoth ad Sehon regem Hesebon verbis pacificis, dicens: ²² ²⁷ Transibimus per terram tuam: publica gradiemur via; non

²⁰ + **2.9 Filiis Loth tradidi.** Ar metropolis est Moabitarum, super ripam torrentis Arnon: olim possessa a gente veterrima Emim, postea retenta a filiis Loth, id est Moabitis, subversis accolis. Hæc ostenditur hodie in vertice montis, torrens vero per abrupta descendens, in mare Mortuum fluit. Ar interpretatur suscitavit; Emim, id est terribiles: hi sunt dæmones, qui lites suscitant, et contentiones, et tela nequitiae parant contra fideles. Enacim quoque de stirpe Enac procreati, et gigantibus proceritate æquati, secundum nomen suum significant dæmones, nam monile collo sublimi interpretantur. Superbiæ enim fastu elati omnem militiæ suæ paraturam ascribunt propriæ virtuti, et ideo illis facile cedunt, qui in virtute Dei confidunt, et cum Psalmista dicunt: Fortitudo mea et laus mea Dominus, et factus est mihi in salutem Psal. 117..

²¹ + **2.14 De Cadesbarne.** HIERON., epist. ad Fabiolam. Cadesbarne est locus in deserto, qui conjungitur civitati Petræ in Arabia: ubi occubuit Maria, et Moyses rupe percussa aquam sitiens populo dedit. Monstratur etiam usque hodie ibidem sepulcrum Mariæ, sed et principes Amalec ibi cæsi sunt a Chodorlahomor.

²² + **2.26 Misi ergo nuntios,** etc. Sehon diabolus significat, quod est germen inutile, vel arbor

declinabimus neque ad dexteram, neque ad sinistram. ²⁸ Alimenta pretio vende nobis, ut vescamur: aquam pecunia tribue, et sic bibemus. Tantum est ut nobis concedas transitum, ²⁹ sicut fecerunt filii Esau, qui habitant in Seir, et Moabitæ, qui morantur in Ar: donec veniamus ad Jordanem, et transeamus ad terram, quam Dominus Deus noster daturus est nobis. ³⁰ Noluitque Sehon rex Hesebon dare nobis transitum: quia induraverat Dominus Deus tuus spiritum ejus, et obfirmaverat cor illius, ut traderetur in manus tuas, sicut nunc vides. ²³ ³¹ Dixitque Dominus ad me: Ecce cœpi tibi tradere Sehon, et terram ejus: incipe possidere eam. ³² Egressusque est Sehon obviam nobis cum omni populo suo ad prælium in Jasa. ³³ Et tradidit eum Dominus Deus noster nobis: percussimusque eum cum filiis suis et omni populo suo. ²⁴ ³⁴ Cunctasque urbes in tempore illo cepimus, interfectis habitatoribus earum, viris ac mulieribus et parvulis: non reliquimus in eis quidquam, ³⁵ absque jumentis, quæ in partem venere prædantium: et spoliis urbium, quas cepimus

infructuosa, vel elatus. Israël populum Christianum, qui per viam mundi hujus cupit transire, et ad cœlestia regna pervenire. Hic mittit ad Sehon verbis pacificis, promittens se non habitaturum in terra ejus, sed tantum transiturum, et regali via incessurum. Hoc quisque promisit, cum primum ad aquam baptismi pervenit, et prima fidei signacula suscepit. Abrenuntiavit enim diabolo et pompis ejus, et operibus ejus, et omni servitio, et voluptatibus ejus. Hoc est quod dicitur: Quia Israël non declinabit in agrum ejus, vel in vineam ejus, et aquam de lacu ejus non potabit Num. 21., id est, disciplinam vel astrologicæ vel magicæ, vel cujuslibet doctrinæ, quæ contra pietatem est, amplius non sumet: sed bibet de fontibus Salvatoris, non derelinquet fontem aquæ vivæ, ut bibat de fonte Sehon, sed incedet via regia, quæ est Christus, qui dicit: Ego sum via, veritas, et vita Joan. 14., et rex, secundum illud, Deus, judicium tuum regi da Psal. 71.. Non declinabit in agrum, neque in vineam ejus, ad opera scilicet, vel ad pravos sensus ejus. Amorrhæi loquentes interpretantur, vel amaricantes, quia Deum ad amaritudinem provocant, et in verbis tantum confidunt, ut pœtæ, astrologi, philosophi, qui inania loquuntur; regnum autem Dei non est in sermone, sed virtute. Volunt fideles cum pace transire, et pacifici esse etiam cum inimicis pacis: sed eo magis principem mundi offendunt, quo se cum illo nolle morari dicunt, nec aliquid ejus contingere. Inde exacerbatus magis persequitur, pericula suscitatur, cruciatus intentatur, congregatur populum suum, exit conflagrare adversum Israël: populus ejus sunt principes, et judices mundi, cunctique nequitiae ministri, qui persequuntur populum Dei: sed et ipse venit in Jasa, quod interpretatur mandati impletio. Qui enim ad expletionem mandatorum Dei venerit, Sehon vel exercitum ejus sævientem non timebit. Mandata enim Dei complere, est diabolus, et exercitum ejus superare. Sic enim conterit Deus Satan sub pedibus nostris, et dat nobis potentiam calcandi super serpentes et scorpiones, et super omnem virtutem inimici.

²³ + **2.30 Quia induraverat.** Longa patientia, non corrigendo, unde in Exodo: Ego induravi cor Pharaonis Exod. 10.; et Psalmista: Convertit cor eorum, ut odirent populum ejus Psal. 104.. Causa vero indurationis additur, ut traderetur in manus tuas, id est ut contereretur a te; quod non fieret nisi resisteret, nec resisteret nisi induratus esset. Hujus rei justitiam si quæsierimus, inscrutabilia sunt judicia ejus, sed iniquitas non est apud Deum.

²⁴ + **2.33 Percussimusque eum.** Qui sunt veri Israëlites, non carne Judæi, sed spiritu, habitant in omnibus civitatibus Amorrhæorum, cum in omni orbe terrarum Christi Ecclesiæ propagantur, et unusquisque nostrum civitas fuit regis Sehon: quia regnabat in nobis stultitia, superbia, impietas, et omnia quæ diabolus suggerit. Sed ubi victus est fortis, et vasa ejus direpta, facti sumus civitates Israël, hæreditas sanctorum, excisa prius arbore infructuosa, et dejecto elato rege, et regnante in nobis mansueto, qui dicit: Discite a me, quia mitis sum et humilis corde, etc. Matth. 11.. Nomina quoque locorum conveniunt: Aroer namque sublevans interpretatur; Arnon, acervus tristitiæ; Galaad, acervus testimonii. Ab Aroer ergo, quæ est super ripam torrentis Arnon, etc. Quia omnis persona cujuslibet dignitatis fastu superbiæ vel pompa confidens mundana, cum persecutoribus qui variis tribulationibus Christianos angustiant; usque ad hæreticorum conciliabula, qui testimoniis Scripturarum depravatis contra Ecclesiam pugnant, sed resistere non valent, traduntur victi in manus sanctorum cum habitaculis suis.

³⁶ ab Aroër, quæ est super ripam torrentis Arnon, oppido quod in valle situm est, usque Galaad. Non fuit vicus et civitas, quæ nostras effugeret manus: omnes tradidit Dominus Deus noster nobis, ³⁷ absque terra filiorum Ammon, ad quam non accessimus: et cunctis quæ adjacent torrenti Jeboc, et urbibus montanis, universisque locis, a quibus nos prohibuit Dominus Deus noster.

3Itaque conversi ascendimus per iter Basan: egressusque est Og rex Basan in occursum nobis cum populo suo ad bellandum in Edrai. ²⁵ ² Dixitque Dominus ad me: Ne timeas eum: quia in manu tua traditus est cum omni populo ac terra sua: faciesque ei sicut fecisti Sehon regi Amorrhæorum, qui habitavit in Hesebon. ³ Tradidit ergo Dominus Deus noster in manibus nostris etiam Og regem Basan, et universum populum ejus: percussimusque eos usque ad internecionem, ⁴ vastantes cunctas civitates illius uno tempore. Non fuit oppidum, quod nos effugeret: sexaginta urbes, omnem regionem Argob regni Og in Basan. ²⁶ ⁵ Cunctæ urbes erant munitæ muris altissimis, portisque et vectibus, absque oppidis innumeris, quæ non habebant muros. ⁶ Et delevimus eos, sicut feceramus Sehon regi Hesebon, disperdentes omnem civitatem, virosque ac mulieres et parvulos: ⁷ jumenta autem et spolia urbium diripimus. ⁸ Tulimusque illo in tempore terram de manu duorum regum Amorrhæorum, qui erant trans Jordanem: a torrente Arnon usque ad montem Herson, ⁹ quem Sidonii Sarion vocant, et Amorrhæi Sanir: ¹⁰ omnes civitates, quæ sitæ sunt in planitie, et universam terram Galaad et Basan usque ad Selcha, et Edrai civitates regni Og in Basan. ¹¹ Solus quippe Og rex Basan restiterat de stirpe gigantum. Monstratur lectus ejus ferreus, qui est in Rabbath filiorum Ammon, novem cubitos habens longitudinis, et quatuor latitudinis ad mensuram cubiti virilis manus. ¹² Terramque possedimus tempore illo ab Aroër, quæ est super ripam torrentis Arnon, usque ad mediam partem montis Galaad: et civitates illius dedi Ruben et Gad.

²⁵ + **3.1 Itaque conversi.** Ad Og, qui est rex Basan, nec legatos dignantur mittere, nec transitum per terram ejus petere: continuo conflagunt cum eo, superantes eum et populum suum. Basan interpretatur turpitudine: merito ergo nec legati mittuntur ad gentem istam, nec transitus petitur; nullus enim transitus debet nobis esse, vel ascensus ad turpitudinem, quæ statim expugnanda, et omnino cavenda est. Og autem interpretatur conclusio; carnalia significat, quorum desiderio anima excluditur, et separatur a Deo. Adversus hæc sic est bellandum, ut nullum relinquatur vitium. Nullum enim oportet relinqui in regno turpitudinis; debent enim turpia resecari, ut honesta et religiosa possint ædificari. In regno Sehon vel Moab non hoc præcipitur. Forte enim ex illis aliquid nobis opus est, quo multiplex præsentis vitæ usus eget: alioquin deberemus exire de hoc mundo. De Basan vero, id est de turpitudine, nihil relinquimus, quia nihilo indigemus. Honestum etiam esse non potest, quod turpe est.

²⁶ + **3.4 Sexaginta.** Superiorem sensum confirmat. Sexagenarius quippe numerus, sicut senarius, perfectionem significat. Bene autem sexaginta urbes memorat vastatas in regione Og regis Basan, id est diaboli, qui est rex turpitudinis; quia perfecte omnium vitiorum delectationem destruendam esse significat. Argob, id est maledicta sublimitas, terrenam superbiam significat, quæ in filiis iræ regnat: destructis urbibus, viros ac mulieres ac parvulos dicit interfectos, jumenta et spolia direpta, quia, munitione diaboli superata, quidquid in carne nostra rebelle, quidquid lascivum senserimus cum parvulis cogitationibus, zelo Dei est conterendum; quidquid autem in simplicitate puri sensus, vel membrorum ornatu, servitio Dei aptum invenimus, reservare debemus.

27 13 Reliquam autem partem Galaad, et omnem Basan regni Og, tradidi mediæ tribui Manasse, omnem regionem Argob: cunctaque Basan vocatur Terra gigantum. 14 Jair filius Manasse possedit omnem regionem Argob usque ad terminos Gessuri et Machati. Vocavitque ex nomine suo Basan, Havoth Jair, id est, Villas Jair, usque in præsentem diem. 15 Machir quoque dedi Galaad. 16 Et tribubus Ruben et Gad dedi de terra Galaad usque ad torrentem Arnon medium torrentis, et confinium usque ad torrentem Jeboc, qui est terminus filiorum Ammon: 17 et planitiem solitudinis, atque Jordanem, et terminos Cenereth usque ad mare deserti, quod est salsissimum, ad radices montis Phasga contra orientem. 18 Præcepique vobis in tempore illo, dicens: Dominus Deus vester dat vobis terram hanc in hæreditatem: expediti præcedite fratres vestros filios Israël omnes viri robusti, 19 absque uxoribus, et parvulis, atque jumentis. Novi enim quod plura habeatis pecora, et in urbibus remanere debebunt, quas tradidi vobis, 20 donec requiem tribuat Dominus fratribus vestris, sicut vobis tribuit: et possideant ipsi etiam terram, quam daturus est eis trans Jordanem: tunc revertetur unusquisque in possessionem suam, quam dedi vobis. 21 Josue quoque in tempore illo præcepit, dicens: Oculi tui viderunt quæ fecit Dominus Deus vester duobus his regibus: sic faciet omnibus regnis, ad quæ transiturus es. 22 Ne timeas eos: Dominus enim Deus vester pugnabit pro vobis. 23 Precatusque sum Dominum in tempore illo, dicens: 24 Domine Deus, tu cœpisti ostendere servo tuo magnitudinem tuam, manumque fortissimam: neque enim est alius deus vel in cælo, vel in terra, qui possit facere opera tua, et comparari fortitudini tuæ. 25 Transibo igitur, et videbo terram hanc optimam trans Jordanem, et montem istum egregium, et Libanum. 26 Iratusque est Dominus mihi propter vos, nec exaudivit me, sed dixit mihi: Sufficit tibi: nequaquam ultra loquaris de hac re ad me. 27 Ascende cacumen Phasgæ, et oculos tuos circumfer ad occidentem, et ad aquilonem, austrumque et orientem, et aspice; nec enim transibis Jordanem istum. 28 Præcipe Josue, et corrobora eum atque conforta: quia ipse præcedet populum istum, et dividet eis terram quam visurus es. 28 29 Mansimusque in valle contra fanum Phogor.

4Et nunc, Israël, audi præcepta et judicia, quæ ego doceo te: ut faciens ea, vivas, et ingrediens possideas terram, quam Dominus Deus patrum vestrorum daturus est vobis. 29 2 Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec

²⁷ + **3.12 Terramque.** GREG., lib. XXVII Moral., cap. 10. Sunt multi in Ecclesia, etc., usque ad vana scilicet desideria et irrationabiles animi motus. Ruben et Gad. RAB. Ruben primogenitus Jacob, etc., usque ad sed cum ipsis mulieribus et infantibus contendunt transire et ad patriam pervenire.

²⁸ + **3.28 Præcipe Josue,** etc. Magna dispensatione Dei factum est, ne Moses, qui est typus legis, introduceret populum in terram promissionis, quia lex neminem ad perfectum adduxit; Josue autem typus Christi, qui salvator interpretatur. Christus enim populum suum salvavit, convenienter dux et princeps in terram promissionis introduxit

²⁹ + **4.1 Et nunc, Israël, audi præcepta et judicia. Non addetis.** Docet normam æquitatis, et omnem hæresim percutit. Vetat enim rectæ doctrinæ aliquid pravæ intentionis addere, vel aliquid veritatis subtrahere: via enim regia incedendum est, non ad dexteram vel ad sinistram; unde: Quia rectæ viæ Domini, et justi ambulabunt in eis Ose. 14.. Similiter ait Joannes: Si quis apposuerit ad

auferetis ex eo: custodite mandata Domini Dei vestri, quæ ego præcipio vobis.

³ Oculi vestri viderunt omnia quæ fecit Dominus contra Beelphegor, quomodo contriverit omnes cultores ejus de medio vestri. ⁴ Vos autem qui adhæretis Domino Deo vestro, vivitis universi usque in præsentem diem. ⁵ Scitis quod docuerim vos præcepta atque justitias, sicut mandavit mihi Dominus Deus meus: sic facietis ea in terra, quam possessuri estis: ⁶ et observabitis et implebitis opere. Hæc est enim vestra sapientia, et intellectus coram populis, ut audientes universa præcepta hæc, dicant: En populus sapiens et intelligens, gens magna. ⁷ Nec est alia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. ³⁰ ⁸ Quæ est enim alia gens sic incluta, ut habeat cæremonias, justaque judicia, et universam legem, quam ego proponam hodie ante oculos vestros? ⁹ Custodi igitur temetipsum, et animam tuam sollicite. Ne obliviscaris verborum, quæ viderunt oculi tui, et ne excidant de corde tuo cunctis diebus vitæ tuæ. Docebis ea filios ac nepotes tuos, ³¹ ¹⁰ a die in quo stetisti coram Domino Deo tuo in Horeb, quando Dominus locutus est mihi, dicens: Congrega ad me populum, ut audiant sermones meos, et discant timere me omni tempore quo vivunt in terra, doceantque filios suos. ¹¹ Et accessisti ad radices montis, qui ardebat usque ad cælum: erantque in eo tenebræ, et nubes, et caligo. ¹² Locutusque est Dominus ad vos de medio ignis. Vocem verborum ejus audistis, et formam penitus non vidistis. ¹³ Et ostendit vobis pactum suum, quod præcepit ut faceretis, et decem verba, quæ scripsit in duabus tabulis lapideis. ¹⁴ Mihi que mandavit in illo tempore ut docerem vos cæremonias et judicia, quæ facere deberetis in terra, quam possessuri estis. ¹⁵ Custodite igitur sollicite animas vestras. Non vidistis aliquam similitudinem in die, qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis: ¹⁶ ne forte decepti faciatis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem masculi vel feminæ: ³² ¹⁷ similitudinem omnium jumentorum, quæ sunt super terram, vel avium sub cælo volantium, ¹⁸ atque reptilium, quæ moventur in terra, sive piscium qui sub terra morantur in aquis: ³³ ¹⁹ ne forte elevatis oculis ad cælum, videas solem et lunam, et omnia astra cæli, et errore deceptus adores ea, et colas quæ creavit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus, quæ sub cælo sunt. ³⁴ ²⁰ Vos autem tulit Dominus, et eduxit de fornace ferrea Ægypti, ut haberet populum hæreditarium, sicut est in præsentem diem. ²¹ Iratusque est Dominus contra me

hæc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto; si quis diminuerit, auferet Deus partem ejus de libro vitæ Apoc. 22..

³⁰ + **4.7 Nec est alia**, etc. Non est alia natio tam grandis, dignitate, scilicet donorum, non multitudine populorum. Nec enim gens Judæorum numero vincebat alias gentes aut potentia, sed patrum prærogativa et dignatione divina.

³¹ + **4.9 Quæ viderunt**. Visus inter omnes sensus obtinet principatum: ideo pro omni sensu ponitur.

³² + **4.16 Sculptam similitudinem**. AUG., quæst. 4 in Deut. Forsitan his duobus vocabulis unam rem significavit, etc., usque ad quod de hominibus usitatum est.

³³ + **4.18 Qui sub**. AUG., quæst. 5. An aquam terram intelligi voluit, etc., usque ad et animalia terrena habere non posset.

³⁴ + **4.19 Quæ creavit**. AUG., quæst. 6. Non ita dictum est, etc., usque ad sed non cultum quem habent aliæ gentes.

propter sermones vestros, et juravit ut non transirem Jordanem, nec ingrederer terram optimam, quam daturus est vobis. ²² Ecce morior in hac humo; non transibo Jordanem: vos transibitis, et possidebitis terram egregiam. ²³ Cave nequando obliviscaris pacti Domini Dei tui, quod pepigit tecum, et facias tibi sculptam similitudinem eorum, quæ fieri Dominus prohibuit: ³⁵ ²⁴ quia Dominus Deus tuus ignis consumens est, Deus æmulator. ²⁵ Si genueritis filios ac nepotes, et morati fueritis in terra, deceptique feceritis vobis aliquam similitudinem, patranes malum coram Domino Deo vestro, ut eum ad iracundiam provocetis: ²⁶ testes invoco hodie cælum et terram, cito perituros vos esse de terra, quam transito Jordane possessuri estis: non habitabitis in ea longo tempore, sed delebit vos Dominus, ³⁶ ²⁷ atque disperget in omnes gentes, et remanebitis pauci in nationibus, ad quas vos ducturus est Dominus. ²⁸ Ibi que servietis diis, qui hominum manu fabricati sunt, ligno et lapidi qui non vident, nec audiunt, nec comedunt, nec odorantur. ²⁹ Cumque quæsieris ibi Dominum Deum tuum, invenes eum: si tamen toto corde quæsieris, et tota tribulatione animæ tuæ. ³⁰ Postquam te invenerint omnia quæ prædicta sunt, novissimo tempore reverteris ad Dominum Deum tuum, et audies vocem ejus. ³⁷ ³¹ Quia Deus misericors Dominus Deus tuus est: non dimittet te, nec omnino delebit, neque obliviscetur pacti, in quo juravit patribus tuis. ³² Interroga de diebus antiquis, qui fuerunt ante te ex die quo creavit Deus hominem super terram, a summo cælo usque ad summum ejus, si facta est aliquando hujuscemodi res, aut umquam cognitum est, ³⁸ ³³ ut audiret populus vocem Dei loquentis de medio ignis, sicut tu audisti, et vixisti: ³⁴ si fecit Deus ut ingrederetur, et tolleret sibi gentem de medio nationum, per tentationes, signa atque portenta, per pugnam et robustam manum, extentumque brachium, et horribiles visiones juxta omnia quæ fecit pro vobis Dominus Deus vester in Ægypto, videntibus oculis tuis: ³⁵ ut scires quoniam Dominus ipse est Deus, et non est alius præter eum. ³⁶ De cælo te fecit audire vocem suam, ut doceret te, et in terra ostendit tibi ignem suum maximum, et audisti verba illius de medio ignis: ³⁷ quia dilexit patres tuos, et elegit semen eorum post eos. Eduxitque te præcedens in virtute sua magna ex Ægypto, ³⁸ ut deleret nationes maximas et fortiores te in introitu tuo: et introduceret te, daretque tibi terram earum in possessionem, sicut cernis in præsentis die. ³⁹ Scito ergo hodie, et cogitato in corde tuo quod Dominus ipse sit Deus in cælo sursum, et in terra deorsum, et non sit alius. ⁴⁰ Custodi præcepta ejus atque mandata, quæ ego præcipio tibi: ut bene sit tibi, et filiis tuis post te, et permaneas multo tempore super terram, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi. ⁴¹ Tunc separavit Moyses tres civitates trans Jordanem ad orientalem plagam, ⁴² ut

³⁵ + **4.23 Sculptam similitudinem.** AUG., q. 7. Hic generaliter loquens similitudinem posuit, imaginem tacuit, quia si sit nulla similitudo, nec imago.

³⁶ + **4.26 Testes invoco hodie cælum,** etc. per id quod continet id quod continetur significat.

³⁷ + **4.30 Novissimo autem.** Conversionem Israël ad fidem Christi prænuntiat, ut postquam plenitudo gentium intraverit, omnis Israël salvus fiat.

³⁸ + **4.32 A summo cælo.** AUG., quæst. 8. Cur non dixerit similiter a summo terræ, etc., usque ad cum hoc de novissima electorum congregatione dicatur.

confugiat ad eas qui occiderit nolens proximum suum, nec sibi fuerit inimicus ante unum et alterum diem, et ad harum aliquam urbium possit evadere: ⁴³ Bosor in solitudine, quæ sita est in terra campestri de tribu Ruben: et Ramoth in Galaad, quæ est in tribu Gad: et Golan in Basan, quæ est in tribu Manasse.

⁴⁴ Ista est lex, quam proposuit Moyses coram filiis Israël: ⁴⁵ et hæc testimonia et cæremoniæ atque judicia, quæ locutus est ad filios Israël, quando egressi sunt de Ægypto, ⁴⁶ trans Jordanem in valle contra fanum Phogor in terra Sehon regis Amorrhæi, qui habitavit in Hesebon, quem percussit Moyses. Filii quoque Israël egressi ex Ægypto ⁴⁷ possederunt terram ejus, et terram Og regis Basan, duorum regum Amorrhæorum, qui erant trans Jordanem ad solis ortum: ⁴⁸ ab Aroër, quæ sita est super ripam torrentis Arnon, usque ad montem Sion, qui est et Hermon, ⁴⁹ omnem planitiem trans Jordanem ad orientalem plagam, usque ad mare solitudinis, et usque ad radices montis Phasga.

5 Vocavitque Moyses omnem Israël, et dixit ad eum: Audi, Israël, cæremonias atque judicia, quæ ego loquor in auribus vestris hodie: discite ea, et opere complete. ³⁹ ² Dominus Deus noster pepigit nobiscum fœdus in Horeb. ³ Non cum patribus nostris iniit pactum, sed nobiscum qui in præsentiarum sumus, et vivimus. ⁴ Facie ad faciem locutus est nobis in monte de medio ignis. ⁴⁰ ⁵ Ego sequester et medius fui inter Dominum et vos in tempore illo, ut annuntiarem vobis verba ejus: timuistis enim ignem, et non ascendistis in montem. Et ait: ⁴¹ ⁶ Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis. ⁷ Non habebis deos alienos in conspectu meo. ⁸ Non facies tibi sculptile, nec similitudinem omnium, quæ in cælo sunt desuper, et quæ in terra deorsum, et quæ versantur in aquis sub terra. ⁹ Non adorabis ea, et non coles. Ego enim sum Dominus Deus tuus: Deus æmulator, reddens iniquitatem patrum super filios in tertiam et quartam generationem his qui oderunt me: ⁴² ¹⁰ et faciens misericordiam in multa millia diligentibus me, et custodientibus præcepta mea. ¹¹ Non usurpabis nomen Domini Dei tui frustra: quia non erit impunitus qui super re vana nomen ejus assumpserit. ⁴³ ¹² Observa diem sabbati, ut sanctifices eum,

³⁹ + **5.1 Audi, Israël**, etc. AUG., quæst. 9 in Deut. An ideo dictum est, etc., usque ad et videre, et audire, et memoria retinere?

⁴⁰ + **5.4 Facie ad faciem**, etc. AUG. Paulo ante admonere curavit, etc., usque ad quamvis aliqui hoc speraverint.

⁴¹ + **5.5 Inter vos et Deum**. ID., quæst. 10. Tanquam Dominus esset in loco, etc., usque ad audiens de medio ignis vocem Dei dicentis decalogum legis.

⁴² + **5.9 Reddens iniquitatem**, etc. ISID. Sunt qui ita edisserant, etc., usque ad sed sententiam diu differat. His qui oderunt me, et faciens misericordiam in multa millia diligentibus me, etc. His scilicet, qui hæreditaria impietate Dominum oderunt. Perversum est enim peccata patrum filiis non peccantibus imputari, cum per Ezechielem dictum sit: Filius non portabit iniquitatem, etc. Ezech. 18..

⁴³ + **5.11 Non usurpabis nomen Domini Dei frustra**, etc. Primum mandatum ad Patrem pertinet quod dicitur in sequentibus: Audi, Israël, Dominus Deus tuus unus est Deut. 6.; ut hoc scilicet audiens, unum Deum Patrem colas, non multos deos suscipias. Secundum pertinet ad Filium, de quo hic dicitur: Non assumes nomen Dei tui in vanum, id est, non æstimes creaturam esse Dei Filium. Omnis enim creatura subjecta est vanitati, sed credas eum æqualem Patri, Deum deorum,

sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus. ¹³ Sex diebus operaberis, et facies omnia opera tua. ¹⁴ Septimus dies sabbati est, id est, requies Domini Dei tui. Non facies in eo quidquam operis tu, et filius tuus, et filia, servus et ancilla, et bos, et asinus, et omne jumentum tuum, et peregrinus qui est intra portas tuas: ut requiescat servus tuus, et ancilla tua, sicut et tu. ¹⁵ Memento quod et ipse servieris in Ægypto, et eduxerit te inde Dominus Deus tuus in manu forti, et brachio extento. Idcirco præcepit tibi ut observares diem sabbati. ¹⁶ Honora patrem tuum et matrem, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, ut longo vivas tempore, et bene sit tibi in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi. ⁴⁴ ¹⁷ Non occides, ¹⁸ neque mœchaberis, ¹⁹ furtumque non facies: ²⁰ nec loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. ²¹ Non concupisces uxorem proximi tui: non domum, non agrum, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, et universa quæ illius sunt. ²² Hæc verba locutus est Dominus ad omnem multitudinem vestram in monte de medio ignis et nubis, et caliginis, voce magna, nihil addens amplius: et scripsit ea in duabus tabulis lapideis, quas tradidit mihi. ⁴⁵ ²³ Vos autem postquam audistis vocem de medio tenebrarum, et montem ardere vidistis, accessistis ad me omnes principes tribuum et majores natu, atque dixistis: ²⁴ Ecce ostendit nobis Dominus Deus noster majestatem et magnitudinem suam: vocem ejus audivimus de medio ignis, et probavimus hodie, quod loquente Deo cum homine, vixerit homo. ²⁵ Cur ergo moriemur, et devorabit nos ignis hic maximus? si enim audierimus ultra vocem Domini Dei nostri, moriemur. ²⁶ Quid est omnis caro, ut audiat vocem Dei viventis, qui de medio ignis loquitur sicut nos audivimus, et possit vivere? ²⁷ Tu magis accede: et audi cuncta quæ dixerit Dominus Deus noster tibi: loquerisque ad

---

Deum apud Deum, per quem omnia facta sunt. Tertium ad Spiritum, cujus dono requies æterna promittitur: quia enim Spiritus sanctus dicitur septiformis, ideo septimum diem sanctificavit Deus. In aliis enim diebus operum sanctificatio non nominatur, nisi in sabbato, in quo requievit Deus. Recte ergo hoc mandatum pertinet ad Spiritum: tum propter sanctificationis nomen; tum propter æternam requiem, ad donum sancti Spiritus pertinentem. Dicitur enim sic: Memento ut diem sabbati sanctifices: sex diebus operaberis, etc. In opere sex dierum, etc., videtur sex millium annorum operatio signari, in septimo tempus æternæ quietis, in quo post bona opera quies æterna promittitur. Quidquid ergo agimus, si propter futuram requiem facimus, sabbatum observamus.

⁴⁴ + **5.16 Honora patrem tuum et matrem, sicut præcepit tibi.** Post tria præcepta succedunt septem quæ ad proximum pertinent. Inter septem primum, sed in ordine omnium quartum est: Honora patrem tuum, etc. A parentibus enim homo oculos aperit, et vita hæc ab eorum dilectione exordium sumit: unde hoc mandatum, maximum et primum dicitur in altera scilicet tabula. Jube-mur ergo parentes honorare, et officium pietatis et reverentiam eis exhibere; qui enim hoc parentibus non facit, quomodo faciet aliis? Quintum: Non mæchaberis. Id est præter legitimam uxorem nulli misceberis. Sextum: Non occides. Occidit etiam qui fame vel nuditate proximum mori videt, nec subvenit in quantum potest. Septimum: Non furtum facies. In quo omnem rapinam prohibet. Octavum: Non falsum testimonium dices. Crimen mendacii et falsitatis abominatur. Nonum: Non concupisces uxorem proximi tui. In quo etiam adulterinam cogitationem interdicat. Decimum: Non concupisces rem proximi tui. In quo ambitionem et concupiscentiam percutit. Primum ergo prohibet subreptionem; secundum, errorem; tertium sæculi amorem; quartum, impietatem; quintum, fornicationem; sextum, crudelitatem; septimum, rapacitatem; octavum, falsitatem; nonum, cogitationem adulterii; decimum, cupiditatem mundi. Et notandum, quod sicut decem plagis percutiuntur Ægyptii, sic decem præceptis regitur populus Dei, et dæmones occiduntur.

⁴⁵ + **5.22 In duabus tabulis lapideis quas tradidit mihi.** ISID. Duo Testamenta, etc., usque ad sensibile scilicet et intelligibile.

nos, et nos audientes faciemus ea. ²⁸ Quod cum audisset Dominus, ait ad me: Audivi vocem verborum populi hujus quæ locuti sunt tibi: bene omnia sunt locuti. ²⁹ Quis det talem eos habere mentem, ut timeant me, et custodiant universa mandata mea in omni tempore, ut bene sit eis et filiis eorum in sempiternum? ⁴⁶ ³⁰ Vade et dic eis: Revertimini in tentoria vestra. ³¹ Tu vero hic sta mecum, et loquar tibi omnia mandata mea, et cæremonias atque judicia: quæ docebis eos, ut faciant ea in terra, quam dabo illis in possessionem. ³² Custodite igitur et facite quæ præcepit Dominus Deus vobis: non declinabitis neque ad dexteram, neque ad sinistram: ³³ sed per viam, quam præcepit Dominus Deus vester, ambulabitis, ut vivatis, et bene sit vobis, et protelentur dies in terra possessionis vestræ.

6Hæc sunt præcepta, et cæremoniæ, atque judicia, quæ mandavit Dominus Deus vester ut docerem vos, et faciatis ea in terra, ad quam transgredimini possidendam: ² ut timeas Dominum Deum tuum, et custodias omnia mandata et præcepta ejus, quæ ego præcipio tibi, et filiis, ac nepotibus tuis, cunctis diebus vitæ tuæ, ut prolongentur dies tui. ³ Audi, Israël, et observa ut facias quæ præcepit tibi Dominus, et bene sit tibi, et multipliceris amplius, sicut pollicitus est Dominus Deus patrum tuorum tibi terram lacte et melle manantem. ⁴ Audi, Israël: Dominus Deus noster, Dominus unus est. ⁵ Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota fortitudine tua. ⁴⁷ ⁶ Eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo: ⁷ et narrabis ea filiis tuis, et meditaberis in eis sedens in domo tua, et ambulans in itinere, dormiens atque consurgens. ⁸ Et ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntque et movebuntur inter oculos tuos, ⁴⁸ ⁹ scribesque ea in limine, et ostiis domus tuæ. ¹⁰ Cumque introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, pro qua juravit patribus tuis Abraham, Isaac, et Jacob, et dederit tibi civitates magnas et optimas, quas non ædificasti, ¹¹ domos plenas cunctarum opum, quas non extruxisti, cisternas, quas non fodisti, vineta et oliveta, quæ non plantasti, ¹² et comederis, et saturatus fueris: ¹³ cave diligenter ne obliviscaris Domini, qui eduxit te de terra Ægypti, de domo servitutis. Dominum Deum tuum timebis, et illi soli servies,

⁴⁶ + **5.29 Quis det talem eos habere mentem?** Vult Deus intelligi gratia sua hoc beneficium concedi, ut in omnibus sit justitia Dei ex fide, non quasi propria ex lege, unde: Auferam eis cor lapideum, et dabo cor carneum Ezech. 36., id est, sensatum, caro enim sensum habet, lapis vero non habet; et alibi: Idoneos nos fecit ministros Novi Testamenti, non littera sed spiritu.

⁴⁷ + **6.5 Diliges Dominum.** AUG., lib. I de Doctrina Christiana, c. 26, 27, 28. Charitas non auferetur, etc., usque ad qui pro locorum et temporum vel quarumlibet rerum opportunitate magis nobis conjuncti sunt. GREG., lib. VII Moral., cap. 10. Diliges Dominum Deum tuum, etc. Per amorem Dei gignitur amor proximi, etc., usque ad in bonis enim non agnoscitur amicus, et in malis non absconditur inimicus. Triplicis naturæ est anima: ideo jubetur diligere tripliciter. Non vult Deus amorem suum partiri, ut simul diligamus Deum, et aurum, vel uxorem, vel filios. Nemo potest duobus dominis servire Matth. 6., ipse super omnia diligendus, ejus dilectio præponitur.

⁴⁸ + **6.8 Et ligabis ea quasi signum.** Hoc Pharisæi male interpretantes, in membranulis decalogum id est, decem verba scribebant, et ligata in fronte portabant. Quod usque hodie faciunt Babylonii, ut putentur religiosi. Unde: Dilatant enim phylacteria sua, et magnificant fimbrias Matth. 23..

ac per nomen illius jurabis. ⁴⁹ ¹⁴ Non ibitis post deos alienos cunctarum gentium, quæ in circuitu vestro sunt: ¹⁵ quoniam Deus æmulator Dominus Deus tuus in medio tui: nequando irascatur furor Domini Dei tui contra te, et auferat te de superficie terræ. ¹⁶ Non tentabis Dominum Deum tuum, sicut tentasti in loco tentationis. ⁵⁰ ¹⁷ Custodi præcepta Domini Dei tui, ac testimonia et cæremonias, quas præcepit tibi: ¹⁸ et fac quod placitum est et bonum in conspectu Domini, ut bene sit tibi: et ingressus possideas terram optimam, de qua iuravit Dominus patribus tuis, ¹⁹ ut deleteret omnes inimicos tuos coram te, sicut locutus est. ²⁰ Cumque interrogaverit te filius tuus cras, dicens: Quid sibi volunt testimonia hæc, et cæremoniæ, atque judicia, quæ præcepit Dominus Deus noster nobis? ²¹ dices ei: Servi eramus Pharaonis in Ægypto, et eduxit nos Dominus de Ægypto in manu forti: ²² fecitque signa atque prodigia magna et pessima in Ægypto contra Pharaonem, et omnem domum illius in conspectu nostro, ²³ et eduxit nos inde, ut introductis daret terram, super qua iuravit patribus nostris. ²⁴ Præcepitque nobis Dominus ut faciamus omnia legitima hæc, et timeamus Dominum Deum nostrum, ut bene sit nobis cunctis diebus vitæ nostræ, sicut est hodie. ²⁵ Eritque nostri misericors, si custodierimus et fecerimus omnia præcepta ejus coram Domino Deo nostro, sicut mandavit nobis.

7Cum introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, quam possessurus ingredieris, et deleverit gentes multas coram te, Hethæum, et Gergezæum, et Amorrhæum, Chananæum, et Pherezæum, et Hevæum, et Jebusæum, septem gentes multo majoris numeri quam tu es, et robustiores te: ⁵¹ ²

⁴⁹ + **6.13 Per nomen illius jurabis.** AUG., quæst. 12. Permittuntur jurare per nomen Dei, etc., usque ad qui autem omnino non jurat, longe a perjurio est.

⁵⁰ + **6.16 Non tentabis Dominum Deum.** Deum tentat, qui habens quod faciat, sine ratione se committit periculo, experiens utrum possit liberari a Deo.

⁵¹ + **7.1 Gentes multas.** Septem gentes sunt septem principalia vitia, quæ per Dei gratiam spiritalis miles exsuperans exterminare jubetur. Majoris numeri dicuntur, quia plura sunt vitia quam virtutes. In catalogo dicuntur septem nationes, in expugnatione sine numero ponuntur; sed, cum deleverit gentes multas coram te. Numerosior enim est, quam Israël, populus carnalium passionum, qui multiplicatur de septenario fomite vitiorum. De gastrimargia, comessatio, ebrietas; de fornicatione, turpiloquia, scurrilitas, ludicra, et stultiloquia; de philargyria, mendacium, fraus, furta, perjuria, turpis lucri appetitus, falsa testimonia, violentia, inhumanitas, et rapacitas; de ira homicidium, clamor et indignatio; de tristitia, rancor, pusillanimitas, amaritudo, et desperatio, et pigritia; de acedia, otiositas, somnolentia, importunitas, inquietudo mentis et corporis, instabilitas, verbositas, et curiositas; de cenodoxia, contentiones, hæreses, jactantia, et præsumptio novitatum; de superbia, contemptus, invidia, inobedientia, blasphemia, murmuratio, detractio, et alia plura. Hæc cum majoris numeri sint quam virtutes, devictis tamen principalibus omnes qui-escunt, et perpetua nece delentur. Quod autem hæ pestes robustiores sint, in tentatione sentimus: fortius enim militat in membris nostris carnalium delectatio passionum, quam studia virtutum, quæ summa cordis et corporis contritione acquiruntur. Harum gentium regiones possidemus, cum Israël exercitu, id est virtutibus vitia superamus. Ut in corde nostro locum fornicationis castitas obtineat; locum furoris, patientia; locum tristitiæ, salutaris lætitia; acediæ locum incolat fortitudo; locum superbiæ, humilitas, sic singulis vitiis expulsis loco eorum regnent filii Israël, id est, animæ Deum videntes. Cum vero Abrahæ de futuris loqueretur Deus, non septem sed decem gentes numerasse legitur, quorum terra semini ejus promittitur, abjectis scilicet idololatriis gentium, blasphemia Judæorum, errore hæreticorum, quibus ante notitiam Dei et gratiam baptismi, in spiritali Ægypto commorantur, subjecti sunt. Sed qui inde egreditur, et per gratiam Dei ad eremum spiri-

tradideritque eas Dominus Deus tuus tibi, percuties eas usque ad interneconem. Non inibis cum eis fœdus, nec misereberis earum, ³ neque sociabis cum eis conjugia. Filiam tuam non dabis filio ejus, nec filiam illius accipies filio tuo: ⁴ quia seducet filium tuum, ne sequatur me, et ut magis serviat diis alienis: irasceturque furor Domini, et delebit te cito. ⁵ Quin potius hæc facietis eis: aras eorum subvertite, et confringite statuas, lucosque succidite, et sculptilia comburite: ⁶ quia populus sanctus es Domino Deo tuo. Te elegit Dominus Deus tuus, ut sis ei populus peculiaris de cunctis populis, qui sunt super terram. ⁷ Non quia cunctas gentes numero vincebatis, vobis junctus est Dominus, et elegit vos, cum omnibus sitis populis pauciores: ⁸ sed quia dilexit vos Dominus, et custodivit juramentum, quod juravit patribus vestris: eduxitque vos in manu forti, et redemit de domo servitutis, de manu Pharaonis regis Ægypti. ⁹ Et scies, quia Dominus Deus tuus, ipse est Deus fortis et fidelis, custodiens pactum et misericordiam diligentibus se, et his qui custodiunt præcepta ejus in mille generationes: ¹⁰ et reddens odientibus se statim, ita ut disperdat eos, et ultra non differat, protinus eis restituens quod merentur. ¹¹ Custodi ergo præcepta et cæremonias atque judicia, quæ ego mando tibi hodie ut facias. ¹² Si postquam audieris hæc judicia, custodieris ea, et feceris, custodiet et Dominus Deus tuus pactum tibi, et misericordiam quam juravit patribus tuis: ¹³ et diliget te, ac multiplicabit, benedicetque fructui ventris tui, et fructui terræ tuæ, frumento tuo, atque vindemiæ, oleo, et armentis, gregibus ovium tuarum super terram, pro qua juravit patribus tuis ut daret eam tibi. ¹⁴ Benedictus eris inter omnes populos. Non erit apud te sterilis utriusque sexus, tam in hominibus quam in gregibus tuis. ⁵² ¹⁵ Auferet Dominus a te omnem languorem: et infirmitates Ægypti pessimas, quas novisti, non inferet tibi, sed cunctis hostibus tuis. ¹⁶ Devorabis omnes populos, quos Dominus Deus tuus daturus est tibi. Non parcat eis oculus tuus, nec servies diis eorum, ne sint in ruinam tui. ¹⁷ Si dixeris in corde tuo: Plures sunt gentes istæ quam ego: quomodo potero delere eas? ¹⁸ noli metuere, sed recordare quæ fecerit Dominus Deus tuus Pharaoni, et cunctis Ægyptiis, ¹⁹ plagas maximas, quas viderunt oculi tui, et signa atque portenta, manumque robustam, et extentum brachium, ut educeret te Dominus Deus tuus: sic faciet cunctis populis, quos metuis. ²⁰ Insuper et crabrones mittet Dominus Deus tuus in eos, donec debeat omnes atque disperdat qui te fugerint, et latere potuerint. ⁵³ ²¹ Non timebis eos, quia Dominus Deus tuus

---

tualem pervenit, ab impugnatione trium gentium liberatur, contra septem congregatur. Hætheum et Gergezæum, etc. HIERON. de Nom. Hebr., tom. 3. Hethæum, etc., usque ad id est, calcatum sive præsepe eorum. Septem gentes. Abrahæ permissum est quod decem delerentur: tunc enim decem erant, sed cum filii Israël transirent ad Jordanem, jam tres deletæ erant. Filii enim Loth deleverunt gigantes; filii Esau Horræos; Cappadocesve partem Hevæorum. Et robustiores. Spiritales nequitia subtiliores sunt, et plus valent ad decipiendum, quam infirmitas hominum ad sustinendum.

⁵² + **7.14 Sterilis.** Quædam steriles apud Judæos fuerunt, sed adeo pauca, ut ad comparationem fecundarum viderentur nullæ.

⁵³ + **7.20 Insuper et crabrones,** etc. Non legitur alicubi in historia, quod crabrones vel vespas in hostes eorum Deus præmiserit. Sed per animalia aculeata timoris compunctiones designat, quibus hostes territios fugabat.

in medio tui est, Deus magnus et terribilis: ²² ipse consumet nationes has in conspectu tuo paulatim atque per partes. Non poteris eas delere pariter: ne forte multiplicentur contra te bestiae terrae. ⁵⁴ ²³ Dabitque eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo: et interficiet illos, donec penitus deleantur. ²⁴ Tradetque reges eorum in manus tuas, et disperdes nomina eorum sub caelo: nullus poterit resistere tibi, donec conteras eos. ²⁵ Sculptilia eorum igne combures: non concupisces argentum et aurum, de quibus facta sunt, neque assumes ex eis tibi quidquam, ne offendas, propterea quia abominatio est Domini tui: ²⁶ nec inferes quippiam ex idolo in domum tuam, ne fias anathema, sicut et illud est. Quasi spurcitiā detestaberis, et velut inquinamentum ac sordes abominationi habebis, quia anathema est. ⁵⁵

8 Omne mandatum, quod ego praecipio tibi hodie, cave diligenter ut facias, ut possitis vivere, et multiplicemini, ingressique possideatis terram, pro qua juravit Dominus patribus vestris. ² Et recordaberis cuncti itineris, per quod adduxit te Dominus Deus tuus quadraginta annis per desertum, ut affligeret te, atque tentaret, et nota fierent quae in tuo animo versabantur, utrum custodires mandata illius, an non. ⁵⁶ ³ Afflixit te penuria, et dedit tibi cibum manna, quod ignorabas tu et patres tui: ut ostenderet tibi quod non in solo pane vivat homo, sed in omni verbo quod egreditur de ore Dei. ⁵⁷ ⁴ Vestimentum tuum, quo operiebaris, nequaquam vetustate defecit, et pes tuus

⁵⁴ + **7.22 Non poteris**, etc. Cavendum esse ostendit, ne forte, expulsis peccatis a carne nostra, insurgat spiritalis bestia, id est jactantia, superbia, vel vana gloria, quae difficilius exstirpantur quam carnalia vitia. Loth enim, qui in Sodomis continuit, in monte fornicatione pollutus est Gen. 19.. Expulso vitio statim virtus plantetur ne immundus spiritus redeat, et domum vacantem inveniat. Matth. 12.. RAB., GREG. Quibusdam majora bona Deus dat, nec minora concedit, ut semper animus eorum habeat unde se reprehendat, et dum perfecti esse appetunt nec possunt, minime se extollant in his quae habent, qui per se parva non habere valent. Hinc est quod fortes et potentes adversarios exstinxit Philisthaeos; et Chanaanæos diu reservavit, ut in eis erudiretur Israel habens contra quos pugnaret, ne de majoribus devictis sese extolleret. Eadem ergo mens pollet ex virtute, lassescit ex infirmitate, ut dum quaerit quod habere non valet, quod habet humiliter servet. Superna quoque regio in civibus suis ex parte damna pertulit, ex parte fortiter stetit: ut electi angeli dum alios per superbiam cecidisse conspicerent, tanto robustius quanto humiliter starent. Sic in unaquaque anima agitur, ut maxima lucra conferant, aliquando minima damnant.

⁵⁵ + **7.26 Anathema**, id est, a sursum ponendo, vel suspendendo, sicut donaria in templis suspendebantur, et ab eis qui dabant alienabantur.

⁵⁶ + **8.2 Quadraginta annis**. Ideo enim per quadraginta annos permisit eos affligi, ut cognoscerent quantae fragilitatis essent. Ut affligeret te. AUG., quaest. 13. Hic apertius dictum est, etc., usque ad quod si dixisset, intelligendum erat, cognita faceret.

⁵⁷ + **8.3 Manna**. Carnem Christi, qua refecti ad veram promissionis terram veniamus. Quadraginta annis manna comedimus, id est, toto tempore nostro, quod quatuor vicissitudinibus volvitur, Dominici corporis sacramento pascimur. Non in solo pane vivit homo, sed in omni, etc. Spiritalis cibus commendatur, unde animae in aeternum victurae satiantur. Manna de caelo datum carnem Christi significat, qui ait: Ego sum panis vitae, hic est panis qui de caelo descendit Joan. 6., quia Verbum caro factum est, et habitavit in nobis. Qui manducat hanc carnem, habet vitam aeternam. Non in solo pane, etc. Significat geminam naturae nostrae substantiam. Homo enim ex anima et corpore constat: corpus, quod ex terra est, terreno alitur cibo; anima vero vivit de verbo Dei; spiritum vero hominis vivificat spiritus Dei, si tamen homo est in corpore Ecclesiae, id est Christi, et in fide Filii Dei. Ideo addit: Vestimentum ejus vetustate non deficere; quia novi hominis conversatio in novitate vitae debet permanere, cujus pes non est subtritus, quia gressus operum ejus servatur illaesus: Quia novit Dominus viam justorum, et iter impiorum peribit Psal. 1..

non est subtritus, en quadragesimus annus est: ⁵ ut recogites in corde tuo, quia sicut erudit filium suum homo, sic Dominus Deus tuus erudivit te, ⁶ ut custodias mandata Domini Dei tui, et ambules in viis ejus, et timeas eum. ⁷

Dominus enim Deus tuus introducet te in terram bonam, terram rivorum, aquarumque et fontium, in cujus campis et montibus erumpunt fluviorum abyssi: ⁸ terram frumenti, hordei ac vinearum, in qua ficus, et malogranata, et oliveta nascuntur: terram olei ac mellis, ⁹ ubi absque ulla penuria comedes panem tuum, et rerum omnium abundantia perfrueris: cujus lapides ferrum sunt, et de montibus ejus æris metalla fodiuntur: ¹⁰ ut cum comederis, et satiatus fueris, benedicas Domino Deo tuo pro terra optima, quam dedit tibi. ¹¹ Observa, et cave nequando obliviscaris Domini Dei tui, et negligas mandata ejus atque judicia et cæremonias, quas ego præcipio tibi hodie: ⁵⁸ ¹² ne postquam comederis et satiatus fueris, domos pulchras ædificaveris, et habitaveris in eis, ¹³ habuerisque armenta boum, et ovium greges, argenti et auri, cunctarumque rerum copiam, ¹⁴ elevetur cor tuum, et non reminiscaris Domini Dei tui, qui eduxit te de terra Ægypti, de domo servitutis, ¹⁵ et ductor tuus fuit in solitudine magna atque terribili, in qua erat serpens flatu adurens, et scorpio, ac dipsas, et nullæ omnino aquæ: qui eduxit rivos de petra durissima, ⁵⁹ ¹⁶ et cibavit te manna in solitudine, quod nescierunt patres tui. Et postquam afflixit ac probavit, ad extremum misertus est tui, ¹⁷ ne diceres in corde tuo: Fortitudo mea, et robur manus meæ, hæc mihi omnia præstiterunt: ¹⁸ sed recorderis Domini Dei tui, quod ipse vires tibi præbuerit, ut impleret pactum suum, super quo juravit patribus tuis, sicut præsens indicat dies. ¹⁹ Sin autem oblitus Domini Dei tui, secutus fueris deos alienos, coluerisque illos et adoraveris: ecce nunc prædico tibi quod omnino dispereas. ²⁰ Sicut gentes, quas delevit Dominus in introitu tuo, ita et vos peribitis, si inobedientes fueritis voci Domini Dei vestri.

9Audi, Israël: tu transgredieris hodie Jordanem, ut possideas nationes maximas et fortiores te, civitates ingentes, et ad cælum usque muratas, ² populum magnum atque sublimem, filios Enacim, quos ipse vidisti et audisti, quibus nullus potest ex adverso resistere. ³ Scies ergo hodie quod Dominus Deus tuus ipse transibit ante te, ignis devorans atque consumens, qui conterat eos, et deleat atque disperdat ante faciem tuam velociter, sicut locutus est tibi: ⁴ ne dicas in corde tuo, cum deleverit eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo: Propter justitiam meam introduxit me Dominus ut terram hanc possiderem, cum propter impietates suas istæ deletæ sint nationes. ⁵

⁵⁸ + **8.11 Judicia.** Quæ per Moysen post legem datam diversis temporibus populo præcepta sunt, quæ in Exodo justificationes appellantur. Et cæremonias. Circumcisionem, ritus sacrificiorum. Unde Ambrosius super Epistolam ad Romanos: Triplex inquit lex est, prima pars de sacramento divinitatis; secunda congruit legi naturali, quæ peccatum interdicit; tertia festorum legis, id est, sabbata, neomeniæ, et circumcisio.

⁵⁹ + **8.15 Ac dipsas.** Genus aspidis quæ Latine dicitur situla, quemcunque momorderit, siti perit; adeo parva ut cum calcatur non videatur. Cujus venenum ante exstinguit, quam sentiatur, nec tristitiam sentit moriturus. Mystice. Varii serpentes hæreses sunt inter se quidem diversæ, sed omnes mortifera.

Neque enim propter justitias tuas, et æquitatem cordis tui ingredieris, ut possideas terras earum: sed quia illæ egerunt impie, introëunte te deletæ sunt: et ut compleret verbum suum Dominus, quod sub juramento pollicitus est patribus tuis, Abraham, Isaac, et Jacob. ⁶⁰ ⁶ Scito ergo quod non propter justitias tuas Dominus Deus tuus dederit tibi terram hanc optimam in possessionem, cum durissimæ cervicis sis populus. ⁷ Memento, et ne obliviscaris, quomodo ad iracundiam provocaveris Dominum Deum tuum in solitudine. Ex eo die, quo egressus es ex Ægypto usque ad locum istum, semper adversum Dominum contendisti. ⁸ Nam et in Horeb provocasti eum, et iratus delere te voluit, ⁹ quando ascendi in montem, ut acciperem tabulas lapideas, tabulas pacti quod pepigit vobiscum Dominus: et perseveravi in monte quadraginta diebus ac noctibus, panem non comedens, et aquam non bibens. ¹⁰ Deditque mihi Dominus duas tabulas lapideas scriptas digito Dei, et continentes omnia verba quæ vobis locutus est in monte de medio ignis, quando concio populi congregata est. ⁶¹ ¹¹ Cumque transissent quadraginta dies, et totidem noctes, dedit mihi Dominus duas tabulas lapideas, tabulas fœderis, ¹² dixitque mihi: Surge, et descende hinc cito: quia populus tuus, quem eduxisti de Ægypto, deseruerunt velociter viam, quam demonstrasti eis, feceruntque sibi conflatile. ¹³ Rursumque ait Dominus ad me: Cerno quod populus iste duræ cervicis sit: ¹⁴ dimitte me ut conteram eum, et deleam nomen ejus de sub cælo, et constituam te super gentem, quæ hac major et fortior sit. ¹⁵ Cumque de monte ardente descenderem, et duas tabulas fœderis utraque tenerem manu, ¹⁶ vidissemque vos peccasse Domino Deo vestro, et fecisse vobis vitulum conflatilem, ac deseruisse velociter viam ejus, quam vobis ostenderat: ¹⁷ projecit tabulas de manibus meis, confregique eas in conspectu vestro. ¹⁸ Et procidi ante Dominum sicut prius, quadraginta diebus et noctibus panem non comedens, et aquam non bibens, propter omnia peccata vestra quæ gessistis contra Dominum, et eum ad iracundiam provocastis: ¹⁹ timui enim indignationem et iram illius, qua adversum vos concitatus, delere vos voluit. Et exaudivit me Dominus etiam hac vice. ²⁰ Adversum Aaron quoque vehementer iratus, voluit eum contere, et pro illo similiter deprecatus sum. ²¹ Peccatum autem vestrum quod feceratis, id est, vitulum, arripiens, igne combussi, et in frusta comminuens, omninoque in pulverem redigens, projecit in torrentem, qui de monte descendit. ²² In incendio quoque, et in tentatione, et in Sepulchris concupiscentiæ provocastis Dominum: ²³ et quando misit vos de Cadesbarne, dicens: Ascendite, et possidete terram, quam dedi vobis, et contempsistis imperium Domini Dei vestri, et non credidistis ei, neque vocem ejus audire voluistis: ²⁴ sed semper fuistis rebelles a die qua nosse vos cœpi. ²⁵ Et jacui coram Domino quadraginta diebus ac noctibus, quibus eum suppliciter deprecabar, ne deleret vos ut fuerat comminatus: ²⁶ et orans dixi: Domine Deus, ne

⁶⁰ + **9.5 Neque enim**, etc. AUG., quæst. 14. Isti sunt qui non meruerunt perire in deserto, etc., usque ad ubi illi exacerbaverunt Dominum, qui merito suo in terram promissionis introducti non sunt.

⁶¹ + **9.10 Deditque**, etc. AUG., quæst. 15. In Exodo legitur quod tabulas Moysi Dominus dederit, etc., usque ad durat in sæculum.

disperdas populum tuum, et hæreditatem tuam, quam redemisti in magnitudine tua, quos eduxisti de Ægypto in manu forti. ²⁷ Recordare servorum tuorum Abraham, Isaac, et Jacob: ne aspicias duritiam populi hujus, et impietatem atque peccatum: ²⁸ ne forte dicant habitatores terræ, de qua eduxisti nos: Non poterat Dominus introducere eos in terram, quam pollicitus est eis, et oderat illos: idcirco eduxit, ut interficeret eos in solitudine: ²⁹ qui sunt populus tuus et hæreditas tua, quos eduxisti in fortitudine tua magna, et in brachio tuo extento.

10 In tempore illo dixit Dominus ad me: Dola tibi duas tabulas lapideas, sicut priores fuerunt, et ascende ad me in montem: faciesque arcam ligneam, ² et scribam in tabulis verba quæ fuerunt in his qui ante confregisti: ponesque eas in arca. ³ Feci igitur arcam de lignis setim. Cumque dolassem duas tabulas lapideas instar priorum, ascendi in montem, habens eas in manibus. ⁴ Scripsitque in tabulis, juxta id quod prius scripserat, verba decem, quæ locutus est Dominus ad vos in monte de medio ignis, quando populus congregatus est: et dedit eas mihi. ⁶² ⁵ Reversusque de monte, descendi, et posui tabulas in arcam, quam feceram, quæ hucusque ibi sunt, sicut mihi præcepit Dominus. ⁶ Filii autem Israël moverunt castra ex Beroth filiorum Jacan in Mosera, ubi Aaron mortuus ac sepultus est, pro quo sacerdotio functus est Eleazar filius ejus. ⁶³ ⁷ Inde venerunt in Gadgad: de quo loco profecti, castrametati sunt in Jetebatha, in terra aquarum atque torrentium. ⁸ Eo tempore separavit tribum Levi, ut portaret arcam foederis Domini, et staret coram eo in ministerio, ac benediceret in nomine illius usque in præsentem diem. ⁶⁴ ⁹ Quam ob rem non habuit Levi partem, neque possessionem cum fratribus suis: quia ipse Dominus possessio ejus est, sicut promisit ei Dominus Deus tuus. ¹⁰ Ego autem steti in monte, sicut prius, quadraginta diebus ac noctibus: exaudivitque me Dominus etiam hac vice, et te perdere noluit. ¹¹ Dixitque mihi: Vade, et præcede populum, ut ingrediatur, et possideat terram, quam juravi patribus eorum ut traderem eis. ¹² Et nunc Israël, quid Dominus Deus tuus petit a te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, et ambules in viis ejus, et diligas eum, ac servias Domino Deo tuo in toto corde tuo, et in tota anima tua: ¹³ custodiasque mandata Domini, et cæremonias ejus, quas ego hodie præcipio tibi, ut bene sit tibi? ¹⁴ En Domini Dei tui cælum est, et cælum cæli, terra, et omnia quæ in ea sunt: ⁶⁵ ¹⁵ et tamen patribus tuis conglutinator est Dominus, et amavit eos, elegitque

⁶² + **10.4 Scripsitque in.** AUG. quæst. 14 in Deut. In Exodo Moyses, etc., usque ad ipse autem adjuvat bonæ voluntatis arbitrium.

⁶³ + **10.6 In Mosera,** etc. In libro Numeri in monte Hor mortuus scribitur, sed forsitan locus est binomius. Beroth enim filiorum Jacan locus est in deserto, sicut Mosera, ubi obiit Aaron, sicut in libris locorum legitur. Et ostenditur usque hodie in decimo lapide urbis Petræ in montis vertice

⁶⁴ + **10.8 Tribum Levi.** Nisi per hanc significaretur omne regale sacerdotium, quod pertinet ad Novum Testamentum, non auderet homo dicere, qui de ea tribu non erat: Pars mea Dominus Psal. 72.; et alibi: Dominus pars hæreditatis meæ, etc. Ibid., 15.

⁶⁵ + **10.14 Cælum cæli,** etc. Quidam dicunt tres esse cælos, æreum, æthereum, et sidereum. Nonnulli septem, primum æreum, secundum æthereum, tertium olympium, quartum igneum, quintum firmamentum, sextum aqueum, septimum angelorum.

semen eorum post eos, id est, vos, de cunctis gentibus, sicut hodie comprobatur. ¹⁶ Circumcidite igitur præputium cordis vestri, et cervicem vestram ne induretis amplius: ⁶⁶ ¹⁷ quia Dominus Deus vester ipse est Deus deorum, et Dominus dominantium, Deus magnus, et potens, et terribilis, qui personam non accipit, nec munera. ¹⁸ Facit iudicium pupillo et viduæ; amat peregrinum, et dat ei victum atque vestitum. ¹⁹ Et vos ergo amate peregrinos, quia et ipsi fuistis advenæ in terra Ægypti. ²⁰ Dominum Deum tuum timebis, et ei soli servies: ipsi adhærebis, jurabisque in nomine illius. ²¹ Ipse est laus tua, et Deus tuus, qui fecit tibi hæc magna et terribilia, quæ viderunt oculi tui. ²² In septuaginta animabus descenderunt patres tui in Ægyptum, et ecce nunc multiplicavit te Dominus Deus tuus sicut astra cæli. ⁶⁷

11Ama itaque Dominum Deum tuum, et observa præcepta ejus et cæremonias, iudicia atque mandata, omni tempore. ² Cognoscite hodie quæ ignorant filii vestri, qui non viderunt disciplinam Domini Dei vestri, magna et robusta manum, extentumque brachium, ³ signa et opera quæ fecit in medio Ægypti Pharaoni regi, et universæ terræ ejus, ⁴ omnique exercitui Ægyptiorum, et equis ac curribus: quomodo operuerint eos aquæ maris Rubri, cum vos persequerentur, et deleverit eos Dominus usque in præsentem diem: ⁵ vobis quæ fecerit in solitudine donec veniretis ad hunc locum: ⁶ et Dathan atque Abiron filiis Eliab, qui fuit filius Ruben: quos aperto ore suo terra absorbuit, cum domibus et tabernaculis, et universa substantia eorum, quam habebant in medio Israël. ⁷ Oculi vestri viderunt opera Domini magna quæ fecit, ⁸ ut custodiatis universa mandata illius, quæ ego hodie præcipio vobis, et possitis introire, et possidere terram, ad quam ingredimini, ⁹ multoque in ea vivatis tempore: quam sub juramento pollicitus est Dominus patribus vestris, et semini eorum, lacte et melle manantem. ¹⁰ Terra enim, ad quam ingrederis possidendam, non est sicut terra Ægypti, de qua existi, ubi jacto semine in hortorum morem aquæ ducuntur irriguæ: ⁶⁸ ¹¹ sed

⁶⁶ + **10.16 Circumcidite,** etc. Spiritalem circumcisionem significat, id est mentis custodiam, et veram abinentiam. Quasi, cum luxuriam carnis exstinxeritis, etiam mentis superflua resecato. Circumcidendi sunt omnes sensus. Unde Moyses se incircumcisum labiis conqueritur; et Stephanus Judæis: Incircumcisi, inquit, corde et auribus, etc. Act. 7.. Vere ergo circumcisus est, qui obturat aures ne audiat sanguinem, et claudit oculos, ne videat malum; qui non delinquit in lingua, cujus cor non gravatur crapula et ebrietate, qui lavat inter innocentes manus suas, et ab omni via mala prohibet pedes suos; qui castigat corpus suum et servituti subjicit, et omni custodia servat cor suum. Bina quoque circumcisione indigemus, ne ex his quæramus vanam gloriam, ne foris mundi, et intus immundi simus, et simulatæ sanctitatis pœnas sustineamus, sicut Sichimitæ qui patriarcharum circumcisionem imitati sunt, non Dei amore, sed ob causam luxuriæ: ideo nihil mercedis acquisiverunt, sed die tertia intra civitatis suæ ruinas perierunt. Tales enim in tempore resurrectionis evacuatis, quibus confidebant, virtutibus, in æternum moriuntur.

⁶⁷ + **10.22 Descenderunt patres tui in Ægyptum.** Descenditur in Ægyptum: Facilis est descensus Averni. In Jerusalem ascenditur, quia arcta est via quæ ducit ad vitam, et tendit in ardua virtus

⁶⁸ + **11.10 De qua existi.** Mente, duce Moyse, id est docente lege terrenas voluptates despiciere, et terram promissionis duce Jesu intrare. In hortorum. Quia carnales quique præsentem felicitatem et copiam rerum temporalium appetunt sibi multiplicare.

montuosa est et campestris, de cælo expectans pluvias, ¹² quam Dominus Deus tuus semper invisit, et oculi illius in ea sunt a principio anni usque ad finem ejus. ⁶⁹ ¹³ Si ergo obedieritis mandatis meis, quæ ego hodie præcipio vobis, ut diligatis Dominum Deum vestrum, et serviatis ei in toto corde vestro, et in tota anima vestra: ¹⁴ dabit pluviam terræ vestræ temporaneam et serotinam, ut colligatis frumentum, et vinum, et oleum, ⁷⁰ ¹⁵ fœnumque ex agris ad pascenda jumenta, et ut ipsi comedatis ac saturemini. ¹⁶ Cavete ne forte decipiatur cor vestrum, et recedatis a Domino, serviatisque diis alienis, et adoretis eos: ¹⁷ iratusque Dominus claudat cælum, et pluviam non descendat, nec terra det germen suum, pereatisque velociter de terra optima, quam Dominus daturus est vobis. ¹⁸ Ponite hæc verba mea in cordibus et in animis vestris, et suspendite ea pro signo in manibus, et inter oculos vestros collocare. ¹⁹ Docete filios vestros ut illa meditentur: quando sederis in domo tua, et ambulaveris in via, et accubueris atque surrexeris. ²⁰ Scribes ea super postes et januas domus tuæ, ⁷¹ ²¹ ut multiplicentur dies tui, et filiorum tuorum in terra, quam juravit Dominus patribus tuis, ut daret eis quamdiu cælum imminet terræ. ²² Si enim custodieritis mandata quæ ego præcipio vobis, et feceritis ea, ut diligatis Dominum Deum vestrum, et ambuletis in omnibus viis ejus, adhærentes ei, ²³ disperdet Dominus omnes gentes istas ante faciem vestram, et possidebitis eas, quæ majores et fortiores vobis sunt. ²⁴ Omnis locus, quem calcaverit pes vester, vester erit. A deserto, et a Libano, a flumine magno Euphrate usque ad mare occidentale erunt termini vestri. ²⁵ Nullus stabit contra vos: terrorem vestrum et formidinem dabit Dominus Deus vester super omnem terram quam calcaturi estis, sicut locutus est vobis. ²⁶ En propono in conspectu vestro hodie benedictionem et maledictionem: ²⁷ benedictionem, si obedieritis mandatis Domini Dei vestri, quæ ego hodie præcipio vobis: ²⁸ maledictionem, si non obedieritis mandatis Domini Dei vestri, sed recesseritis de via, quam ego nunc ostendo vobis, et ambulaveritis post deos alienos, quos ignoratis. ²⁹ Cum vero introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, ad quam pergis habitandam, pones benedictionem super montem Garizim, maledictionem super montem Hebal: ⁷² ³⁰ qui sunt trans Jordanem, post viam quæ vergit ad solis occubitum in terra Chananæi, qui habitat in campestribus contra Galgalam, quæ est juxta vallem tendentem et intrantem procul. ³¹ Vos enim transibitis Jordanem, ut possideatis terram quam Dominus Deus vester daturus est

⁶⁹ + **11.12 A principio anni.** Ab initio scilicet bonæ voluntatis usque ad perfectionem boni operis cursum vitæ dirigit. Deus enim est qui operatur in nobis velle et perficere pro bona voluntate Philip. 2..

⁷⁰ + **11.14 Temporaneam,** etc. Quia electis suis priore tempore legis intellectum contulit; serotinam pluviam tribuit, quia ultimo tempore incarnationis suæ mysterium patefecit nobis. Et serotinam, etc. Quia novissima hora est, cum prædicatio ejus ad nos pervenit, qui dicit: Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum Psal. 140..

⁷¹ + **11.20 Scribes ea super postes.** AUG., quæst. 17. Hoc secundum litteram an hyperbolica commendatio est, sicut multa dicuntur?

⁷² + **11.29 Montem Garizim.** Garizim interpretatur Divisio vel Advena; Hebal, Vorago vetus interpretatur. Qui enim a vitis se separant, et se advenas et peregrinos in hoc mundo judicant, etiam æternam merentur benedictionem. Qui vero in voraginem veteris vitæ se præcipitant, carnalibus desideris servientes, æternæ maledictioni subjacebunt

vobis, ut habeatis et possideatis illam. ³² Videte ergo ut impleatis cæremonias atque iudicia, quæ ego hodie ponam in conspectu vestro.

12Hæc sunt præcepta atque iudicia, quæ facere debetis in terra, quam Dominus Deus patrum tuorum daturus est tibi, ut possideas eam cunctis diebus, quibus super humum gradieris. ² Subvertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes, quas possessuri estis, deos suos super montes excelsos, et colles, et subter omne lignum frondosum. ³ Dissipate aras eorum, et confringite statuas: lucos igne comburite, et idola comminuite: disperdite nomina eorum de locis illis. ⁴ Non facietis ita Domino Deo vestro: ⁵ sed ad locum, quem elegerit Dominus Deus vester de cunctis tribubus vestris, ut ponat nomen suum ibi, et habitet in eo, venietis: ⁶ et offeretis in loco illo holocausta et victimas vestras, decimas et primitias manuum vestrarum, et vota atque donaria, primogenita bouum et ovium. ⁷³ ⁷ Et comedetis ibi in conspectu Domini Dei vestri: ac lætabimini in cunctis, ad quæ miseritis manum vos et domus vestræ, in quibus benedixerit vobis Dominus Deus vester. ⁸ Non facietis ibi quæ nos hic facimus hodie, singuli quod sibi rectum videtur: ⁹ neque enim usque in præsens tempus venistis ad requiem, et possessionem, quam Dominus Deus vester daturus est vobis. ¹⁰ Transibitis Jordanem, et habitabitis in terra, quam Dominus Deus vester daturus est vobis, ut requiescatis a cunctis hostibus per circuitum: et absque ullo timore habitetis ¹¹ in loco, quem elegerit Dominus Deus vester, ut sit nomen ejus in eo: illuc omnia, quæ præcipio, conferetis, holocausta, et hostias, ac decimas, et primitias manuum vestrarum: et quidquid præcipuum est in muneribus, quæ vovebitis Domino. ¹² Ibi epulabimini coram Domino Deo vestro, vos et filii ac filiæ vestræ, famuli et famulæ, atque Levites qui in urbibus vestris commoratur: neque enim habet aliam partem et possessionem inter vos. ¹³ Cave ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris: ⁷⁴ ¹⁴ sed in eo, quem elegerit Dominus, in una tribuum tuarum offeres hostias, et facies quæcumque præcipio tibi. ¹⁵ Sin autem comedere volueris, et te esus carniū delectaverit, occide, comede juxta benedictionem Domini Dei tui, quam dedit tibi in urbibus tuis: sive immundum fuerit, hoc est, maculatum et debile: sive mundum, hoc est, integrum et sine macula, quod offerri licet, sicut capream et cervum, comedes: ¹⁶ absque esu dumtaxat sanguinis, quem super terram quasi aquam effundes. ⁷⁵ ¹⁷ Non poteris comedere in oppidis tuis decimam frumenti, et vini, et olei tui, primogenita armentorum et pecorum, et omnia quæ voveris, et sponte offerre volueris, et primitias

⁷³ + **12.6 Decimas et primitias**, etc. AUG., quæst. 18. Quærendum est quomodo jubeat decimationes omnium fructuum et primitiva omnium pecorum non manducari, nisi in civitate ubi templum erat, cum eas Levitis dari in lege præceperit.

⁷⁴ + **12.13 Cave ne offeras**. Occasionem amputat idolis sacrificandi. Ideo enim præcipit in templo et ad altare Domini hostias offerri, ut ubi integra est religio, ibi cultus congruus exhibeatur. Mystice autem innuit nullum munus acceptabile esse Deo extra catholicam Ecclesiam, hic enim est locus quem Deus elegit, ut poneret nomen suum ibi, et habitet in eo.

⁷⁵ + **12.16 Absque esu**. Homicidium prohibet. Sanguis pro anima ponitur, quia sedes animæ, id est humanæ vitæ, in sanguine est.

manuum tuarum: ⁷⁶ ¹⁸ sed coram Domino Deo tuo comedes ea in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, tu et filius tuus, et filia tua, et servus et famula, atque Levites qui manet in urbibus tuis: et lætaberis et reficieris coram Domino Deo tuo in cunctis ad quæ extenderis manum tuam. ¹⁹ Cave ne derelinquas Levitem in omni tempore quo versaris in terra. ²⁰ Quando dilataverit Dominus Deus tuus terminos tuos, sicut locutus est tibi, et volueris vesci carnibus, quas desiderat anima tua: ²¹ locus autem, quem elegerit Dominus Deus tuus ut sit nomen ejus ibi, si procul fuerit, occides de armentis et pecoribus, quæ habueris, sicut præcepi tibi, et comedes in oppidis tuis, ut tibi placet. ²² Sicut comeditur caprea et cervus, ita vesceris eis: et mundus et immundus in commune vescentur. ²³ Hoc solum cave, ne sanguinem comedas: sanguis enim eorum pro anima est, et idcirco non debes animam comedere cum carnibus: ⁷⁷ ²⁴ sed super terram fundes quasi aquam, ²⁵ ut bene sit tibi et filiis tuis post te, cum feceris quod placet in conspectu Domini. ²⁶ Quæ autem sanctificaveris, et voveris Domino, tolles, et venies ad locum, quem elegerit Dominus: ²⁷ et offeres oblationes tuas carnem et sanguinem super altare Domini Dei tui: sanguinem hostiarum fundes in altari; carnibus autem ipse vesceris. ²⁸ Observa et audi omnia quæ ego præcipio tibi, ut bene sit tibi et filiis tuis post te in sempiternum, cum feceris quod bonum est et placitum in conspectu Domini Dei tui. ²⁹ Quando disperdiderit Dominus Deus tuus ante faciem tuam gentes, ad quas ingredieris possidendas, et possederis eas, atque habitaveris in terra earum: ³⁰ cave ne imiteris eas, postquam te fuerint introëunte subversæ, et requiras cæremonias earum, dicens: Sicut coluerunt gentes istæ deos suos, ita et ego colam. ³¹ Non facies similiter Domino Deo tuo. Omnes enim abominationes, quas aversatur Dominus, fecerunt diis suis, offerentes filios et filias, et comburentes igni. ³² Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino: nec addas quidquam, nec minuas.

13 Si surrexerit in medio tui propheta, aut qui somnium vidisse se dicat, et prædixerit signum atque portentum, ⁷⁸ ² et evenerit quod locutus est, et dixerit tibi: Eamus, et sequamur deos alienos quos ignoras, et serviamus eis: ³ non audies verba prophetæ illius aut somniatoris: quia tentat vos Dominus Deus vester, ut palam fiat utrum diligatis eum an non, in toto corde, et in tota

⁷⁶ + **12.17 In oppidis.** Id est, meritis tuis non assignabis, quæ divina largitate perceperis, non viribus tuis, sed Deo, cujus munere hoc habueris Gal. 6..

⁷⁷ + **12.23 Hoc solum cave.** Ad litteram apostoli hoc præceperunt: Et in sanguine prohibetur homicidium, et odium fratrum. Qui enim odit fratrem suum homicida est I Joan. 3.. Sanguis enim eorum. Quia aliquod vitale est in sanguine, et per ipsum maxime in hac carne vivitur, qui per omnes venas diffunditur: ipsum animam vocat, id est, corporis vitam, quæ morte finitur. Mystice autem innuitur, ut carnales homines a pristina conversatione discedentes, in unitate fidei et bonorum operum sociantes, eorum errores in usum nostrum non convertamus; sed effundamus, id est, per confessionem prolatos terrenæ fragilitati deputemus, et quasi indignos viris spiritualibus abjiciamus.

⁷⁸ + **13.1 Si surrexerit.** Vult intelligi, ea quæ a divinis non secundum Deum dicuntur, etiamsi evenerint, non esse sic accipienda, ut fiant quæ ab eis prædicuntur, nec præter potestatem suam ostendit esse, quæ ita contingunt. Sed quare permittat supponit, ad cognoscendum scilicet quantum diligant Deum servientes ipsis, non illi qui omnia novit.

anima vestra. ⁴ Dominum Deum vestrum sequimini, et ipsum timete, et mandata illius custodite, et audite vocem ejus: ipsi servietis, et ipsi adhærebitis. ⁵ Propheta autem ille aut fictor somniorum interficietur: quia locutus est ut vos averteret a Domino Deo vestro, qui eduxit vos de terra Ægypti, et redemit vos de domo servitutis: ut errare te faceret de via, quam tibi præcepit Dominus Deus tuus: et auferes malum de medio tui. ⁶ Si tibi voluerit persuadere frater tuus filius matris tuæ, aut filius tuus vel filia, sive uxor quæ est in sinu tuo, aut amicus, quem diligis ut animam tuam, clam dicens: Eamus, et serviamus diis alienis, quos ignoras tu, et patres tui, ⁷ cunctarum in circuitu gentium, quæ juxta vel procul sunt, ab initio usque ad finem terræ, ⁸ non acquiescas ei, nec audias, neque parcat ei oculus tuus ut miserearis et occultes eum, ⁹ sed statim interficies: sit primum manus tua super eum, et postea omnis populus mittat manum. ¹⁰ Lapidibus obrutus necabitur: quia voluit te abstrahere a Domino Deo tuo, qui eduxit te de terra Ægypti, de domo servitutis: ¹¹ ut omnis Israël audiens timeat, et nequaquam ultra faciat quippiam hujus rei simile. ¹² Si audieris in una urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum, dicentes aliquos: ¹³ Egressi sunt filii Belial de medio tui, et averterunt habitatores urbis suæ, atque dixerunt: Eamus, et serviamus diis alienis quos ignoratis: ¹⁴ quare sollicite et diligenter, rei veritate perspecta, si inveneris certum esse quod dicitur, et abominationem hanc opere perpetrata, ¹⁵ statim percuties habitatores urbis illius in ore gladii, et delebis eam ac omnia quæ in illa sunt, usque ad pecora. ¹⁶ Quidquid etiam supellectilis fuerit, congregabis in medio platearum ejus, et cum ipsa civitate succendes, ita ut universa consumas Domino Deo tuo, et sit tumulus sempiternus. Non ædificabitur amplius, ¹⁷ et non adhærebit de illo anathemate quidquam in manu tua: ut avertatur Dominus ab ira furoris sui, et misereatur tui, multiplicetque te sicut juravit patribus tuis, ¹⁸ quando audieris vocem Domini Dei tui custodiens omnia præcepta ejus, quæ ego præcipio tibi hodie, ut facias quod placitum est in conspectu Domini Dei tui.

14 Filii estote Domini Dei vestri: non vos incidetis, nec facietis calvitium super mortuo: ⁷⁹ ² quoniam populus sanctus es Domino Deo tuo, et te elegit ut sis ei in populum peculiarem de cunctis gentibus, quæ sunt super terram. ³ Ne comedatis quæ immunda sunt. ⁸⁰ ⁴ Hoc est animal quod comedere debetis: bovem, et ovem, et capram, ⁵ cervum et capream, bubalum, tragelaphum, pygargum, orygem, camelopardalum. ⁸¹ ⁶ Omne

⁷⁹ + **14.1 Non vos incidetis.** Usque hodie multæ gentes incidunt se in funeribus mortuorum. Unde: Non vos contristemini sicut et cæteri, qui spem non habent. Hæc autem facere, eorum est qui desperant de resurrectione. Nec facietis. Capilli capitis vestri numerati sunt Matth. 10., id est cogitationes, quas non oportet ab honestate capitis auferre et diabolo offerre, sicut quidam corporales capillos diabolo offerunt.

⁸⁰ + **14.3 Ne comedatis.** Animalia immunda sunt, sed quæ significando expriment, mores, scilicet hominum, et actus, et voluntates.

⁸¹ + **14.5 Camelopardalum.** Qui albis maculis respersus, capite camelo similis, collo equino, pedibus bubalo, per cætera pardus: in Æthiopia nascitur. Omne animal quod in duas. Illos recipit Ecclesia et membris suis incorporat, qui unguam findunt, qui discretionem boni et mali habere

animal, quod in duas partes findit unguam, et ruminat, comedetis. ⁸² ⁷ De his autem, quæ ruminant, et unguam non findunt, comedere non debetis, ut camelum, leporem, chærogyllum: hæc, quia ruminant et non dividunt unguam, immunda erunt vobis. ⁸³ ⁸ Sus quoque, quoniam dividat unguam et non ruminat, immunda erit. Carnibus eorum non vescemini, et cadavera non tangetis. ⁹ Hæc comedetis ex omnibus quæ morantur in aquis: quæ habent pinnulas et squamas, comedite: ⁸⁴ ¹⁰ quæ absque pinnulis et squamis sunt, ne comedatis, quia immunda sunt. ¹¹ Omnes aves mundas comedite. ¹² Immundas ne comedatis: aquilam scilicet, et gryphem, et haliaetum, ⁸⁵ ¹³ ixion et vulturem ac milvum juxta genus suum: ¹⁴ et omne corvini generis, ¹⁵ et struthionem, ac noctuam, et larum, atque accipitrem juxta genus suum: ⁸⁶ ¹⁶ herodium ac cygnum, et ibin, ⁸⁷ ¹⁷ ac mergulum, porphyriorem, et nycticoracem, ⁸⁸ ¹⁸ onocrotalum, et charadrium, singula in genere suo: upupam quoque et vespertilionem. ⁸⁹ ¹⁹ Et omne quod reptat et pennulas habet, immundum erit, et non comedetur. ²⁰ Omne quod mundum est, comedite. ²¹ Quidquid autem morticinum est, ne vescamini ex eo. Peregrino, qui intra portas tuas est, da ut comedat, aut vende ei: quia tu populus sanctus Domini Dei tui es. Non coques hædum in lacte matris suæ. ⁹⁰ ²² Decimam partem separabis de cunctis fructibus tuis

sciunt, et qui ruminant, id est meditantur in lege die ac nocte.

⁸² + **14.6 Quod in duas partes.** Qui scilicet duo testamenta suscipiens firmo gradu justitiæ et innocentiae sese constituit

⁸³ + **14.7 Camelum.** Judæum qui liquat culicem, et glutit camelum, qui litteram ruminat, sed non habet fissam unguam, quia a spiritu litteram non dividit, hi sunt scribæ et Pharisæi. Leporem. Per chærogyllum et leporem multitudinem significat Judæorum, utrumque enim animal debile et infirmum. Quia ruminant. Ruminant Judæi verba legis, sed unguam non dividunt, quia in Patrem et Filium non credunt, nec duo testamenta recipiunt. Quidam autem hæretici unguam findunt, sed doctrinam veritatis in ore non ruminant Levit. 11..

⁸⁴ + **14.9 Hæc comedetis ex omnibus quæ moventur in aquis.** Per hæc gentiles intelliguntur, qui in aquis baptismi renascuntur. Quæ habent pinnulas. Meditantes legem vitæ sublimis et cælestis; quia ignorantia divinæ legis diu in gentibus fuerat, pinnulas et squamas adjungit: sicut enim pisces squamati sunt et pinnati, sic quibus est ignorantia temporalis, cito additur cognitio sublimis et vitæ cælestis.

⁸⁵ + **14.12 Et gryphem.** Quæ est quadrupes, capite et alis aquilæ similis, reliquo corpore leoni, et abundat in Hyperboreis montibus, equis maxime infensa et hominibus.

⁸⁶ + **14.15 Struthionem.** Qui a terra non levatur, sed sæcularibus negotiis implicatur. Noctuam. Quæ in nocte acute videt, et non in die. Sicut qui scientia legis gloriantur, et lucem Evangelii non capiunt. Larum. Qui ut avis volat, ut aquatile natat, qui scilicet circumcisionem veneratur et baptisma. Talibus Paulus ait: Si circumcidimini, Christus vobis non prodest Gal. 5.. Accipitrem, etc. Qui mansueti videntur, sed potentibus et avaris sociantur.

⁸⁷ + **14.16 Cygnus et ibin.** Hæ longi colli esse, et cibum de profundo terræ trahere dicuntur: nos autem debemus quærere panem qui de cœlo descendit, nec esse solliciti quid manducemus Joan. VI Matth. 6.

⁸⁸ + **14.17 Nycticoracem.** Quæ nocte repit et operatur, significans eos qui noctis operibus dedicantur, quæ sunt fornicatio, immunditia, idolorum cultus et similia.

⁸⁹ + **14.18 Upupam.** Quæ luctum amat. Sæculi autem tristitia mortem operatur: Nos vero debemus in Domino gaudere, in omnibus gratias agere II Cor. VII; I Thes. 5.. Vespertilionem, etc. Quæ circa terram volat, et pennis ambulat. Nostra autem conversatio in cœlis debet esse Phil. 3..

⁹⁰ + **14.21 Quidquid autem.** Mystice præcipitur ecclesiastico viro, ut se in sanctitate servet, et omnem peccati immunditiam devitet, peregrinum, id est, gentilem in suis sordibus remanere permittat. Peregrino qui intra portas tuas est. Quasi paganis et hæreticis immunda relinque. Hinc

qui nascuntur in terra per annos singulos,^{91 23} et comedes in conspectu Domini Dei tui in loco quem elegerit, ut in eo nomen illius invocetur, decimam frumenti tui, et vini, et olei, et primogenita de armentis et ovibus tuis: ut discas timere Dominum Deum tuum omni tempore.^{92 24} Cum autem longior fuerit via, et locus quem elegerit Dominus Deus tuus, tibi que benedixerit, nec potueris ad eum hæc cuncta portare,^{93 25} vendes omnia, et in pretium rediges, portabisque manu tua, et proficisceris ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus:²⁶ et emes ex eadem pecunia quidquid tibi placuerit, sive ex armentis, sive ex ovibus, vinum quoque et siceram, et omne quod desiderat anima tua: et comedes coram Domino Deo tuo, et epulaberis tu et domus tua:^{94 27} et Levites qui intra portas tuas est, cave ne derelinquas eum, quia non habet aliam partem in possessione tua.²⁸ Anno tertio separabis aliam decimam ex omnibus quæ nascuntur tibi eo tempore, et repones intra januas tuas.^{95 29} Venietque Levites qui aliam non habet partem nec possessionem tecum, et peregrinus ac pupillus et vidua, qui intra portas tuas sunt, et comedent et saturabuntur: ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus manuum tuarum quæ feceris.⁹⁶

15Septimo anno facies remissionem,^{97 2} quæ hoc ordine celebrabitur. Cui debetur aliquid ab amico vel proximo ac fratre suo, repetere non poterit, quia annus remissionis est Domini.³ A peregrino et advena exiges: civem et propinquum repetendi non habebis potestatem.^{98 4} Et omnino indigens et mendicus non erit inter vos: ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in terra,

dæmones in Evangelio permittuntur ire in gregem porcorum Matth. 8., et dicitur: Sine mortuos sepelire mortuos Luc. 9.. In lacte, mediocribus disciplinis, sed austerioribus, ut restaurarent amara quæ perdiderunt dulcia.

⁹¹ + **14.22 Decimam.** Quasi, bona quæ facis secundum divinæ legis præcepta facias, et Domino separes, ut ad ejus laudem omnia facias.

⁹² + **14.23 Primogenita.** Id est boni operis initia, quæ decimanda sunt, id est, Domino consecranda.

⁹³ + **14.24 Portare.** Quasi, qui longe sunt a perfectione sanctorum, nec possunt ascendere culmen virtutum, nec contemplationi vacare: quod possunt, agant humiliter, et devote, et faciant sibi amicos de mammona iniquitatis, et thesauros in coelis, ut recipiantur in æterna tabernacula, ubi epulandum et lætandum cum amicis, id est sanctis et electis Dei.

⁹⁴ + **14.26 Et emes ex eadem pecunia,** etc. Spiritualiter præcipitur, ut semper bonis operibus insistamus, quatenus post hanc vitam ad domum nostram, id est ad cœlestem patriam revertamur.

⁹⁵ + **14.28 Aliam decimam.** Extra illam, scilicet quam manducas cum tuis et Levitis, in loco quem elegerit Dominus.

⁹⁶ + **14.29 Venietque Levites.** Manifeste ostendit hanc decimam non esse ei qui offert communicandam, sed tantum illis quibus præcepit erogari, in quibus præcipue Leviten posuit.

⁹⁷ + **15.1 Septimo anno.** In hoc capite pietas et dilectio commendatur, ut proximis misereamur, et præmium a Domino exspectemus. Tempore enim suo metemus non deficientes, si, dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei I Tim. 5.; unde: Dimittite et dimittetur vobis, date et dabitur vobis Luc. 6.. Septimo anno. Quia in septiformi Spiritu remissio est. Omnes pene legis solemnitates in septenario numero sunt: sabbatum enim in die septima est; et Pentecoste finitis septem hebdomadibus; septimus quoque annus celebratur; et jubilæus septies septem annis succedit.

⁹⁸ + **15.3 A peregrino.** Licet sint omnes proximi nostri, maxime tamen illis misericordia impendenda est, qui Christi sunt nobiscum membra. Qui enim habet substantiam mundi, et fratri indigenti non impendit, quomodo manet in eo charitas Dei? I Joan. 3.

quam traditurus est tibi in possessionem. ⁵ Si tamen audieris vocem Domini Dei tui, et custodieris universa quæ jussit, et quæ ego hodie præcipio tibi, benedicet tibi, ut pollicitus est. ⁶ Fœnerabis gentibus multis, et ipse a nullo accipies mutuuum. Dominaberis nationibus plurimis, et tui nemo dominabitur. ⁹⁹ ⁷ Si unus de fratribus tuis, qui morantur intra portas civitatis tuæ in terra quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, ad paupertatem venerit, non obdurabis cor tuum, nec contrahas manum, ⁸ sed aperies eam pauperi, et dabis mutuuum, quo eum indigere perspexeris. ⁹ Cave ne forte subrepat tibi impia cogitatio, et dicas in corde tuo: Appropinquat septimus annus remissionis: et avertas oculos tuos a paupere fratre tuo, nolens ei quod postulat mutuuum commodare: ne clamet contra te ad Dominum, et fiat tibi in peccatum. ¹⁰⁰ ¹⁰ Sed dabis ei: nec ages quippiam callide in ejus necessitatibus sublevandis, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore, et in cunctis ad quæ manum miseris. ¹¹ Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ: idcirco ego præcipio tibi, ut aperias manum fratri tuo egeno et pauperi, qui tecum versatur in terra. ¹² Cum tibi venditus fuerit frater tuus Hebræus aut Hebræa, et sex annis servierit tibi, in septimo anno dimittes eum liberum: ¹⁰¹ ¹³ et quem libertate donaveris, nequaquam vacuum abire patieris: ¹⁴ sed dabis viaticum de gregibus, et de area, et torculari tuo, quibus Dominus Deus tuus benedixerit tibi. ¹⁵ Memento quod et ipse servieris in terra Ægypti, et liberaverit te Dominus Deus tuus, et idcirco ego nunc præcipio tibi. ¹⁶ Sin autem dixerit: Nolo egredi: eo quod diligat te, et domum tuam, et bene sibi apud te esse sentiat: ¹⁰² ¹⁷ assumes subulam, et perforabis aurem ejus in janua domus tuæ, et serviet tibi usque in æternum. Ancillæ quoque similiter facies. ¹⁸ Non avertas ab eis oculos tuos, quando dimiseris eos liberos, quoniam juxta mercedem mercenarii per sex annos servivit tibi: ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus

⁹⁹ + **15.6 Fœnerabis.** Quasi: ditior eris omnibus gentibus. Ecclesia quoque abundat spiritalibus divitiis: ipsa docet, nec habet necesse doceri.

¹⁰⁰ + **15.9 Cave.** AUG., quæst. 21. LXX: Attende tibi ipsi, ne fiat verbum occultum, etc., usque ad si crudeliter cogitat illo tempore dandum non esse, quo dandum est?

¹⁰¹ + **15.12 Cum tibi venditus,** etc. ISID. Si Hebræus puer in servitutem devenerit, etc., usque ad scilicet peccatis in æternum serviemus. Cum tibi venditus, etc. Hebræus transitor qui ad æternam scilicet patriam tendit, et de vitiis ad virtutes, de terrenis ad cœlestia transit; si talis se tibi vendiderit, id est magisterio tuo se addixerit, docebis eum, ut in præsentem vitam studeat operari, ut ad requiem pervenire possit. Hoc est, sex annis serviet tibi, septimo dimittes eum liberum, nec vacuum abire patieris; quasi: æterna præmia et veram libertatem promittes ei in alia vita. Si autem dixerit, Nolo egredi, eo quod diligat te et domum tuam, id est si bona quæ fecit non pro æterna mercede, sed pro humana laude, quasi diligens præsentem vitam fecerit, perforabis aurem ejus subula, id est mentem ejus terrore judicii; compunges in janua domus, quia judicium erit in hujus vitæ egressu et alterius ingressu, et serviet tibi usque in æternum, id est docebis eum si sæculum plus amaverit quam Deum, æternis suppliciis mancipandum. GREG., hom. 3 in Ezech. Cum activa vita et contemplativa sit nobis ex Dei gratia, etc., usque ad ubi subula recusantis libertatem aurem perfodi præcipitur.

¹⁰² + **15.16 Sin autem habuerit.** Sunt quædam opera quæ licet minus placeant Deo, prosunt tamen proximo; et si Deo offerri non possunt, comedi possunt. Cum enim Deo minus placeant pro fuscata intentione quam Deus intuetur, proximis tamen exemplo opitulantur. Quasi caprea et cervo. Caprea saltatim incedit, cervus inimicus est serpenti, et aspera et spinosa transiliens, montana transcendit, et ideo in bonam partem accipiuntur.

quæ agis. ¹⁹ De primogenitis, quæ nascuntur in armentis, et in ovibus tuis, quidquid est sexus masculini, sanctificabis Domino Deo tuo. Non operaberis in primogenito bovis, et non tondebis primogenita ovium. ¹⁰³ ²⁰ In conspectu Domini Dei tui comedes ea per annos singulos in loco quem elegerit Dominus, tu et domus tua. ²¹ Sin autem habuerit maculam, vel claudum fuerit, vel cæcum, aut in aliqua parte deforme vel debile, non immolabitur Domino Deo tuo: ²² sed intra portas urbis tuæ comedes illud: tam mundus quam immundus similiter vescentur eis, quasi caprea et cervo. ²³ Hoc solum observabis, ut sanguinem eorum non comedas, sed effundes in terram quasi aquam.

16 Observa mensem novarum frugum, et verni primum temporis, ut facias Phase Domino Deo tuo: quoniam in isto mense eduxit te Dominus Deus tuus de Ægypto nocte. ¹⁰⁴ ² Immolabisque Phase Domino Deo tuo de ovibus, et de bobus, in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi. ¹⁰⁵ ³ Non comedes in eo panem fermentatum: septem diebus comedes absque fermento afflictionis panem, quoniam in pavore egressus es de Ægypto: ut memineris diei egressionis tuæ de Ægypto, omnibus diebus vitæ tuæ. ¹⁰⁶ ⁴ Non apparebit fermentum in omnibus terminis tuis septem diebus, et non remanebit de carnibus ejus, quod immolatum est vespere in die primo, usque mane. ¹⁰⁷ ⁵ Non poteris immolare Phase in qualibet urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus daturus est tibi, ¹⁰⁸ ⁶ sed in loco quem

¹⁰³ + **15.19 De primogenitis.** AUG., quæst. 23. Primogenita dicit, etc., usque ad quia solus de substantia Patris, et æqualis et coæternus. Sanctificabis Domino Deo tuo. Non tibi, sed omnium largitori: Quia omne datum optimum desursum est Jac. 1.. Quod autem leve in nostra cogitatione, vel maculosum in nostra conversatione, vel claudum in operum progressionem, vel cæcum ignorantia mentis aut aliqua parte deforme vel debile, non debemus Deo immolare, id est, imputare, sed nobis. Non operaberis. GREG., lib. VIII Moral., cap. 34. In primogenito bovis arare, etc., usque ad deceptus animus non deprehendat quæ in eis sunt mala.

¹⁰⁴ + **16.1 Observa mensem novarum frugum.** Quia in eo manipuli spicarum, id est primitiæ, per sacerdotem offerebantur Domino. Mensem primum, scilicet Hebræorum qui apud eos nisan apud Græcos quoque, apud Latinos Aprilis dicitur, in quo agnus paschalis occidebatur. Eduxit te. Allegorice. Nos quoque de Ægypto hujus mundi liberati, novum hominem induti, in novitate vitæ ambulemus, primitias bonorum operum consecrantes, et phase, id est, transitum bonum celebrantes, ut, relicta Ægypto, ad terram promissionis veniamus.

¹⁰⁵ + **16.2 Et de bobus in loco.** AUG., quæst. 24. Boves addit, cum de ove tantum præceperit, quam jussit accipi ex ovibus et hædis vel capris, vel propter Christum, qui secundum carnem ex justis fuit et peccatoribus. Non enim ait ex ovibus vel capris, sed ex ovibus et capris, licet proprie non intelligatur ovis ex capris, ne Judæi dicerent subaudiendum esse caprum. Quare ergo additi sunt boves? an propter alia sacrificia, quæ diebus azymorum sunt immolanda?

¹⁰⁶ + **16.3 Panem fermentatum.** Corruptam doctrinam vel veterem conversationem, unde: Epulemur in azymis, non in fermento veteri, etc. I Cor. 5.. Septem. Toto tempore præsentis vitæ. Sicut illi septem diebus azyma comedebant, sic nos pure et simpliciter septem diebus hujus vitæ conversemur, quibus quotidie agnus occiditur, et pascha celebratur, si innovati nihil ex veteri corruptione retinemus. Quid enim est aliud fermentum, quam naturæ corruptio? Fermentatum enim recedit a naturali dulcedine, et corrumpitur adulterino rancore.

¹⁰⁷ + **16.4 Non apparebit. Epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitiae,** etc. I Cor. 5., quasi: relinquite veterem hominem, et induite novum. Non remanebit. In hac vita omnia sacramenta Dominicæ incarnationis perscrutanda, et cuncta præcepta ejus implenda sunt Ephes. 4., antequam mane, id est finis sæculi, adveniat.

¹⁰⁸ + **16.5 Non poteris.** In una domo agnus paschalis editur, et in uno loco phase immolatur, id

elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi: immolabis Phase vespere ad solis occasum, quando egressus es de Ægypto. ¹⁰⁹ ⁷ Et coques, et comedes in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, maneque consurgens vades in tabernacula tua. ¹¹⁰ ⁸ Sex diebus comedes azyma: et in die septima, quia collecta est Domini Dei tui, non facies opus. ¹¹¹ ⁹ Septem hebdomadas numerabis tibi ab ea die qua falcem in segetem miseris. ¹¹² ¹⁰

Et celebraris diem festum hebdomadarum Domino Deo tuo, oblationem spontaneam manus tuæ, quam offeres juxta benedictionem Domini Dei tui: ¹¹ et epulaberis coram Domino Deo tuo, tu, filius tuus et filia tua, servus tuus et ancilla tua, et Levites qui est intra portas tuas, advena ac pupillus et vidua, qui morantur vobiscum: in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi. ¹² Et recordaberis quoniam servus fueris in Ægypto: custodiesque ac facies quæ præcepta sunt. ¹³ Solemnitatem quoque tabernaculorum celebrabis per septem dies, quando collegeris de area et torculari fruges tuas: ¹¹³ ¹⁴ et epulaberis in festivitate tua, tu, filius tuus et filia, servus tuus et ancilla, Levites quoque et advena, pupillus et vidua qui intra portas tuas sunt. ¹⁵ Septem diebus Domino Deo tuo festa celebrabis in loco quem elegerit Dominus: benedicetque tibi Dominus Deus tuus in cunctis frugibus tuis, et in omni opere manuum tuarum, erisque in lætitia. ¹⁶ Tribus vicibus per annum apparebit omne masculinum tuum in conspectu Domini Dei tui in loco quem elegerit: in solemnitate azymorum, in solemnitate hebdomadarum, et in solemnitate tabernaculorum. Non apparebit ante Dominum vacuus: ¹¹⁴ ¹⁷ sed offeret unusquisque secundum quod habuerit

---

est in catholica Ecclesia: extra illam non recte pascha celebratur. Vetat celebrare mysteria Christi in conventiculis hæreticorum.

¹⁰⁹ + **16.6 Vespere ad solis.** Novissima ætate mundi, quando verus Sol in passione occubuit, et Ægyptiacam captivitatem solvit, cum pascha nostrum immolatus est Christus.

¹¹⁰ + **16.7 Vades in tabernacula.** Peracto servitio Domini mane resurrectionis transibimus in æterna tabernacula, ut quiescamus ab omni labore, lætantes de percepta retributione.

¹¹¹ + **16.8 Die septima.** Æterna requie, quam septenarius significat: propter sabbatum ubi nullus labor, nulla operandi ratio.

¹¹² + **16.9 Septem hebdomadas.** In Levitico plenius. Numerabis ergo ab altero die sabbati septem hebdomadas plenas ad alteram diem explorationis hebdomadæ septimæ. AUG., quæst. 25. Septem hebdomadas, etc. Si ab universo populo hæc Pentecoste jussa est observari, nunquid omnes credendum est uno die falcem jussos mittere in messem? Si autem sibi quisque observat istam quinquagesimam, dinumerans ab illo die quo falcem mittit, non una est universo populo. Illa vero una est quæ computatur ab immolatione paschæ usque in diem datæ legis in Sina. Nos quoque celebramus Pentecosten, id est, adventum Spiritus sancti, qui est digitus Dei, quo scripta est lex in tabulis.

¹¹³ + **16.13 Solemnitatem.** Qui ut tabernaculo, præsentī mundo utitur, festivitatem agere, et lætari in eo potest, propter futuri expectationem: Quia si terrena domus hujus habitationis dissolvatur, habebit domum non manufactam in cœlis I Cor. 5.. Quando. Consummata perfectione omnium bonorum et multarum collectione virtutum, lætandum et exsultandum esse cum amicis significat. Cum exsultabit quisque de percepta retributione qui hic largus fuerit in munere, tunc vere tabernaculorum solemnitas agetur, non mutabilium scilicet, sed æternorum, unde: Ut recipiant vos in æterna tabernacula Luc. 16..

¹¹⁴ + **16.16 Masculinum.** Non femineum; nihil enim molle, fragile et infirmum in nostra conversatione debet esse: fortia quæque a nobis exigit Deus Exod. 23, XXXIV; Eccli. 35.. Si autem in fide Trinitatis Patris et Filii et Spiritus sancti æternæ mercedis respectu tempore præsentis vitæ bonis operibus insudamus, masculinum in conspectu Domini statuimus. In omnibus. Ut advenientes

juxta benedictionem Domini Dei sui, quam dederit ei. ¹⁸ Judices et magistros constitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi, per singulas tribus tuas: ut judicent populum justo judicio, ¹⁹ nec in alteram partem declinent. Non accipies personam, nec munera: quia munera excæcant oculos sapientum, et mutant verba justorum. ¹¹⁵ ²⁰ Juste quod justum est persequeris: ut vivas, et possideas terram, quam Dominus Deus tuus dederit tibi. ¹¹⁶ ²¹ Non plantabis lucum, et omnem arborem juxta altare Domini Dei tui. ¹¹⁷ ²² Nec facies tibi, neque constitues statuam: quæ odit Dominus Deus tuus.

¹⁷ Non immolabis Domino Deo tuo ovem, et bovem, in quo est macula, aut quippiam vitii: quia abominatio est Domino Deo tuo. ² Cum reperti fuerint apud te intra unam portarum tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi, vir aut mulier qui faciant malum in conspectu Domini Dei tui, et transgrediantur pactum illius, ¹¹⁸ ³ ut vadant et servant diis alienis, et adorent eos, solem et lunam, et omnem militiam cæli, quæ non præcepi: ⁴ et hoc tibi fuerit nuntiatum, audiensque inquisieris diligenter et verum esse repereris, et abominatio facta est in Israël: ⁵ educes virum ac mulierem, qui rem sceleratissimam perpetrarunt, ad portas civitatis tuæ, et lapidibus obruentur. ⁶ In ore duorum aut trium testium peribit qui interficietur. Nemo occidatur, uno contra se dicente testimonium. ¹¹⁹ ⁷ Manus testium prima interficiet eum, et manus reliqui populi extrema mittetur: ut auferas malum de medio tui. ⁸ Si difficile et ambiguum apud te judicium esse perspexeris inter sanguinem et sanguinem, causam et causam, lepram et lepram: et judicum intra portas tuas videris verba variari: surge, et ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus. ¹²⁰ ⁹ Veniesque ad sacerdotes Levitici generis,

undique statim in introitu, paratos inveniant, a quibus justa judicia accipiant.

¹¹⁵ + **16.19 Oculos sapientum.** Apud homines, non apud Deum, quibus dicitur: Væ qui sapientes estis in oculis vestris Isa. 5.

¹¹⁶ + **16.20 Juste.** GREG., lib. X Moral., cap. 19. Injuste quod justum est exsequitur, qui ad defensionem justitiæ non virtutis æmulatione, sed amore præmii temporalis excitatur, et justitiam quam prætendit, vendere non veretur. Juste ergo justum exsequi est in assertione justitiæ ipsam justitiam quærere: Sunt viæ quæ videntur hominibus justæ, etc. Prov. 14.. Et: Væ qui justificatis vos coram hominibus Luc. 16..

¹¹⁷ + **16.21 Non plantabis.** Occasionem idololatriæ amputat. Solebant enim gentes immolare, et in delubris statuas adorare. Lucum. ISID. Nemus, frondentes arbores infructuosæ, etc., usque ad nec permittit fictionem falsitatis vel erroris veritati catholicæ sociare.

¹¹⁸ + **17.2 Cumque reperti fuerint.** Lex errorem et idololatriam maxime detestatur: maximum enim scelus est honorem Creatoris impendere creaturæ; quod faciunt gentiles, vel mali catholici, qui, licet ab Ecclesia non recedant, tamen magis inveniuntur per diversa vitia servire diabolo, quam per bona opera militare Deo. Hos lapidibus jubet obrui quos irrevocabilis sententia damnandos esse prævidit.

¹¹⁹ + **17.6 In ore duorum aut trium testium.** Attestatione scilicet legis prophetarum et Evangelii, secundum illud: Sermo quem locutus est, ipse judicabit eum in novissimo die Joan. 12.. In titulo quoque crucis tres linguæ testantur Christum esse regem Judæorum: Hebraica, Græca et Latina Joan. 19.. Nemo occidatur. Tanta concordia est Veteris ac Novi Testamenti, ut neutrum sine altero sit. In humano judicio primum divinæ Scripturæ auctoritas requirenda est.

¹²⁰ + **17.8 Si difficile.** Sacerdotes Ecclesiæ Dei instruit, ut judicia ecclesiastica secundum potestatem sibi a Deo datam reverenter agant, et juste decernant, non ad libitum suum, sed secun-

et ad iudicem qui fuerit illo tempore: quæresque ab eis, qui indicabunt tibi iudicii veritatem. ¹⁰ Et facies quodcumque dixerint qui præsumunt loco quem elegerit Dominus, et docuerint te ¹¹ juxta legem ejus, sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram neque ad sinistram. ¹²¹ ¹² Qui autem superbiert, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, et decreto iudicis, morietur homo ille, et auferes malum de Israël: ¹²² ¹³ cunctusque populus audiens timebit, ut nullus deinceps intumescat superbia. ¹⁴ Cum ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, et possederis eam, habitaverisque in illa, et dixeris: Constituam super me regem, sicut habent omnes per circuitum nationes: ¹²³ ¹⁵ eum constitues, quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum. Non poteris alterius gentis hominem regem facere, qui non sit frater tuus. ¹⁶ Cumque fuerit constitutus, non multiplicabit sibi equos, nec reducet populum in Ægyptum, equitatus numero sublevatus, præsertim cum Dominus præceperit vobis ut nequaquam amplius per eandem viam revertamini. ¹⁷ Non habebit uxores plurimas, quæ alliciant animum ejus, neque argenti et auri immensa pondera. ¹²⁴ ¹⁸ Postquam autem sederit in solio regni sui, describet sibi Deuteronomium legis hujus in volumine, accipiens exemplar a sacerdotibus Leviticæ tribus, ¹⁹ et habebit secum, legetque illud omnibus diebus vitæ suæ, ut discat timere Dominum Deum suum, et custodire verba et cæremonias ejus, quæ in lege præcepta sunt. ¹²⁵ ²⁰ Nec elevetur cor ejus in superbiam super fratres suos, neque declinet in partem dexteram vel sinistram, ut longo tempore regnet ipse et filii ejus super Israël. ¹²⁶

18 Non habebunt sacerdotes et Levitæ, et omnes qui de eadem tribu sunt, partem et hæreditatem cum reliquo Israël, quia sacrificia Domini, et oblationes ejus comedent, ¹²⁷ ² et nihil aliud accipient de possessione

dum legis decretum, ne suscipiendo personam mutant sententiam.

¹²¹ + **17.11 Juxta.** Nota, non dicitur tibi, ut obedias, nisi juxta legem docuerint, unde: Supra cathedram Moysi sederunt scribæ et pharisæi Matth. 23..

¹²² + **17.12 Sacerdotis imperio.** Christi qui est sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, qui vicarios sibi substituit, quibus ait: Qui vos audit, me audit; et qui vos spernit, me spernit, etc. Luc. 10.. Jure ergo damnationis sustinet sententiam, qui contemnit divinitatis potentiam.

¹²³ + **17.14 Cum ingressus fueris terram,** etc. AUG., quæst. 26. Quæri potest cur displicuit populus Deo, cum regem desideravit, cum hic inveniatur esse permissus? Sed intelligendum est merito non fuisse secundum voluntatem Dei, quia hoc fieri non præcepit, sed desiderantibus permisit. Verumtamen præcepit ne fieret alienus, sed frater ex eodem populo indigena non alienigena. Quod autem ait: Non poteris: intelligendum est, non debebis. Constituam super. Habitatores terræ constituunt sibi regem contra Dei sententiam.

¹²⁴ + **17.17 Non habebit,** etc. AUG., quæst. 27. Manifestum est Salomonem hoc præceptum transisse, etc., usque ad perveniat ad alienigenas. Neque argenti. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra Matth. 6..

¹²⁵ + **17.19 Legetque.** Nota quanta assiduitate legere debent sacerdotes, cum assidue legant reges. Lectio ipsa lux est et vita, unde: Verba, quæ ego loquor vobis, spiritus et vita sunt Joan. 6..

¹²⁶ + **17.20 Superbiam.** Quasi, sciat se esse fratrem. Unum patrem Deum omnes habemus, cui dicimus: Pater noster, qui es in cælis, etc. Luc. 11.. Superbiam. Benedictio est regnare super Israël, scilicet regnando facere Israël, scilicet Deum videntes.

¹²⁷ + **18.1 Non habebunt.** Et in Veteri et in Novo Testamento ministris altaris præceptum est

fratrum suorum: Dominus enim ipse est hæreditas eorum, sicut locutus est illis. ¹²⁸ ³ Hoc erit iudicium sacerdotum a populo, et ab his qui offerunt victimas: sive bovem, sive ovem immolaverint, dabunt sacerdoti armum ac ventriculum: ¹²⁹ ⁴ primitias frumenti, vini, et olei, et lanarum partem ex ovium tonsione. ¹³⁰ ⁵ Ipsum enim elegit Dominus Deus tuus de cunctis tribus tuis, ut stet, et ministret nomini Domini, ipse, et filii ejus in sempiternum. ⁶ Si exierit Levites ex una urbium tuarum ex omni Israël in qua habitat, et voluerit venire, desiderans locum quem elegerit Dominus, ¹³¹ ⁷ ministrabit in nomine Domini Dei sui, sicut omnes fratres ejus Levitæ, qui stabunt eo tempore coram Domino. ⁸ Partem ciborum eandem accipiet, quam et ceteri: excepto eo, quod in urbe sua ex paterna ei successione debetur. ¹³² ⁹ Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, cave ne imitari velis abominationes illarum gentium. ¹³³ ¹⁰ Nec inveniatur in te qui lustret filium suum, aut filiam, ducens per ignem: aut qui ariolos sciscitetur, et observet somnia atque auguria, nec sit maleficus, ¹³⁴ ¹¹ nec incantator, nec qui pythones consulat, nec divinos, aut quærat a mortuis veritatem. ¹³⁵ ¹² Omnia enim hæc abominatur Dominus, et propter istiusmodi scelera delebit eos in introitu tuo. ¹³ Perfectus eris, et absque macula cum Domino Deo tuo. ¹⁴ Gentes istæ, quarum possidebis terram, augures et divinos audiunt: tu autem a Domino Deo tuo aliter institutus es. ¹⁵ Prophetam de gente tua et de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus: ipsum audies, ¹³⁶ ¹⁶ ut petisti a Domino Deo tuo in

de oblationibus et decimis vivere, nec terrenis possessionibus acquirendis concessum est inhiare: Unde: Nolite possidere aurum neque argentum, etc. Matth. 10.; et post pauca: Dignus est enim operarius cibo suo I Cor. 9. Et alibi: Qui altario serviunt cum altario participant Num. 18.. Non enim oportet, ut qui semper astare debet officio divino, inhiet terreno lucro, cui Deus hæreditas est. Quid ergo deesse potest illi qui omnia habentem habet.

¹²⁸ + **18.2 Hæreditas.** Pro operatione bona, ut quod mente conceperit, opere probet, unde: Cœpit Jesus facere et docere Act. 1..

¹²⁹ + **18.3 Dabunt.** Quia in corporalibus solatiis et spiritualibus emolumentis devote doctoribus nostris communicare debemus, unde: Communicet is qui catechizatur verbo, ei qui se catechizat, in omni opere bono Gal. 6.. Ventriculum. Venter receptaculum ciborum, omnes hominum labores, et momentanea gulæ blandimenta sunt, quorum finem condemnat: et mentibus Deo sacratis ostendit totum quod voramus in successum projici, unde: Esca ventri, et venter escis: Deus autem et hunc et hanc destruet.

¹³⁰ + **18.4 Primitias.** Primitias frugum laborantem agricolam oportet primum de fructibus accipere.

¹³¹ + **18.6 Si exierit.** Quasi urbem et domum deserit, qui gratis Deo servit, et sine sumptu Evangelium ponit.

¹³² + **18.8 Excepto.** AUG., quæst. 38. Quod LXX, etc., usque ad eum servari oportet quod parentibus exhibitum est.

¹³³ + **18.9 Quando ingressus.** AUG., quæst. 29. Quoniam portentorum inspectores interdicuntur, etc., usque ad sic illæ inspectiones prodigorum a significationibus miraculorum discernendæ sunt.

¹³⁴ + **18.10 Ariolos.** Qui circumeunt aras nefandis precibus, et divinationem in extis animalium quærun. Auguria. Quasi avigeria, quæ in vocibus avium gerantur. Vel avigaria, ab avium garritu.

¹³⁵ + **18.11 Pythones.** Ventriloquos, de quorum ventre dæmones loquuntur, a Pythone sic dictos, id est Apolline, quem deum divinationis credebant esse.

¹³⁶ + **18.15 Prophetam de.** Licet historialiter de prophetis accipi possit, qui post Moysen in populo Israël repleti sunt Spiritu Dei, melius tamen de Domino prophetarum accipitur, de quo

Horeb, quando concio congregata est, atque dixisti: Ultra non audiam vocem Domini Dei mei, et ignem hunc maximum amplius non videbo, ne moriar. ¹⁷ Et ait Dominus mihi: Bene omnia sunt locuti. ¹⁸ Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui: et ponam verba mea in ore ejus, loqueturque ad eos omnia quæ præcepero illi. ¹⁹ Qui autem verba ejus, quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego ultor existam. ²⁰ Propheta autem qui arrogantia depravatus voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi ut diceret, aut ex nomine alienorum deorum, interficietur. ²¹ Quod si tacita cogitatione responderis: Quomodo possum intelligere verbum, quod Dominus non est locutus? ²² hoc habebis signum: quod in nomine Domini propheta ille prædixerit, et non evenit: hoc Dominus non est locutus, sed per tumorem animi sui propheta confinxit: et idcirco non timebis eum.

19Cum disperdiderit Dominus Deus tuus gentes, quarum tibi traditurus est terram, et possederis eam, habitaverisque in urbibus ejus et in ædibus: ² tres civitates separabis tibi in medio terræ, quam Dominus Deus tuus dabit tibi in possessionem, ¹³⁷ ³ sternens diligenter viam: et in tres æqualiter partes totam terræ tuæ provinciam divides: ut habeat e vicino qui propter homicidium profugus est, quo possit evadere. ¹³⁸ ⁴ Hæc erit lex homicidæ fugientis, cujus vita servanda est: qui percusserit proximum suum nesciens, et qui heri et nudius tertius nullum contra eum odium habuisse comprobatur: ⁵ sed abiisse cum eo simpliciter in silvam ad ligna cædenda, et in succisione lignorum securis fugerit manu, ferrumque lapsum de manubrio amicam ejus percusserit, et occiderit: hic ad unam supradictarum urbium confugiet, et vivet: ⁶ ne forsitan proximus ejus, cujus effusus est sanguis, dolore stimulatus, persequatur, et apprehendat eum si longior via fuerit, et percutiat animam ejus, qui non est reus mortis: quia nullum contra eum, qui occisus est, odium prius habuisse monstratur. ⁷ Idcirco præcipio tibi, ut tres civitates æqualis inter se spatii divides. ⁸ Cum autem dilataverit Dominus Deus tuus terminos tuos, sicut juravit patribus tuis, et dederit tibi cunctam terram, quam eis pollicitus est ⁹ (si tamen custodieris mandata ejus, et

turbæ ab ipso satiata dixerunt: Hic est vere propheta qui venturus est in mundum Joan. 6.. Et alibi: Propheta magnus surrexit in nobis Luc. 7..

¹³⁷ + **19.2 Tres.** Fidem, spem et charitatem, ad quas omnes pœnitentes debent confugere. Tres civitates refugii ultra Jordanem constituit Moyses homicidis qui non sponte homicidium commiserunt, alias tres circa Jordanem jubet separari Num. XXXV; Josue. 20., mystice insinuans quod ante perceptionem baptismi, qui vult a peccato salvari et ab hostibus spiritualibus liberari, sanctæ Trinitatis fidem debet sincera mente confiteri, et post baptismum in fide, spe et charitate viriliter operari. Sicque religiose coversans in mundo, qui senario conditus est numero, post perfectionem bonorum operum requiem æternam exspectat in sabbatismo.

¹³⁸ + **19.3 In tres.** Ut qui salvandus est facilius evadat. Prædicatores quoque verbo et exemplo debent peccatoribus consulere et æqualiter in tota terra Ecclesiæ fidem Trinitatis omnibus insinuare, ut viam veritatis et portam fidei agnoscant patere sibi, et se merito damnandos si intrare noluerint. Sed abiisse. Exemplo enim ostendit qualis homicida salvandus sit. GREG., Past. part. 2, cap. 10, tom. 3. Ad silvam cum amico imus, etc., usque ad quæ non malitiose perpetratur. AMBR., lib. de Fuga sæculi, cap. 2. Congruè provisum liquet, etc., usque ad percussus Levitico gladio moriatur sensus carnis, ut vivat anima vestra.

feceris, quæ hodie præcipio tibi, ut diligas Dominum Deum tuum, et ambules in viis ejus omni tempore), addes tibi tres alias civitates, et supradictarum trium urbium numerum duplicabis: ¹³⁹ ¹⁰ ut non effundatur sanguis innoxius in medio terræ, quam Dominus Deus tuus dabit tibi possidendam, ne sis sanguinis reus. ¹¹ Si quis autem, odio habens proximum suum, insidiatus fuerit vitæ ejus, surgensque percusserit illum, et mortuus fuerit, fugeritque ad unam de supradictis urbibus, ¹⁴⁰ ¹² mittent seniores civitatis illius, et arripiant eum de loco effugii, tradentque in manu proximi, cujus sanguis effusus est, et morietur. ¹³ Non miseraberis ejus, et auferes innoxium sanguinem de Israël, ut bene sit tibi. ¹⁴ Non assumes, et transferes terminos proximi tui, quos fixerunt priores in possessione tua, quam Dominus Deus tuus dabit tibi in terra quam acceperis possidendam. ¹⁴¹ ¹⁵ Non stabit testis unus contra aliquem, quidquid illud peccati, et facinoris fuerit: sed in ore duorum aut trium testium stabit omne verbum. ¹⁴² ¹⁶ Si steterit testis mendax contra hominem, accusans eum prævaricationis, ¹⁷ stabunt ambo, quorum causa est, ante Dominum in conspectu sacerdotum et judicum qui fuerint in diebus illis. ¹⁸ Cumque diligentissime perscrutantes, invenerint falsum testem dixisse contra fratrem suum mendacium, ¹⁹ reddent ei sicut fratri suo facere cogitavit, et auferes malum de medio tui: ²⁰ ut audientes ceteri timorem habeant, et nequaquam talia audeant facere. ²¹ Non misereberis ejus, sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges. ¹⁴³

20 Si exieris ad bellum contra hostes tuos, et videris equitatus et currus, et majorem quam tu habeas adversarii exercitus multitudinem, non timebis eos:

¹³⁹ + **19.9 Addes tibi.** In libro Jesu Nave, sex civitates refugii decernuntur talibus homicidis Josue 20.. Cades in Galilæa montis Nepthali, Sichem in monte Ephraim, et Cariatharbe, quæ est Hebron, in monte Juda. Et trans Jordanem Bosor de tribu Ruben, et Ramoth in Galaad de tribu Gad, et Gaulon in Basan, de tribu Manasse. AMBR., ubi supra. Sex autem civitatum refugia sunt, etc., usque ad vel interdictorum declinatione veneremur.

¹⁴⁰ + **19.11 Si quis autem odio habens proximum.** Qui malitia aliquem percutit, et in mortem animæ ducit, reus est æternæ mortis, unde: Si quis scandalizaverit unum de pusillis qui in me credunt, etc. Et alibi: Qui odit fratrem homicida est, et non habebit vitam æternam Matth. XVIII; I Joan. 3.. Hic ab altari divellitur, tanquam sacramentis Dominicis indignus, nec veniam nisi per condignam pœnitentiam promeretur. Qui autem non sponte occidit, habet urbes refugii, Ecclesiam scilicet catholicam, ubi se angustia pœnitentiæ cœrcens, per omne tempus præsentis vitæ bonis operibus studeat, et si spem in morte summi pontificis, scilicet Redemptoris sui, posuerit, tandem merebitur salvari. Qui fratrum odium retinet in corde, non potest fructuosam pœnitentiam agere, nec Deum sibi placare.

¹⁴¹ + **19.14 Non assumes et transferes terminos,** etc. Unde: Ne transgrediaris terminos quos posuerunt patres tui Prov. 22., id est, præcedentium patrum regulas et definitiones vivendi.

¹⁴² + **19.15 Non stabit testis unus.** Hoc etiam historialiter servare debemus. Et contra impios vel hæreticos, cum testimoniis Scripturarum indigemus, duos testes, id est, Vetus et Novum Testamentum adhibemus, vel tres, id est, Evangelium, prophetas, apostolum, et sic stat verbum.

¹⁴³ + **19.21 Animam pro anima.** Qui enim animam errare fecit, venia dignus non est. Dentem pro dente Exod. XXI; Lev. XXIV; Matth. 5.. Verborum virtutem. Dentes enim verba significant secundum illud: Filii hominum, dentes eorum arma Psal. 56.. Et alibi: Dentes ejus lacte, id est lege, candidiores Gen. 29.. Manum, etc. Operationem, ut ea, scilicet, sunt ei utilia aut nociva quæ in alio pervertit.

quia Dominus Deus tuus tecum est, qui eduxit te de terra Ægypti. ¹⁴⁴ ² Appropinquante autem jam prælio, stabit sacerdos ante aciem, et sic loquetur ad populum: ³ Audi, Israël: vos hodie contra inimicos vestros pugnam committitis: non pertimescat cor vestrum, nolite metuere, nolite cedere, nec formidetis eos: ⁴ quia Dominus Deus vester in medio vestri est, et pro vobis contra adversarios dimicabit, ut eruat vos de periculo. ⁵ Duces quoque per singulas turmas audiente exercitu proclamabunt: Quis est homo qui ædificavit domum novam, et non dedicavit eam? vadat, et revertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, et alius dedicet eam. ¹⁴⁵ ⁶ Quis est homo qui plantavit vineam, et necdum fecit eam esse communem, de qua vesci omnibus liceat? vadat, et revertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, et alius homo ejus fungatur officio. ⁷ Quis est homo, qui despondit uxorem, et non accepit eam? vadat, et revertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, et alius homo accipiat eam. ⁸ His dictis addent reliqua, et loquentur ad populum: Quis est homo formidolosus, et corde pavido? vadat, et revertatur in domum suam, ne pavere faciat corda fratrum suorum, sicut ipse timore perterritus est. ⁹ Cumque siluerint duces exercitus, et finem loquendi fecerint, unusquisque suos ad bellandum cuneos præparabit. ¹⁰ Siquando accesseris ad expugnandam civitatem, offeres ei primum pacem. ¹¹ Si receperit, et aperuerit tibi portas, cunctus populus, qui in ea est, salvabitur, et serviet tibi sub tributo. ¹² Sin autem fœdus inire noluerit, et cœperit contra te bellum, oppugnabis eam. ¹³ Cumque tradiderit Dominus Deus tuus illam in manu tua, percuties omne quod in ea generis masculini est, in ore gladii, ¹⁴ absque mulieribus et infantibus, jumentis et ceteris quæ in civitate sunt. Omnem prædam exercitui divides, et comedes de spoliis hostium tuorum, quæ Dominus Deus tuus dederit tibi. ¹⁵ Sic facies cunctis civitatibus, quæ a te procul valde sunt, et non sunt de his urbibus, quas in possessionem accepturus es. ¹⁶ De his autem civitatibus, quæ dabuntur tibi, nullum omnino permittes vivere: ¹⁴⁶ ¹⁷ sed interficies in ore gladii, Hethæum videlicet, et Amorrhæum, et Chananæum, Pherezæum, et Hevæum, et Jebusæum, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus: ¹⁸ ne forte doceant vos facere cunctas abominationes, quas ipsi operati sunt diis suis, et peccetis in Dominum Deum vestrum. ¹⁹ Quando obsederis civitatem multo tempore, et munitionibus circumdederis ut expugnes eam, non succides arbores, de quibus vesci potest, nec securibus per circuitum debes vastare regionem: quoniam lignum est, et non homo, nec potest bellantium contra te augere numerum.

¹⁴⁴ + **20.1 Quia Dominus.** Mystice. AUG., quæst. 30. LXX: Quoniam Dominus, etc., usque ad ut etiam ipsos acturos ostenderet.

¹⁴⁵ + **20.5 Quis est homo.** ID., quæst. 31. Non est melior in bello qui jam ædificia dedicavit, etc., usque ad sed hæc instituta sunt propter virorum animos explorandos. Quis est homo. ISID. Docet non posse quemquam professionem contemplationis vel militiæ spiritualis arripere, etc., usque ad: ut ei placeat cui se probavit II Tim. 2.. Melius est professionem vel persecutionem evitare, quam in ea succumbere. Ad disputationem quoque contra hæreticos venire non debet, nisi doctus et perfectus, ne scandalizet alios superatus.

¹⁴⁶ + **20.16 Nullum omnino permittes.** Nulli vitio in nostra conversatione parcendum, ne coram oculis Domini voluptatibus corrupti et abominabiles appareamus, et exultantes inimici de ruina nostra dicant: Euge, euge animæ nostræ, devorabimus eum Psal. 34..

²⁰ Si qua autem ligna non sunt pomifera, sed agrestia, et in ceteros apta usus, succide, et instrue machinas, donec capias civitatem, quæ contra te dimicat.

21 Quando inventum fuerit in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, hominis cadaver occisi, et ignorabitur cædis reus, ¹⁴⁷ ² egredientur majores natu, et iudices tui, et metientur a loco cadaveris singularum per circuitum spatia civitatum: ³ et quam viciniorem ceteris esse perspexerint, seniores civitatis illius tollent vitulam de armento, quæ non traxit jugum, nec terram scidit vomere, ⁴ et ducent eam ad vallem asperam atque saxosam, quæ numquam arata est, nec sementem recepit: et cædent in ea cervices vitulæ: ¹⁴⁸ ⁵ accedentque sacerdotes filii Levi, quos elegerit Dominus Deus tuus ut ministrent ei, et benedicant in nomine ejus, et ad verbum eorum omne negotium, et quidquid mundum, vel immundum est, iudicetur. ⁶ Et venient majores natu civitatis illius ad interfectum, lavabuntque manus suas super vitulam, quæ in valle percussa est, ¹⁴⁹ ⁷ et dicent: Manus nostræ non effuderunt sanguinem hunc, nec oculi viderunt: ⁸ propitius esto populo tuo Israël, quem redemisti, Domine, et ne reputes sanguinem innocentem in medio populi tui Israël. Et auferetur ab eis reatus sanguinis: ¹⁵⁰ ⁹ tu autem alienus eris ab innocentis cruore, qui fusus est, cum feceris quod præcepit Dominus. ¹⁰ Si egressus fueris ad pugnam contra inimicos tuos, et tradiderit eos Dominus Deus tuus in manu tua, captivosque duxeris, ¹⁵¹ ¹¹ et videris in numero captivorum mulierem pulchram, et adamaveris eam, voluerisque habere uxorem, ¹⁵² ¹² introduces eam in domum tuam: quæ radet cæsariem,

¹⁴⁷ + **21.1 Quando inventum,** etc. Cadaver, corpus sine anima, et anima sine Deo, qui est ejus vita. In terra quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, hoc est in Ecclesia. Cædis reus, actor seditionis; Majores natu, vita et sapientia majores. Iudices, id est sacerdotes, quorum officium est de singulis iudicare, id est, discernere. Metientur a loco cadaveris, id est, cum summa discretione investigabunt actorem seditionis. Tollent vitulam de armento, id est, carnem Christi, quam de patribus sumpsit. Quæ non traxit jugum, quia peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus. Nec terram scidit vomere I Petr. 2., nullam scilicet seditionis maculam admisit. Et ignorabitur cædis reus. Diabolus qui invisibilis, et ideo ignorari dicitur, scitur enim quia misit in cor, ut traderet eum Judas Joan. 13.. Majores natu, etc. Apostoli et doctores qui Scripturæ attestazione perceperunt nullam nationem sic promptam ad cædem ut Judæorum gentem, qui et prophetarum et Domini sanguinem fuderunt.

¹⁴⁸ + **21.4 Et ducent eam ad vallem asperam,** etc. Mortem scilicet despectam et turpissimam, unde: Morte turpissima condemnemus eum. Quæ nunquam arata est Sap. 2., quia mors Christi absque culpa fuit. Nec sementem recepit Matth. 13., id est, zizania peccati, quæ inimicus homo superseminavit. Possumus per vallem asperam gentilitatem accipere, quæ aspera erat; saxosa, quia saxa adorabat; in qua cæsa est cervix vitulæ, quia pro salute gentium mors Christi celebrata est. Cervix robur carnis quod in morte deposuit. Lavabunt manus super vitulam, id est, purgabunt opera per passionis Christi confidentiam.

¹⁴⁹ + **21.6 Lavabuntque manus suas,** etc. Id est, opera sua in passione Christi demonstrabunt esse munda. Licet enim ejusdem passionis sacramenta quotidie iterentur, ab omni tamen fraude Judæorum corda et opera habent mundissima.

¹⁵⁰ + **21.8 Propitius esto.** Pro officio suo benedicunt populo, ut non reddatur vindicta pro scelere, sed salus pro redemptione.

¹⁵¹ + **21.10 Si egressus fuerit ad pugnam.** ISID. Dicant Judæi, quomodo hæc servent? quid causæ sit mulierem decalvari et unguis circumcidi? quid si sine capillis et unguibus inventa fuerit?

¹⁵² + **21.11 Mulierem pulchram.** Sicut Paulus qui de Menandro sumpsit: Corruptunt bonos mores colloquia mala I Cor. 15.. Et de Arato: In ipso vivimus, movemur, et sumus: ipsius

et circumcidet unguēs, ¹³ et deponet vestem, in qua capta est: sedensque in domo tua, flebit patrem et matrem suam uno mense: et postea intrabis ad eam, dormiesque cum illa, et erit uxor tua. ¹⁵³ ¹⁴ Si autem postea non sederit animo tuo, dimittes eam liberam, nec vendere poteris pecunia, nec opprimere per potentiam: quia humiliasti eam. ¹⁵ Si habuerit homo uxores duas, unam dilectam, et alteram odiosam, genuerintque ex eo liberos, et fuerit filius odiosæ primogenitus, ¹⁵⁴ ¹⁶ volueritque substantiam inter filios suos dividere, non poterit filium dilectæ facere primogenitum, et præferre filio odiosæ: ¹⁵⁵ ¹⁷ sed filium odiosæ agnoscet primogenitum, dabitque ei de his quæ habuerit cuncta duplicia: iste enim principium liberorum ejus, et huic debentur primogenita. ¹⁵⁶ ¹⁸ Si genuerit homo filium contumacem et protervum, qui non audiat patris aut matris imperium, et coërcitus obedire contempserit: ¹⁵⁷ ¹⁹ apprehendent eum, et ducent ad seniores civitatis illius, et ad portam iudicii, ²⁰ dicentque ad eos: Filius noster iste protervus et contumax est: monita nostra audire contemnit, comessionibus vacat, et luxuriæ atque conviviis: ²¹ lapidibus eum obruet populus civitatis, et morietur, ut auferatis malum de medio vestri, et universus Israël audiens pertimescat. ²² Quando peccaverit homo quod morte plectendum est, et adjudicatus morti appensus fuerit in patibulo: ¹⁵⁸ ²³ non permanebit cadaver ejus in ligno, sed in eadem die sepelietur: quia maledictus a Deo est qui pendet in ligno: et nequaquam contaminabis terram tuam, quam

---

enim et genus sumus Act. 17.. Alii putant hanc mulierem specie decoram significare rationabilem disciplinam apud Gentiles inventam: ab ea enim oportet recidi omnem superstitionis immunditiam, ut ad studium veritatis assumatur. Nihil enim mundum habent disciplinæ gentilium, quia nulla apud eos disciplina est, cui non sit aliquid immunditiæ vel superstitionis admistum.

¹⁵³ + **21.13 Uno mense**, id est, triginta diebus, ut post fidem Trinitatis et opus legis, mereatur Ecclesiæ sociari; ter enim decem triginta efficiunt. Et postea. Cum nec in capite, id est sensibus, nec in manibus, id est operibus, aliquid superfluum aut immundum erit.

¹⁵⁴ + **21.15 Si habuerit homo uxores duas**, etc. Christus sibi duas uxores, populum scilicet Judæorum et gentium, conjugii copulavit nomine. Odiosa est synagoga, semper contentiosa, dura cervice, incircumcisa corde; dilecta gentilis Ecclesia. Sed non potest filium dilectæ præferre filio odiosæ, id est Ecclesiam de gentibus et filios ejus præferre apostolis et aliis primitivis, qui sunt filii synagogæ. Agnoscit odiosæ primogenitum, dat ei duplicia, quia primitivis synagogæ filiis dedit legem et prophetas, et notitiam nominis sui, et primo eis Evangelium prædicavit. Hic enim est primogenitus liberorum ejus. Unam dilectam. Animalitatem, quæ dulcis videtur et delectabilis: omnia voluptuosa cupit et nullo mœrore afficit. Alteram odiosam. Rationalitatem, quæ non indulget corpori, nec servit voluptati, sed abdicat occulta dedecoris.

¹⁵⁵ + **21.16 Primogenitum**. Apostoli et apostolici viri, qui locum primogeniti obtinent, quorum Ecclesia sequitur auctoritatem.

¹⁵⁶ + **21.17 Sed filium**. Hoc ad litteram faciendum est, ne sequatur quis animi sui motum, vel amorem, vel odium, sed naturam. Cuncta duplicia. Apostoli cuncta duplicia susceperunt, qui doctrina et operatione præditi sunt. Alii dabit ut vivat, non ut abundet, sicut Abraham filium ancillæ super nationes præfecit: filio Saræ, non solum temporalia, sed spiritualia accumulavit Gen. 12..

¹⁵⁷ + **21.18 Si genuerit. Melior est obedientia quam victimæ, et auscultare magis quam offerre adipem arietum, quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare**, etc. I Reg. 15. Inobedientem ergo filium et vitiosum Moyses jubet obrui lapidibus: Evangelium quoque duris increpationibus, quasi lapidibus tales arguit: Genimina viperarum, quis docebit vos fugere a ventura ira Luc. 3.?

¹⁵⁸ + **21.22 Appensus**. Cruciatum ejus vidente populo, unde: Peccantes coram omnibus argue, ut cæteri metum habeant II Tim. 5..

Dominus Deus tuus dederit tibi in possessionem. ¹⁵⁹

22 Non videbis bovem fratris tui, aut ovem errantem, et præteribis: sed reduces fratri tuo, ¹⁶⁰ ² etiamsi non est propinquus frater tuus, nec nosti eum: duces in domum tuam, et erunt apud te quamdiu quærat ea frater tuus, et recipiat. ³ Similiter facies de asino, et de vestimento, et de omni re fratris tui, quæ perierit: si inveneris eam, ne negligas quasi alienam. ¹⁶¹ ⁴ Si videris asinum fratris tui aut bovem cecidisse in via, non despicias, sed sublevabis cum eo. ⁵ Non induetur mulier veste virili, nec vir utetur veste feminea: abominabilis enim apud Deum est qui facit hæc. ¹⁶² ⁶ Si ambulans per viam, in arbore vel in terra nidum avis inveneris, et matrem pullis vel ovis desuper incubantem: non tenebis eam cum filiis, ⁷ sed abire patieris, captos tenens filios: ut bene sit tibi, et longo vivas tempore. ⁸ Cum ædificaveris domum novam, facies murum tecti per circuitum: ne effundatur sanguis in domo tua, et sis reus labente alio, et in præceps ruente. ¹⁶³ ⁹ Non seres vineam tuam altero semine: ne et sementis quam sevesti, et quæ nascuntur ex vinea, pariter sanctificentur. ¹⁶⁴ ¹⁰ Non arabis in bove simul et asino. ¹⁶⁵ ¹¹ Non indueris vestimento, quod ex lana linoque contextum

---

¹⁵⁹ + **21.23 Non permanebit.** Hoc est non debet relinqui in eadem damnatione, sed revocari doctorum exhortatione, ut nulli, dum vivit, reconciliatio negetur. Non permanebit. Non est de die in diem differenda pœnitentia, sed statim agenda, ut per pœnitentiam infructuosam ab oculis Dei abscondantur delicta, unde: Beati quorum tecta sunt peccata Psal. 31.. Maledictus a Deo. AUG., lib. XIV contra Faustum. Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum Gal. 3.. Adam namque in ligno prævaricationis corrui: ideo sibi et posteris suis maledictionem meruit, de qua dicit: Maledictus omnis qui pendet in ligno. Maledictam namque, id est, execrabilem et turpissimam mortem suscepit. ID., ubi supra, cap. 3, 4. Maledictus a Deo est qui pendet, etc. Quidam hæretici ad calumniam passionis Christi hanc sententiam transferunt, etc., usque ad bene ergo maledictum dicitur, quod odit Deus, hoc pependit in ligno. Contaminabis. Pœnitentiæ lacrymis fetorem peccatorum ablueri debemus, ne aliis scandalum et nobis germinet cruciatum.

¹⁶⁰ + **22.1 Non videbis.** Moraliter. Frater tuus doctor Ecclesiæ, cujus discipulum vel doctum, qui significatur per bovem, vel indoctum, qui significatur per ovem, si videris errare, noli negligere, sed exhortare ut fratri, id est, magistro possis reconciliare. Duc in domum tuam I Cor. 11., id est, adhibe curam. Et si non est propinquus, id est Ecclesiæ tuæ, sed alterius doctor.

¹⁶¹ + **22.3 Similiter.** Gentili, scilicet, cujus utilitatem et immunditiam non debemus despiciere. Vestimento. Plebe qua ornatur doctor. Ad litteram quoque omnia hæc et similia servanda sunt.

¹⁶² + **22.5 Non induetur mulier,** etc. AUG., quæst. 32. Alia editio, etc., usque ad non debet aliquid femineum vel molle in doctrina sua habere. Mulier. Cujus naturaliter diversus color, motus incestus, vires, cui non permittitur docere, nec dominari in virum, nec usurpet officium prædicandi I Cor. 13.. Contra naturam est virum muliebria facere, comam crispare, torquere capillos, unde Apostolus: Vir, si comam nutrierit, ignominia est illi. Mulieri autem capilli pro velamine dati sunt; non ergo induetur vir veste feminea, operatione scilicet fluxa et dissoluta. RAB. Per viam imus, etc., usque ad sed ex ea allegoricum sensum in mente retinemus.

¹⁶³ + **22.8 Domum novam,** id est Ecclesiam. Murum tecti, id est virtutum custodiam. Ne effundatur sanguis in domo tua, hoc est ne alio peccante reus tenearis. GREG., lib. VIII Moral., cap. 39. Ne effundatur. Per incuriam atque desidiam. Unde qui virtutes sine humilitate congregat, quasi pulverem in ventum portat.

¹⁶⁴ + **22.9 Vineam,** doctrinam, vel plebem doctoribus commissam, ubi vinum spiritualis gratiæ abundare debet. Altero semine, id est hæretico. Semen bonum verbum Dei; semen nequam quod inimicus seminavit Matth. 13.: cavendum ergo ne immisceatur aliquid erroris, et corrumpatur semen Dei.

¹⁶⁵ + **22.10 Non arabis.** ISID. In bove et asino arat, qui recipit Evangelia cum Judæorum

est. ¹² Funiculos in fimbriis facies per quatuor angulos pallii tui, quo operieris. ¹⁶⁶ ¹³ Si duxerit vir uxorem, et postea odio habuerit eam, ¹⁶⁷ ¹⁴ quæsieritque occasiones quibus dimittat eam, objiciens ei nomen pessimum, et dixerit: Uxorem hanc accepi, et ingressus ad eam non inveni virginem: ¹⁵ tollent eam pater et mater ejus, et ferent secum signa virginitatis ejus ad seniores urbis qui in porta sunt: ¹⁶⁸ ¹⁶ et dicet pater: Filiam meam dedi huic uxorem: quam quia odit, ¹⁷ imponit ei nomen pessimum, ut dicat: Non inveni filiam virginem: et ecce hæc sunt signa virginitatis filiæ meæ. Expandent vestimentum coram senioribus civitatis: ¹⁸ apprehendentque senes urbis illius virum, et verberabunt illum, ¹⁶⁹ ¹⁹ condemnantes insuper centum siclis argenti, quos dabit patri puellæ, quoniam diffamavit nomen pessimum super virginem Israël: habebitque eam uxorem, et non poterit dimittere eam omnibus diebus vitæ suæ. ¹⁷⁰ ²⁰ Quod si verum est quod objicit, et non est in puella inventa virginitas, ²¹ ejicient eam extra fores domus patris sui, et lapidibus obruent viri civitatis illius, et morietur: quoniam fecit nefas in Israël, ut fornicaretur in domo patris sui: et auferes malum de medio tui. ²² Si dormierit vir cum uxore alterius, uterque morietur, id est, adulter et adultera: et auferes malum de Israël. ²³ Si puellam virginem desponderit vir, et invenerit eam aliquis in civitate, et concubuerit cum ea, ¹⁷¹ ²⁴ educes utrumque ad portam civitatis illius, et lapidibus obruentur: puella, quia non clamavit, cum esset in civitate: vir, quia humiliavit uxorem proximi sui: et auferes malum de medio tui. ²⁵ Sin autem in agro repererit vir puellam, quæ desponsata est, et apprehendens concubuerit cum ea, ipse morietur solus: ²⁶ puella nihil patietur, nec est rea mortis: quoniam sicut latro consurgit contra fratrem suum, et occidit animam ejus, ita et puella perpressa est. ¹⁷² ²⁷ Sola erat in agro: clamavit, et nullus

observantia, quæ præcessit in umbra. In bove quoque bene operantium vita, in asino stultorum socordia: quasi, fatuum sapienti in prædicatione non socies, ne per eum qui rem implere non valet ei obsistas qui prævalet. Stultus vero et sapiens bene junguntur, ut unus præcipiat et alter obediatur, non ut æquali potestate verbum Dei annuntient. Allegorice lineis vestibus lanam vel purpuram miscet, qui inordinate vivit, et profectionibus diversi generis, ut si sanctimonialis habeat ornamenta uxoris, vel uxor gerat speciem virginis. Hoc autem figurabatur in vestibus, quod nunc declaratur in moribus.

¹⁶⁶ + **22.12 Funiculos.** Ad differentiam scilicet, sicut signum circumcisionis Israhelitas separat a cæteris. Superstitiosi vero magistri captantes auram populi, et lucra ex mulierculis, dilatabant fimbrias et eis alligabant spinas, ut vel ambulantes vel sedentes pungerentur, et sic ad serviendum Deo monerentur, unde: Dilatant phylacteria sua et magnificam fimbrias.

¹⁶⁷ + **22.13 Si duxerit.** AUG., quæst. 33. Apparet quomodo subditas viris feminas, etc., usque ad qua fuerat alter plectendus.

¹⁶⁸ + **22.15 Pater et mater ejus.** Doctores Ecclesiæ qui quasi pater et mater fovent plebem: patres auctoritate, matres pietate.

¹⁶⁹ + **22.18 Et verberabunt.** Non mirum, si vir, qui falso accusat, jubetur cædi, et multam reddere; puella vero, si culpabilis sit, lapidari: quia per feminam initium peccati, quæ virum seduxit et dupliciter peccavit, prius in Deum, postea in virum, vir tantum in Deum

¹⁷⁰ + **22.19 Centum siclis,** etc. Perfectione doctrinæ et sollicitudinis, quam impendat subjectæ plebi, vel pœnitentiæ. Centenarius enim perfectus est, quinquagenarius pœnitentiæ consecratus.

¹⁷¹ + **22.23 Si puellam virginem desponderit.** In hoc capitulo, sicut in duobus præcedentibus et duobus succedentibus, corporalem condemnat fornicationem.

¹⁷² + **22.26 Nihil patietur.** Sed ad incœptam fidem revocabitur per gratiam baptismi liberata ab hostibus.

affuit qui liberaret eam. ²⁸ Si invenerit vir puellam virginem, quæ non habet sponsum, et apprehendens concubuerit cum illa, et res ad iudicium venerit: ²⁹ dabit qui dormivit cum ea, patri puellæ quinquaginta siclos argenti, et habebit eam uxorem, quia humiliavit illam: non poterit dimittere eam cunctis diebus vitæ suæ. ¹⁷³ ³⁰ Non accipiet homo uxorem patris sui, nec revelabit operimentum ejus. ¹⁷⁴

23 Non intravit eunuchus, attritis vel amputatis testiculis et abscisso veretro, ecclesiam Domini. ¹⁷⁵ ² Non ingredietur mamzer, hoc est, de scorto natus, in ecclesiam Domini, usque ad decimam generationem. ³ Ammonites et Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt ecclesiam Domini in æternum: ¹⁷⁶ ⁴ quia noluerunt vobis occurrere cum pane et aqua in via quando egressi estis de Ægypto: et quia conduxerunt contra te Balaam filium Beor de Mesopotamia Syriæ, ut malediceret tibi: ¹⁷⁷ ⁵ et noluit Dominus Deus tuus audire Balaam, vertitque maledictionem ejus in benedictionem tuam, eo quod diligeret te. ¹⁷⁸ ⁶ Non facies cum eis pacem, nec quæras eis bona cunctis diebus vitæ tuæ in sempiternum. ⁷ Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus est: nec Ægyptium, quia advena fuisti in terra ejus. ¹⁷⁹ ⁸ Qui nati fuerint ex eis, tertia generatione intrabunt in ecclesiam

¹⁷³ + **22.29 Non poterit.** AUG., quæst. 34. Merito quæritur utrum ista poena sit, ut non eam possit dimittere per omne tempus, quam inordinate et illicite violavit; si enim intelligimus eam non posse, id est non debere dimitti per omne tempus, quia uxor effecta est, occurrit quod Moyses permisit dare libellum repudii et dimittere. In his autem quæ illicite vitiant noluit licere, ne videatur ad ludibrium fecisse, et potius finxisse quod eam duxerit. Hoc quoque de illa jussit, cui vir calumniatus fuerit de virginalibus non inventis.

¹⁷⁴ + **22.30 Non.** Pater noster Christus est, cujus Ecclesia uxor est; non licet homini dignitatem istius sponsi transferre in se, nec sponsam ejus violare, ut amorem ejus commutet in se, ex dono virtutum vel ex prædicatione laudem suam quærendo non Dei; cui dicere convenit: Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam Psal. 103..

¹⁷⁵ + **23.1 Non intrabit.** Omnes qui molliter vivunt, nec virile opus perficiunt, non possunt permanere in congregatione sanctorum nec digni sunt introitu regni cælorum, quod violentiam patitur, et violenti diripiunt illud. Mamzer. Degener sensu vel moribus; vel quem hæreticorum pravitas in perceptione sacramentorum degenerem fecit; vel ritus gentilitatis aut Judaismi maculavit. Is in Ecclesiam recipietur, cum integra fide decalogum legis secundum Evangelii institutionem servaverit, et carnalem conversationem Spiritu sancto roboratus abdicaverit; unde: Si vis ad vitam ingredi, serva mandata Matth. 19.. Et alibi: Ego sum ostium: per me si quis intrat, salvabitur Joan. 10..

¹⁷⁶ + **23.3 Ammonites et Moabites.** AUG., quæst. 33. Alia editio, etc., usque ad feminis imputaverunt, quas conservare maluerunt. Moabites. Hæreticos semper ab Ecclesia esse pellendos significat, quasi, Hæreticum hominem post unam et alteram correctionem devita.

¹⁷⁷ + **23.4 Quia noluerunt nobis occurrere cum,** etc. Tradunt Hebræi quod hæ gentes propinquæ sibi exeuntibus de Ægypto occurrerunt cum pane tantum, cum scirent nos in deserto maxime siti laborare, et ideo huic maledictioni subjecti sunt. Mystice designant hæreticos, qui fugientibus de Ægypto hujus mundi ad veram terram promissionis offerunt panem pollutum, non aqua sapientiæ dulcoratum, et ideo ab Ecclesia alienati sunt.

¹⁷⁸ + **23.5 Vertitque.** Quia sæpe persecutio causa majoris prosperitatis est. Quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum Rom. 8..

¹⁷⁹ + **23.7 Non abominaberis Idumæum.** Idumæus sanguineus vel terrenus carnem cujus est terrena materia significat: Ægyptius, id est tenebrosus, corpus morbidum. Carnem nostram non debemus abominari, sed fovere et necessaria illi præbere, curam tamen ejus in desideriis non facere: Frater, inquit, tuus est, quia ex carne sumus et anima. Ægyptium, id est corpus non

Domini. ⁹ Quando egressus fueris adversus hostes tuos in pugnam, custodies te ab omni re mala. ¹⁸⁰ ¹⁰ Si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus sit somnio, egredietur extra castra, ¹¹ et non revertetur, priusquam ad vesperam lavetur aqua: et post solis occasum regredietur in castra. ¹² Habebis locum extra castra, ad quem egrediaris ad requisita naturæ, ¹⁸¹ ¹³ gerens paxillum in balteo: cumque sederis, fodies per circuitum, et egesta humo operies ¹⁸² ¹⁴ quo revelatus es: Dominus enim Deus tuus ambulat in medio castrorum, ut eruat te, et tradat tibi inimicos tuos: et sint castra tua sancta, et nihil in eis appareat foeditatis, ne derelinquat te. ¹⁵ Non trades servum domino suo, qui ad te confugerit. ¹⁸³ ¹⁶ Habitabit tecum in loco, qui ei placuerit, et in una urbium tuarum requiescet: ne contristes eum. ¹⁷ Non erit meretrix de filiabus Israël, nec scortator de filiis Israël. ¹⁸⁴ ¹⁸ Non offeres mercedem prostibuli, nec pretium canis in domo Domini Dei tui, quidquid illud est quod voveris: quia abominatio est utrumque apud Dominum Deum tuum. ¹⁹ Non foenerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem: ¹⁸⁵ ²⁰ sed alieno. Fratri autem tuo absque usura id quo indiget,

abominemur, in cuius terra advenæ fuimus; anima enim, quæ coelestem habet originem, quasi advena moratur in corpore, unde Apostolus: Dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino II Cor. 5.. Qui nati fuerint ex eis, etc., id est paulatim fient spirituales. Per Idumæum et Ægyptium significatur præsens vita, cui quamvis renuntiantes Ægyptiam terram, id est conversationem pristinam et concupiscentiam mundi declinemus; dum tamen hujus mundi necessitatibus subdimur, non omnino Ægyptiam nationem extinguimus: sed quodammodo separati, quotidiano victu et vestitu contenti sumus; tertia generatione in Ecclesiam intrabunt, quia sæcularis potest sanctis Dei congiungi, cum perfecte in Patrem et Filium et Spiritum sanctum crediderit, vel cum spe, fide, et charitate ornatus fuerit.

¹⁸⁰ + **23.9 Quando.** Spiritales Christi milites instruit, quibus alibi dicitur: Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet I Cor. 9.. Si. AUG., lib. de bono conjugali, cap. 20. Multa ponit lex in sacramentis et umbris futurorum, etc., usque ad non quia corpus mortuum peccatum est, sed significat peccatum animæ a justitia desertæ. Mystice GREG., lib. IX Moral., cap. 40. Si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus, etc. Nocturnum somnium tentatio occulta, etc., usque ad et ad fidelium merita reparatur præsumenda.

¹⁸¹ + **23.12 Habebis.** Corporalem enim munditiam diligit Deus: ideo præcepit nihil foedum remanere in castris. Mystice GREG., lib. XXXI Mor., cap. 32. Habebis locum, etc. Naturæ corruptibilis pondere gravatæ a nostræ mentis utero quædam cogitationum superflua quasi ventris gravamen erumpunt. Sed portare sub balteo paxillum debemus, ut ad reprehendendos nosmetipsos semper accincti acutum circa nos stimulum compunctionis habeamus, quod terram nostræ mentis poenitentiae dolore confodiat, et quod a nobis fetidum erumpit, abscondat.

¹⁸² + **23.13 In balteo.** Balteo enim renes accinguntur, ideo per balteum, malæ voluntatis contritio designatur, unde Job: Balteum regum dissolvit, et præcinxit fune renes eorum Job. 2.. Humo operies. Terrena fragilitate considerata, sordes debemus operire.

¹⁸³ + **23.15 Non trades servum** AUG., quæst. 36. LXX: Non trades puerum domino suo qui appositus est tibi a domino suo. Non quod dominus eum apposuerit, etc., usque ad hoc explanat dicens: In vobis habitabit in omni loco ubi placuerit ei I Reg. 27..

¹⁸⁴ + **23.17 Non erit meretrix.** AUG., quæst. 37. LXX: Non erit meretrix, etc., usque ad unde quid nobis videretur, ibi tractavimus. Non offeres mercedem prostibuli. AUG. quæst. 38. LXX: Non offeres, etc., usque ad dicendum fuit, quod Domino abominatio sit. Pretium canis, rapacis. Dona iniquorum non probat Altissimus. Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu patris Eccli. 34..

¹⁸⁵ + **23.19 Non foenerabis fratri tuo.** Usuram et avaritiam removet, et charitatem impendere jubet. Et pecunia, quæ ad usuram dari prohibetur, quia vitium cupiditatis est exigere velle, quod cognoscis te non commodasse. Hanc Dominus habuit, et inde pauperibus erogandam tradidit, et nos ad liberalitatem largitatis invitavit. Altera est quam ad usuram dare debemus; unde: Nonne

commodabis: ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere tuo in terra, ad quam ingredieris possidendam.¹⁸⁶ ²¹ Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus, et si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.¹⁸⁷ ²² Si nolueris polliceri, absque peccato eris.²³ Quod autem semel egressum est de labiis tuis, observabis, et facies sicut promisisti Domino Deo tuo, et propria voluntate et ore tuo locutus es.²⁴ Ingressus vineam proximi tui, comede uvas, quantum tibi placuerit: foras autem ne efferas tecum.¹⁸⁸ ²⁵ Si intraveris in segetem amici tui, franges spicas, et manu conteres: falce autem non metes.¹⁸⁹

²⁴ Si acceperit homo uxorem, et habuerit eam, et non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam fœditatem: scribeb libellum repudii, et dabit in manu illius, et dimittet eam de domo sua.¹⁹⁰ ² Cumque egressa alterum maritum duxerit, ³ et ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudii, et dimiserit de domo sua, vel certe mortuus fuerit: ⁴ non poterit prior maritus recipere eam in uxorem: quia polluta est, et abominabilis facta est coram Domino: ne peccare facias terram tuam, quam Dominus Deus tuus tradiderit tibi possidendam.¹⁹¹ ⁵ Cum acceperit homo nuper uxorem, non procedet ad bellum, nec ei quippiam necessitatis injungetur publicæ, sed vacabit absque culpa domi suæ, ut uno anno lætetur cum uxore sua.¹⁹² ⁶

oportuit te pecuniam committere nummulariis ut ego veniens exigerem quod meum est cum usura? Matth. 25..

¹⁸⁶ + **23.20 Sed alieno.** Infideli vel iniquo cui pecuniam damus ad usuram, cum pro verbo prædicationis exigimus fidem, pœnitentiam et operationem bonam.

¹⁸⁷ + **23.21 Non tardabis reddere.** Unde Salomon: Ruina est homini post vota tractare vel tardare Proverb. 10..

¹⁸⁸ + **23.24 Ingressus vineam proximi.** In ecclesia alterius episcopi, potest alter aliquos corrigere vel confirmare, totam plebem non licet ei regere, vel magna negotia tractare. Foras. Extra ecclesiam hanc gratiam efferre non licet, quia in una domo carnes agni edi jubentur.

¹⁸⁹ + **23.25 Si intraveris.** Sunt quædam loca Scripturæ quæ historialiter fidem imbuunt, quædam moraliter sanctam conversationem instruunt: quædam non secundum historiam, sed secundum allegoriam veneranda mysteria ostendunt. Cautè ergo in segete proximi intrandum est, ut discernendo carpas cibum, non præcipitandum succisæ messis incurras judicium.

¹⁹⁰ + **24.1 Si acceperit.** RAB. in Deut., tom. 2. Homo uxorem accepit, etc., usque ad tanquam indigna et errore polluta abominabilis permansit; unde: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, sed quoniam, etc. Act. 13. AUG., lib. I de sermone Domini in monte. Multæ erant in lege causæ dimittendi uxores, etc., usque ad ut qui habent uxores, sint quasi non habentes I Cor. 7.. Scribet. Ad duritiam cordis vestri scripsit Moyses præceptum istud, malens scilicet indulgere dissidium, quam committi homicidium.

¹⁹¹ + **24.4 Ne peccare.** Polluit terram suam, qui concupiscentiis carnalibus inquinat corpus suum. Ideo necesse est ambitionem præsentis vitæ citius domari, ne valeat dominari. Et cum terrena actio semel fuerit repulsa, non est repetenda: ne post tergum respiciat, qui in aratro manum posuerat.

¹⁹² + **24.5 Cum acceperit.** Quasi, quicumque carnalibus desideriis se obligat ad regimen Ecclesiæ, et ad spiritalem militiam se non habilem esse cognoscat: Quia nemo militans Deo implicat se sæcularibus negotiis, ut ei placeat cui se probavit II Tim. 2.; unde: Nemini cito manum imposes. ISID. Tollit molam superiorem qui peccatum flenti dicit: Non habebis veniam de commissis. Tollit inferiorem qui peccatum palpando dicit: Age mala quantum vis, Deus pius est et ad veniam paratus; utiliter utraque mola habetur, si spes sit cum emendante formidine, et formido cum spe. GREG., lib. XXXIII Moral., cap. 16. Non accipies loco pignoris inferiorem, etc. Accipere aliquando offerre dicimus, etc., usque ad et incassum metuit qui non confidit.

Non accipies loco pignoris inferiorem, et superiorem molam: quia animam suam opposuit tibi. ⁷ Si deprehensus fuerit homo sollicitans fratrem suum de filiis Israël, et vendito eo acceperit pretium, interficietur, et auferes malum de medio tui. ¹⁹³ ⁸ Observa diligenter ne incurras plagam lepræ, sed facies quæcumque docuerint te sacerdotes Levitici generis, juxta id quod præcepi eis, et imple sollicite. ¹⁹⁴ ⁹ Mementote quæ fecerit Dominus Deus vester Mariæ in via cum egredere mini de Ægypto. ¹⁰ Cum repetes a proximo tuo rem aliquam, quam debet tibi, non ingredieris domum ejus ut pignus auferas: ¹⁹⁵ ¹¹ sed stabis foris, et ille tibi proferet quod habuerit. ¹² Sin autem pauper est, non pernoctabit apud te pignus, ¹³ sed statim reddes ei ante solis occasum: ut dormiens in vestimento suo, benedicat tibi, et habeas justitiam coram Domino Deo tuo. ¹⁴ Non negabis mercedem indigentis, et pauperis fratris tui, sive advenæ, qui tecum moratur in terra, et intra portas tuas est: ¹⁵ sed eadem die reddes ei pretium laboris sui ante solis occasum, quia pauper est, et ex eo sustentat animam suam: ne clamet contra te ad Dominum, et reputetur tibi in peccatum. ¹⁶ Non occidentur patres pro filiis, nec filii pro patribus, sed unusquisque pro peccato suo morietur. ¹⁹⁶ ¹⁷ Non pervertes iudicium advenæ et pupilli, nec auferes pignoris loco viduæ vestimentum. ¹⁹⁷ ¹⁸ Memento quod servieris in Ægypto, et eruerit te Dominus Deus tuus inde. Idcirco præcipio tibi ut facias hanc rem. ¹⁹ Quando messueris segetem in agro tuo, et oblitus manipulum reliqueris, non reverteris, ut tollas illum: sed advenam, et pupillum, et viduam auferre patieris, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere manuum tuarum. ¹⁹⁸ ²⁰ Si fruges collegeris olivarum, quidquid remanserit in arboribus, non reverteris ut colligas: sed relinques advenæ, pupillo, ac viduæ. ¹⁹⁹ ²¹ Si vindemiaveris vineam tuam, non colliges remanentes racemos: sed cedent in usus advenæ, pupilli, ac viduæ. ²² Memento quod et tu servieris in Ægypto, et idcirco præcipio tibi ut facias hanc rem.

25 Si fuerit causa inter aliquos, et interpellaverint iudices: quem justum

¹⁹³ + **24.7 Auferes.** AUG., quæst. 39. Assidue hoc Scriptura dicit, etc., usque ad quod exponens ait: Qui furabatur jam non furetur Ephes. 4..

¹⁹⁴ + **24.8 Plagam lepræ.** Nota propter peccatum hanc infirmitatem hominibus accidere, sicut Oziæ qui sacerdotium usurpavit.

¹⁹⁵ + **24.10 Cum repetes.** AUG., quæst. 41. Ad opus misericordiæ pertinet ut pignorum in domum non intret, etc., usque ad non habens ubi dormiat. Nonne. Qui Evangelium annuntiat, de Evangelio vivat I Cor. 9.. Dignus est enim operarius mercede sua Luc. 10..

¹⁹⁶ + **24.16 Non occidentur.** AUG., quæst. 42. Etiam lex dicit, etc., usque ad non tres vel quatuor intelligi voluit.

¹⁹⁷ + **24.17 Non pervertes.** AUG., quæst. 43. LXX: Non declinabis iudicium advenæ et orphanum et viduæ. Non pignoris vestimentum viduæ. Cur non ait, etc., usque ad continentia in eis laudatur, non desolatio commendatur. Viduæ. Vidua anima ante diabolo juncta, cui conversæ fidei vestimentum non est auferendum.

¹⁹⁸ + **24.19 Non reverteris.** Invidendo gentibus, qui sunt advenæ testamentorum Dei.

¹⁹⁹ + **24.20 Si fruges collegeris.** Etsi superbi colligant et improbi, ille misericordiam facit qui hoc animo dimittit, ut egentes habeant. Præterea cum hæc populo præcipiuntur; qui non indigent, admonentur ne ista quærant. Si autem quæsierunt, tanquam prædones pauperum iudicandi sunt. Vineam tuam. Vineam de qua colligitur vinum, quod lætificat cor hominis Psal. 103..

esse perspexerint, illi iustitiæ palmam dabunt: quem impium, condemnabunt impietatis.²⁰⁰ ² Sin autem eum, qui peccavit, dignum viderint plagis: prosternent, et coram se facient verberari. Pro mensura peccati erit et plagarum modus: ³ ita dumtaxat, ut quadragenarium numerum non excedant: ne fœde laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus.²⁰¹ ⁴ Non ligabis os bovis terentis in area fruges tuas.²⁰² ⁵ Quando habitaverint fratres simul, et unus ex eis absque liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri: sed accipiet eam frater ejus, et suscitabit semen fratris sui:²⁰³ ⁶ et primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit, ut non deleatur nomen ejus ex Israël. ⁷ Sin autem noluerit accipere uxorem fratris sui, quæ ei lege debetur, perget mulier ad portam civitatis, et interpellabit majores natu, dicetque: Non vult frater viri mei suscitare nomen fratris sui in Israël, nec me in conjugem sumere. ⁸ Statimque accersiri eum facient, et interrogabunt. Si responderit: Nolo eam uxorem accipere: ⁹ accedet mulier ad eum coram senioribus, et tollet calceamentum de pede ejus, spuetque in faciem illius, et dicet: Sic fiet homini, qui non ædificat domum fratris sui.²⁰⁴ ¹⁰ Et vocabitur nomen illius in Israël, Domus discalceati. ¹¹ Si habuerint inter se jurgium viri duo, et unus contra alterum rixari cœperit, volensque uxor alterius eruere virum suum de manu fortioris, miseritque manum, et apprehenderit verenda ejus:²⁰⁵ ¹² abscondes manum illius, nec flecteris super eam ulla misericordia. ¹³ Non habebis in sacco diversa pondera, majus et minus:²⁰⁶ ¹⁴ nec erit in domo tua modius major, et minor. ¹⁵

²⁰⁰ + **25.1 Si fuerit causa.** AUG., quæst. 45. LXX: Si autem fuerit altercatio inter homines, etc., usque ad sic et peccata quæ non in Deum, sed in hominem videntur admitti, quædam sunt digna morte, quædam verbere.

²⁰¹ + **25.3 Quadragenarium.** Quadragenarius denario quater ducto perficitur. Nos vero de quatuor elementis secundum corpus consistimus: præcepta decalogi per denarium accipiuntur. Jubet ergo iudicium vel vindictam, in qua carnis peccatum plectitur, secundum præcepta ordinari, et omnia præcepta in decalogo vult intelligi. ISID. In quadragenario hoc tempus figuratur, etc., usque ad illic sine peccato invenimur.

²⁰² + **25.4 Os bovis trituranis.** ISID. In bove vita operantium exprimitur, de quo dicitur: Dignus est enim operarius mercede sua Luc. 10.. Vult ergo Scriptura præstari carnalia iis a quibus accipimus spiritualia, qui occupati in doctrina non possunt sibi providere necessaria.

²⁰³ + **25.5 Quando.** AUG., quæst. 46. LXX Si ante habitaverunt fratres, etc., usque ad aut adoptio fecit alterum patrem quem posset habere Joseph. Mortuus fuerit. Passus est et ascendit in cælum adhuc synagoga sterili permanente. Sed accipiet, etc. Qui regere valet, cui nolenti in faciem mulier exspuit. Qui enim donis spiritalibus non curat prodesse aliis, hujus etiam bonis Ecclesia exprobrans quasi in faciem jactat salivam.

²⁰⁴ + **25.9 Calceamentum.** De quo dicitur: Calceati pedes in præparatione Evangelii pacis Ezech. 6.. Si ut nostram, sic curam proximi gerimus, utrumque pedem calceamento munimus; qui vero suam cogitans utilitatem proximorum negligit, quasi unius pedis calceamentum cum dedecore amittit. De pede, id est mercede prædicationis privatum ostendet. Doctorum enim pedes calceati sunt, quia exemplis præcedentium patrum muniti gressus prædicationis eorum imitati sunt. Utroque pede calceatus est, qui sibi et aliis prodest.

²⁰⁵ + **25.11 Et unus contra alterum.** Catholicus hæreticusque quorum perpetua contentio, quia dispar intentio: alter enim falsitatem, alter defendit veritatem, et resistere oportet errori, ne sibi stultus sapiens videatur. Miseritque. Per falsam ignominiam vel actionem abominandam voluerit catholici conversationem maculare vel doctrinam diffamare. Verenda. Infirmiora membra Ecclesiæ, scilicet volent blandiendo decipere vel insultando deridere.

²⁰⁶ + **25.13 Non habebis in sacco.** In Levitico idem interdicitur. Salomon quoque ait: Ponus magnum et pusillum, et mensuræ duplices, immundæ sunt apud Deum Prov. 20.. ISID. Non

Pondus habebis justum et verum, et modius æqualis et verus erit tibi: ut multo vivas tempore super terram, quam Dominus Deus tuus dederit tibi. ¹⁶

Abominatur enim Dominus tuus eum qui facit hæc, et aversatur omnem injustitiam. ¹⁷ Memento quæ fecerit tibi Amalec in via quando egrediebaris ex Ægypto: ²⁰⁷ ¹⁸ quomodo occurrerit tibi, et extremos agminis tui, qui lassi residebant, ceciderit, quando tu eras fame et labore confectus: et non timuerit Deum. ¹⁹ Cum ergo Dominus Deus tuus dederit tibi requiem, et subjecerit cunctas per circuitum nationes in terra, quam tibi pollicitus est: delebis nomen ejus sub cælo. Cave ne obliviscaris.

26Cumque intraveris terram, quam Dominus Deus tuus tibi daturus est possidendam, et obtinueris eam, atque habitaveris in ea: ²⁰⁸ ² tolles de cunctis frugibus tuis primitias, et pones in cartallo, pergesque ad locum quem Dominus Deus tuus elegerit, ut ibi invocetur nomen ejus: ³ accedesque ad sacerdotem, qui fuerit in diebus illis, et dices ad eum: Profiteor hodie coram Domino Deo tuo, quod ingressus sum in terram, pro qua juravit patribus nostris, ut daret eam nobis. ⁴ Suscipiensque sacerdos cartallum de manu tua, ponet ante altare Domini Dei tui: ⁵ et loqueris in conspectu Domini Dei tui: Syrus persequabatur patrem meum, qui descendit in Ægyptum, et ibi peregrinatus est in paucissimo numero: crevitque in gentem magnam ac robustam et infinitæ multitudinis. ⁶ Afflixeruntque nos Ægyptii, et persecuti sunt, imponentes onera gravissima: ⁷ et clamavimus ad Dominum Deum patrum nostrorum: qui exaudivit nos, et respexit humilitatem nostram, et laborem, atque angustiam: ⁸ et eduxit nos de Ægypto in manu forti, et

---

habebis in sacco. Spiritualiter quo que studendum est, ne diversa pondera in corde habeamus, id est, districtionis regulam nobis mollientes, eos quibus verbum Dei prædicamus districtioribus præceptis quasi gravioribus ponderibus obruamus. Quod cum facimus, diverso pondere præceptorum Domini mercedem frugemque appendimus, unde: Abominatio est Domino pondus duplex Prov. 20..

²⁰⁷ + **25.17 Memento quæ.** Tradunt Hebræi quod leprosos et semine fluentes, et alios extra castra positos interfecerit Amalec, et hos dicunt esse extremos agminis Domini. Amalec lingens sanguinem. Hi sunt dæmones qui nobis per baptismum de spiritali Ægypto exeuntibus adversantur, et in virtutibus extremos, et in itinere hujus vitæ lassatos peccata suggerendo student occidere. Hos cum Dominus facultatem dederit, omnino debemus subvertere et suggestiones eorum omni modo ejicere atque delere, ne si aliquas reliquias, sicut Saul, servaverimus, quasi inobedientes cum eis subvertamur.

²⁰⁸ + **26.1 Cumque intraveris,** etc. Sicut Isrælitæ in terra promissionis suas primitias jubentur offerre pro gratiarum actione, quia erepti sunt de Ægypto sic nos per spiritalem Jordanem, id est baptismum, terram Ecclesiæ intrantes ponamus in cartallo conversationis nostræ primitias operationis bonæ, et offeramus Deo in altari fidei catholicæ, ut sacerdos noster Christus suscipiat, ibique confiteamur Domino dicentes quod Syrus, qui interpretatur sublimis, vel humectans, id est diabolus, persequabatur patrem nostrum, id est protoplastum, ut deceptum per superbiam, gulam et avaritiam, paradisi possessione privaret, unde exsul in Ægypto hujus mundi peregrinatus est in parvo numero, quia multi idololatriam secuti sunt, et pauci fideles remanserunt. Sed postquam lege data plures surrexerunt, scientiam et fidem unius Dei accipientes, afflixerunt eos Ægyptii, id est dæmones, onera peccatorum gravissima imponentes. Sed respexit Deus humani generis afflictionem et laborem, et misit Filium suum, qui manus ejus et brachium dicitur, ut eriperet de potestate tenebrarum, et transferret in regnum lucis. Sic tradidit nobis terram lacte et melle manantem, id est, potentem Ecclesiam, ubi lac innocentiae et favus doctrinæ, unde nutriantur parvuli, et mel dulcis et multiplicis sapientiæ, unde satientur perfecti.

brachio extento, in ingenti pavore, in signis atque portentis: ⁹ et introduxit ad locum istum, et tradidit nobis terram lacte et melle manantem. ¹⁰ Et idcirco nunc offero primitias frugum terræ, quam Dominus dedit mihi. Et dimittes eas in conspectu Domini Dei tui, et adorato Domino Deo tuo. ²⁰⁹ ¹¹ Et epulaberis in omnibus bonis, quæ Dominus Deus tuus dederit tibi et domui tuæ, tu et Levites, et advena qui tecum est. ²¹⁰ ¹² Quando compleveris decimam cunctarum frugum tuarum, anno decimarum tertio, dabis Levitæ, et advenæ, et pupillo et viduæ, ut comedant intra portas tuas, et saturentur: ²¹¹ ¹³ loquerisque in conspectu Domini Deo tui: Abstuli quod sanctificatum est de domo mea, et dedi illud Levitæ et advenæ, et pupillo ac viduæ, sicut iussisti mihi: non præterivi mandata tua, nec sum oblitus imperii tui. ¹⁴ Non comedi ex eis in luctu meo, nec separavi ea in qualibet immunditia, nec expendi ex his quidquam in re funebri. Obedivi voci Domini Dei mei, et feci omnia sicut præcepisti mihi. ¹⁵ Respice de sanctuario tuo, et de excelso cælorum habitaculo, et benedic populo tuo Israël, et terræ, quam dedisti nobis, sicut jurasti patribus nostris, terræ lacte et melle mananti. ¹⁶ Hodie Dominus Deus tuus præcepit tibi ut facias mandata hæc atque judicia: et custodias et impleas ex toto corde tuo, et ex tota anima tua. ¹⁷ Dominum elegisti hodie, ut sit tibi Deus, et ambules in viis ejus, et custodias cæremonias illius, et mandata atque judicia, et obedias ejus imperio. ¹⁸ Et Dominus elegit te hodie ut sis ei populus peculiaris, sicut locutus est tibi, et custodias omnia præcepta illius: ¹⁹ et faciat te excelsiorem cunctis gentibus quas creavit, in laudem, et nomen, et gloriam suam: ut sis populus sanctus Domini Dei tui, sicut locutus est.

27Præcepit autem Moyses et seniores Israël populo, dicentes: Custodite omne mandatum quod præcipio vobis hodie. ² Cumque transieritis Jordanem in terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, eriges ingentes lapides, et calce lævigabis eos, ²¹² ³ ut possis in eis scribere omnia verba legis hujus, Jordane transmissio: ut introëas terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, terram lacte et melle manantem, sicut juravit patribus tuis. ⁴ Quando ergo transieritis Jordanem, erigite lapides, quos ego hodie præcipio vobis in monte Hebal, et lævigabis eos calce: ²¹³ ⁵ et ædificabis ibi altare Domino Deo tuo de lapidibus, quos ferrum non tetigit, ⁶ et de saxis

²⁰⁹ + **26.10 Quam Dominus Deus dedit,** etc. Quasi non offero nisi quod dedit: omne enim bonum a Deo est. Domini Dei tui. Qui quasi sub oculis servabit, et reddet in illa die justus iudex.

²¹⁰ + **26.11 Epulaberis,** spiritali convivio, de quo dicitur: Comedite, amici, et inebriamini, charissimi Cantic. 5.. Et Levites, verus Dei minister assumptus ex hominibus, et constitutus pro hominibus in his quæ ad Deum sunt.

²¹¹ + **26.12 Quando compleveris:** hoc legis implese Tobiam, sed qui longe erant a templo tertio anno collectas trium annorum decimas dabant pauperibus et Levitis qui secum morabantur.

²¹² + **27.2 Lapides.** Doctores debent omnem asperitatem deponere, et ideo splendidi apparere habentes legem scriptam in cordibus suis.

²¹³ + **27.4 Quando ergo.** ISID. Quomodo hoc factum fuerit, etc., usque ad qui altaris constructione digni sunt. Qui juxta montem Garizim incedunt electi ad benedicendum, figurant eos qui non metu poenæ, sed cœlestis promissionis amore succensi, veniunt ad salutem. Qui juxta montem Hebal incedunt, in quo maledictiones prolatae sunt; hi sunt qui non amore benedictionum vel promissionum, sed suppliciorum timore, legis præcepta faciunt. Omnes autem circa arcam ince-

informibus et impolitis: et offeres super eo holocausta Domino Deo tuo, ⁷ et immolabis hostias pacificas, comedesque ibi, et epulaberis coram Domino Deo tuo. ⁸ Et scribes super lapides omnia verba legis hujus plane et lucide. ⁹ Dixeruntque Moyses et sacerdotes Levitici generis ad omnem Israël: Attende, et audi, Israël: hodie factus es populus Domini Dei tui: ¹⁰ audies vocem ejus, et facies mandata atque justitias, quas ego præcipio tibi. ¹¹ Præcepitque Moyses populo in die illo, dicens: ¹² Hi stabunt ad benedicendum populo super montem Garizim, Jordane transmissio: Simeon, Levi, Judas, Issachar, Joseph, et Benjamin. ¹³ Et e regione isti stabunt ad maledicendum in monte Hebal: Ruben, Gad, et Aser, et Zabulon, Dan, et Nephthali. ²¹⁴ ¹⁴ Et pronuntiabunt Levitæ, dicentque ad omnes viros Israël excelsa voce: ¹⁵ Maledictus homo qui facit sculptile et conflatile, abominationem Domini, opus manuum artificum, ponetque illud in abscondito: et respondebit omnis populus, et dicet: Amen. ¹⁶ Maledictus qui non honorat patrem suum, et matrem: et dicet omnis populus: Amen. ²¹⁵ ¹⁷ Maledictus qui transfert terminos proximi sui: et dicet omnis populus: Amen. ²¹⁶ ¹⁸ Maledictus qui errare facit cæcum in itinere: et dicet omnis populus: Amen. ¹⁹ Maledictus qui pervertit iudicium advenæ, pupilli et viduæ: et dicet omnis populus: Amen. ²⁰ Maledictus qui dormit cum uxore patris sui, et revelat operimentum lectuli ejus: et dicet omnis populus: Amen. ²¹⁷ ²¹ Maledictus qui dormit cum omni jumento: et dicet omnis populus: Amen. ²¹⁸ ²² Maledictus qui dormit cum sorore sua, filia patris sui, vel matris suæ: et dicet omnis populus: Amen. ²¹⁹ ²³ Maledictus qui dormit

---

dunt, quia ab Ecclesiæ sinu non recedunt. Sed nobiliores, qui ex charitate, quam qui pœnæ timore serviunt. Solus vero Jesus potest hujusmodi mentes cognoscere, et alios in monte Garizim ad benedicendum, alios in monte Hebal ad maledicendum statuere, non ut maledictionem accipiant, sed ut maledictiones scriptas et peccatoribus constitutas caveant, et timore supplicii pœniteant.

²¹⁴ + **27.13 Et pronuntiabunt.** Quia sacerdos verbum instanter et valenter populis prædicare debet, ut sciant, si mandata Dei præterierint, quæ pericula maneant; si obedierint, quæ sequantur beneficia, scilicet in præsentî vita solatium, et in futura præmium æternum. Maledictiones autem et benedictiones historialiter pertinent ad eos qui felicitatem terrenam amant vel infelicitatem formidant. Sed maxime Christianis cavendum, ne per inobedientiam spiritualium patiantur penuriam; perfectis enim viris terrenorum sæpe contingit indigentia, cum semper adsit virtutum copia, unde: Usque in hanc horam esurimus et sitimus et nudi sumus, etc. I Cor. 4.. Maledictus. Non solum idololatria simulacrorum prohibetur, sed omnis hæreticorum error. Hi enim artifices vanitatis et superstitiosi dogmatis, qui de corde suo, quos volunt, fingunt sibi deos.

²¹⁵ + **27.16 Omnis populus.** Omnes debent laudare bona, et detestari mala, tam prælati quam subditi.

²¹⁶ + **27.17 Maledictus qui transfert terminos.** Hic est qui non contentus fide catholica et doctrina, superstitiones et sectas inducit.

²¹⁷ + **27.20 Maledictus qui dormit cum.** Omnis incestus abominatio est, sed specialiter hæreticos atque schismaticos percutit, qui sponsam Christi qui omnium pater et creator est errore corrumpunt. Tropologicè vero prohibet ne quis actionem pravam patris sui imitando diffamet, et ignominiam ejus revelet.

²¹⁸ + **27.21 Maledictus.** Maledictus est, qui gentilium stultitiam sequitur. Vir aut mulier, non per fragilitatem, sed perseveranter tali commistione inhærens, reus est mortis.

²¹⁹ + **27.22 Dormit,** id est maculat, prave docendo, aut prava exempla demonstrando, alterius animam. Pater enim noster unus est Deus, et mater Ecclesia, nos autem omnes fratres aut sorores sumus.

cum socru sua: et dicet omnis populus: Amen. ²²⁰ ²⁴ Maledictus qui clam percusserit proximum suum: et dicet omnis populus: Amen. ²²¹ ²⁵ Maledictus qui accipit munera, ut percutiat animam sanguinis innocentis: et dicet omnis populus: Amen. ²⁶ Maledictus qui non permanet in sermonibus legis hujus, nec eos opere perficit: et dicet omnis populus: Amen. ²²²

28Si autem audieris vocem Domini Dei tui, ut facias atque custodias omnia mandata ejus, quæ ego præcipio tibi hodie, faciet te Dominus Deus tuus excelsiorem cunctis gentibus, quæ versantur in terra. ²²³ ² Venientque super te universæ benedictiones istæ, et apprehendent te: si tamen præcepta ejus audieris. ³ Benedictus tu in civitate, et benedictus in agro. ⁴ Benedictus fructus ventris tui, et fructus terræ tuæ, fructusque jumentorum tuorum, greges armentorum tuorum, et caulæ ovium tuarum. ²²⁴ ⁵ Benedicta horrea tua, et benedictæ reliquiæ tuæ. ²²⁵ ⁶ Benedictus eris tu ingrediens et egrediens. ²²⁶ ⁷ Dabit Dominus inimicos tuos, qui consurgunt adversum te, corruentes in conspectu tuo: per unam viam venient contra te, et per septem fugient a facie tua. ²²⁷ ⁸ Emitteret Dominus benedictionem super cellaria tua, et super omnia opera manuum tuarum: benedicetque tibi in terra, quam acceperis. ²²⁸ ⁹ Suscitabit te Dominus sibi in populum

²²⁰ + **27.23 Cum socru sua.** Socrus, pravæ actionis concupiscentia, quia omnis peccati concupiscentia mater est. Diligenter ergo attendamus ut concupiscentiæ resistamus, ne cupita impleamus.

²²¹ + **27.24 Maledictus.** Quocumque modo hominem occidere peccatum est. Mirum ergo videtur quare maledictum tantum dixit, qui clam percusserit. Sed forte clam percutere est corde odisse, unde: Qui odit fratrem suum, homicida est Joan. 3.. Et alibi: Ne oderis fratrem tuum in corde tuo Lev. 19..

²²² + **27.26 Maledictus qui non permanet.** Hæc sententia generaliter et præterita et præsentia et dicenda legis mandata complectitur, tanto gravior quanto generalior. Quis enim potest sine transgressione omnibus sermonibus legis permanere, cum et Paulus dicat: Quicumque ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt? Galat. 3. Nemo hanc maledictionem evadere potuit, nec legislator, nisi Christus, unde: Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum, etc.

²²³ + **28.1 Si autem audieris.** Sicut inobedientibus prædicat maledictiones et supplicia, sic obedientibus promittit benedictiones et præmia.

²²⁴ + **28.4 Fructus ventris.** Diversos ordines notat subditorum. Alii enim doctoribus corporalia præbent adjumenta; alii laborare possunt quod sibi fuerit præceptum; alii simplicitate contenti per innocentiam vitæ student Deo placere: unusquisque proprium donum habet ex Deo.

²²⁵ + **28.5 Benedictæ reliquiæ.** Bonæ intentionis præmium, etsi voluntas non habeat effectum, quia pax hominibus bonæ voluntatis, etc. Luc. 2.

²²⁶ + **28.6 Ingrediens.** Ingreditur ille per ostium, qui per fidem catholicam quam juxta voluntatem Dei intus meditatur et tractat: egreditur quando idem coram hominibus ad laudem Dei manifestat.

²²⁷ + **28.7 In conspectu tuo.** Ut gaudeas: Lætabitur justus cum viderit vindictam Psal. 57..

²²⁸ + **28.8 Benedicetque.** Bonis operibus tribuens incrementum et felicem successum. Cælum. Prophetas et apostolos, de quibus dicitur, Cœli enarrant gloriam Dei: quos Dominus aperit, cum per eos doctrinæ abundantiam tribuit, ut carnalium corda hoc imbre irrigata proferant germina bonorum operum. Fænerabis. Id est tanta erit abundantia tibi, quod poteris dare pecuniam gentibus, illis vero non tanta. Vel, doctrina ecclesiastica intelligitur. Fænerabis gentibus. Fœnerat Ecclesia gentibus multis, quando divina charismata expendit nationibus. Nec fœnus accipit, quia non præsentem remunerationem, sed futuram inquirat. Excellit enim omnibus, et caput est orbis, non cauda. Semper supra est, et non infra; quia licet pressuras et persecutiones malorum in mundo patiatur, fortior tamen adversariis est, fide et virtute præeminet universis. Unde, constituet

sanctum, sicut juravit tibi: si custodieris mandata Domini Dei tui, et ambulaveris in viis ejus. ¹⁰ Videbuntque omnes terrarum populi quod nomen Domini invocatum sit super te, et timebunt te. ¹¹ Abundare te faciet Dominus omnibus bonis, fructu uteri tui, et fructu jumentorum tuorum, fructu terræ tuæ, quam juravit Dominus patribus tuis ut daret tibi. ¹² Aperiet Dominus thesaurum suum optimum, cælum, ut tribuat pluviam terræ tuæ in tempore suo: benedicetque cunctis operibus manuum tuarum. Et foenerabis gentibus multis, et ipse a nullo foenus accipies. ¹³ Constituet te Dominus in caput, et non in caudam: et eris semper supra, et non subter: si tamen audieris mandata Domini Dei tui quæ ego præcipio tibi hodie, et custodieris et feceris, ¹⁴ ac non declinaveris ab eis nec ad dexteram, nec ad sinistram, nec secutus fueris deos alienos, neque colueris eos. ²²⁹ ¹⁵ Quod si audire nolueris vocem Domini Dei tui, ut custodias, et facias omnia mandata ejus et cæremonias, quas ego præcipio tibi hodie, venient super te omnes maledictiones istæ, et apprehendent te. ²³⁰ ¹⁶ Maledictus eris in civitate, maledictus in agro. ¹⁷ Maledictum horreum tuum, et maledictæ reliquiæ tuæ. ¹⁸ Maledictus fructus ventris tui, et fructus terræ tuæ, armenta boum tuorum, et greges ovium tuarum. ¹⁹ Maledictus eris ingrediens, et maledictus egrediens. ²⁰ Mittet Dominus super te famem et esuriem, et increpationem in omnia opera tua, quæ tu facies: donec conterat te, et perdat velociter, propter adinventiones tuas pessimas in quibus reliquisti me. ²¹ Adjungat tibi Dominus pestilentiam, donec consumat te de terra ad quam ingredieris possidendam. ²² Percutiat te Dominus egestate, febri et frigore, ardore et æstu, et aëre corrupto ac rubigine, et persequatur donec pereas. ²³¹ ²³ Sit cælum, quod supra te est, æneum: et terra, quam calcas, ferrea. ²³² ²⁴ Det Dominus imbrem terræ tuæ pulverem, et de cælo descendat super te cinis, donec conteraris. ²³³ ²⁵ Tradat te Dominus corruentem ante hostes tuos: per unam viam egrediaris contra eos, et per septem fugias, et

te Dominus in caput, etc.

²²⁹ + **28.14 Non æstinaveris.** AUG., quæst., 48. LXX: Non præteribis ab omnibus verbis, etc., usque ad nec propter ista colendi sunt.

²³⁰ + **28.15 Quod si audire nolueris.** Sicut custodientibus mandata promisit benedictionem, sic negligentibus pronuntiat maledictionem.

²³¹ + **28.22 Percutiat te Dominus.** AUG. in Enchirid., cap. 98. Quis tam impie desipiat, ut dicat Deum malas hominum voluntates, quas voluerit, quando voluerit, ubi voluerit, in bonum non posse convertere? Sed cum facit, per misericordiam facit: Cum non facit, per iudicium non facit, qui cui vult miseretur, et quem vult obdurat. Et ære corrupto. Vita polluta ex carnali immunditia. Carnalis vita polluta ex carnali immunditia. Carnalis vita per ærem exprimitur, quia æris spiramine humanum corpus vivificatur.

²³² + **28.23 Sit cælum.** Elementa, quibus fructus nutriuntur, comparat durissimis metallis, quia peccata hominum commutant ordinem rerum, et quæ ad solatium condita sunt humano generi, unde: Pugnavit pro eo orbis terrarum contra insensatos. Cælum est æneum prævaricatoribus legis, cum nullam a sanctis doctoribus merentur clementiam, sed durissimam disciplinam, quoniam ipsi non cor carneum et mollem animum, sed lapideum habent et ferreum. Sicut duro populo lex in lapide dabatur, ut ex munere acceptor figuraretur.

²³³ + **28.24 Det Dominus imbrem terræ tuæ pulverem:** quasi, sicut pulvis et cinis non faciunt fructum, sic doctrina tibi infusa non excitet germina virtutum, sed æternum prænuntiet interitum. Pulvis enim bonorum operum sterilitatem, cinis designat combustionem; quia paleæ peccatorum comburentur igni inextinguibili.

dispergaris per omnia regna terræ, ²³⁴ ²⁶ sitque cadaver tuum in escam cunctis volatilibus cæli, et bestiis terræ, et non sit qui abigat. ²⁷ Percutiat te Dominus ulcere Ægypti, et partem corporis, per quam stercora egeruntur, scabie quoque et prurigine: ita ut curari nequeas. ²³⁵ ²⁸ Percutiat te Dominus amentia et cæcitate ac furore mentis, ²⁹ et palpes in meridie sicut palpare solet cæcus in tenebris, et non dirigas vias tuas. Omnique tempore calumniam sustineas, et opprimaris violentia, nec habeas qui liberet te. ²³⁶ ³⁰ Uxorem accipias, et alius dormiat cum ea. Domum ædifices, et non habites in ea. Plantes vineam, et non vindemias eam. ²³⁷ ³¹ Bos tuus immoletur coram te, et non comedas ex eo. Asinus tuus rapiatur in conspectu tuo, et non reddatur tibi. Oves tuæ dentur inimicis tuis, et non sit qui te adjuvet. ³² Filii tui et filia tuæ tradantur alteri populo, videntibus oculis tuis, et deficientibus ad conspectum eorum tota die, et non sit fortitudo in manu tua. ³³ Fructus terræ tuæ, et omnes labores tuos, comedat populus quem ignoras: et sis semper calumniam sustinens, et oppressus cunctis diebus, ²³⁸ ³⁴ et stupens ad terrorem eorum quæ videbunt oculi tui. ³⁵ Percutiat te Dominus ulcere pessimo in genibus et in suris, sanarique non possis a planta pedis usque ad verticem tuum. ²³⁹ ³⁶ Ducet te Dominus, et regem tuum, quem constitueris super te, in gentem, quam ignoras tu et patres tui: et servies ibi diis alienis, ligno et lapidi. ²⁴⁰ ³⁷ Et eris perditus in proverbium ac fabulam omnibus populis, ad quos te introduxerit Dominus. ³⁸ Sementem multam jacies in

²³⁴ + **28.25 Et dispergaris.** Sicut Judæi captivati per latitudinem orbis dispersi sunt quia contra Deum collecti sunt, sic generatio malorum a spiritibus immundis dispersa per pœnarum genera perturbatur, unde: Inimici tui peribunt et dispergentur omnes qui operantur iniquitatem Psal. 91..

²³⁵ + **28.27 Percutiat te Dominus ulcere Ægypti.** Ulcera dolorosa et purulenta malitia. Vesicæ, inflata superbia. Scabies et prurigo, ira fervida et furoris insania. Hæc in præsentī congrua pœna peccatis infligitur: post hanc vitam quod signatur in posterioribus fetorem scelerum in æternis cruciatibus sustinebunt. Percutiat te Dominus. Hæretici et schismatici clarescente Evangelio in toto orbe erroris cæcitate involuti, amentiam suam exercentes catholicæ fidei contradicunt. Ideo Ecclesiæ calumniam sustinent et a veritate opprimuntur. Amentes et cæci fuerunt, cum Christi miracula videntes, in Beelzebub ea fieri dicebant, et Christum Deum esse negabant Matth. 7., nec veritatem videbant, id est intelligebant.

²³⁶ + **28.29 Et palpes.** Tenebræ factæ sunt cum crucifigeretur Jesus usque in horam nonam, sicut tenebræ erant in cordibus Judæorum. Non dirigas: nec Christo prædicante crediderunt, nec per pœnitentiam dirigi voluerunt.

²³⁷ + **28.30 Uxorem accipias, et alius,** etc. In uxore plebs hæreticis sociata accipitur, cum qua diabolus fornicatur, dum in errorem seducitur. Animalia hæreticis rapiuntur, cum subjecti ab eis liberantur: cum ipsi vita et doctrina privantur. Substantiam quoque, quam Judæi sibi docendo et scribendo singulariter præparaverunt, Ecclesia sibi convertit in usum.

²³⁸ + **28.33 Fructus terræ tuæ.** Tota cæremoniæ utilitas ad Ecclesiam translata est. Hæc abundantia fruitur, Judæi egestate pereunt, unde per Isaiam dicitur: Servi mei comedent, et vos esurietis Isai. 65..

²³⁹ + **28.35 In genibus et in suris.** Fortitudinem, scilicet et stabilitatem auferat. Vel in genibus percutiatur, cujus novissima opera damnantur. A planta pedis. Sicut ab initio pravæ voluntatis usque ad perfectionem operis malitiam exercuisti, unde a planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas Isai. 1.. Hoc in ultima captivitate completum est.

²⁴⁰ + **28.36 Ducetque te.** Hæretici vel mali catholici, qui contemnunt præcepta Dei, a dæmonibus et vitis variis captivantur. Sicut servus, ita et dominus, et rex sicut populus, magister sicut discipulus. Et regem. Osee regem Samariæ Salmanasar rex Assyriorum cum decem tribubus duxit in captivitatem: Nabuchodonosor, Joachin, et Sedeciam regem Juda cum populo captivavit.

terram, et modicum congregabis: quia locustæ devorabunt omnia. ²⁴¹ ³⁹ Vineam plantabis, et fodies: et vinum non bibes, nec colliges ex ea quippiam: quoniam vastabitur vermibus. ⁴⁰ Olivas habebis in omnibus terminis tuis, et non ungeris oleo: quia defluent, et peribunt. ⁴¹ Filios generabis et filias, et non frueris eis: quoniam ducentur in captivitatem. ⁴² Omnes arbores tuas et fruges terræ tuæ rubigo consumet. ⁴³ Advena, qui tecum versatur in terra, ascendet super te, eritque sublimior: tu autem descendes, et eris inferior. ²⁴² ⁴⁴ Ipse fœnerabit tibi, et tu non fœnerabis ei. Ipse erit in caput, et tu eris in caudam. ⁴⁵ Et venient super te omnes maledictiones istæ, et persequentes apprehendent te, donec intereas: quia non audisti vocem Domini Dei tui, nec servasti mandata ejus et cæremonias, quas præcepit tibi. ⁴⁶ Et erunt in te signa atque prodigia, et in semine tuo usque in sempiternum: ⁴⁷ eo quod non servieris Domino Deo tuo in gaudio, cordisque lætitia, propter rerum omnium abundantiam. ⁴⁸ Servies inimico tuo, quem immittet tibi Dominus, in fame, et siti, et nuditate, et omni penuria: et ponet jugum ferreum super cervicem tuam, donec te conterat. ⁴⁹ Adducet Dominus super te gentem de longinquo, et de extremis terræ finibus in similitudinem aquilæ volantis cum impetu, cujus linguam intelligere non possis: ⁵⁰ gentem procacissimam, quæ non deferat seni, nec misereatur parvuli, ⁵¹ et devoret fructum jumentorum tuorum, ac fruges terræ tuæ: donec intereas, et non relinquat tibi triticum, vinum, et oleum, armenta boum, et greges ovium: donec te disperdat, ⁵² et conterat in cunctis urbibus tuis, et destruantur muri tui firmi atque sublimes, in quibus habebas fiduciam in omni terra tua. Obsideberis intra portas tuas in omni terra tua, quam dabit tibi Dominus Deus tuus: ⁵³ et comedes fructum uteri tui, et carnes filiorum tuorum et filiarum tuarum, quas dederit tibi Dominus Deus tuus, in angustia et vastitate qua opprimet te hostis tuus. ⁵⁴ Homo delicatus in te, et luxuriosus valde, invidet fratri suo, et uxori, quæ cubat in sinu suo, ⁵⁵ ne det eis de carnibus filiorum suorum, quas comedit: eo quod nihil aliud habeat in obsidione et penuria, qua vastaverint te inimici tui intra omnes portas tuas. ⁵⁶ Tenera mulier et delicata, quæ super terram ingredi non valebat, nec pedis vestigium figere, propter mollitiem et teneritudinem nimiam, invidet viro suo, qui cubat in sinu ejus, super filii et filiæ carnibus, ⁵⁷ et illuvie secundarum, quæ egrediuntur de medio feminum ejus, et super liberis qui eadem hora nati sunt. Comedent enim eos clam propter rerum omnium penuriam in obsidione et vastitate, qua opprimet te inimicus tuus intra portas tuas. ⁵⁸ Nisi custodieris et feceris omnia verba legis hujus, quæ scripta sunt in hoc volumine, et timueris nomen ejus gloriosum et terribile, hoc est, Dominum Deum tuum: ⁵⁹ augebit Dominus plagas tuas, et plagas seminis tui, plagas magnas et perseverantes, infirmitates pessimas et perpetuas: ⁶⁰ et convertet in te omnes afflictiones

²⁴¹ + **28.38 Sementem**, etc. Nobis quoque cavendum est, ne perdamus panem qui confirmat cor hominis, et vinum quod lætificat, et oleum quod exhilarat faciem.

²⁴² + **28.43 Advena**. Aperte significatur abjectio Judæorum et electio gentium, unde: Auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus ejus, et alibi: Sic erunt novissimi primi, et primi novissimi. RAB. in Deut., tom. 2. Advena qui tecum versatur, etc. Creator omnium per incarnationis suæ mysterium, etc., usque ad et sanguinem testamenti pollutum duxerit.

Ægypti, quas timuisti, et adhærebunt tibi. ⁶¹ Insuper et universos languores, et plagas, quæ non sunt scriptæ in volumine legis hujus, inducet Dominus super te, donec te conterat: ⁶² et remanebitis pauci numero, qui prius eratis sicut astra cæli præ multitudine, quoniam non audisti vocem Domini Dei tui. ⁶³ Et sicut ante lætatus est Dominus super vos, bene vobis faciens, vosque multiplicans: sic lætabitur disperdens vos atque subvertens, ut auferamini de terra, ad quam ingredieris possidendam. ⁶⁴ Disperget te Dominus in omnes populos, a summitate terræ usque ad terminos ejus: et servies ibi diis alienis, quos et tu ignoras et patres tui, lignis et lapidibus. ⁶⁵ In gentibus quoque illis non quiesces, neque erit requies vestigio pedis tui. Dabit enim tibi Dominus ibi cor pavidum, et deficientes oculos, et animam consumptam mœrore: ⁶⁶ et erit vita tua quasi pendens ante te. Timebis nocte et die, et non credes vitæ tuæ. ²⁴³ ⁶⁷ Mane dices: Quis mihi det vesperum? et vespere: Quis mihi det mane? propter cordis tui formidinem, qua terreberis, et propter ea, quæ tuis videbis oculis. ⁶⁸ Reducet te Dominus classibus in Ægyptum per viam de qua dixit tibi ut eam amplius non videres. Ibi venderis inimicis tuis in servos et ancillas, et non erit qui emat.

29Hæc sunt verba fœderis quod præcepit Dominus Moysi ut feriret cum filiis Israël in terra Moab: præter illud fœdus, quod cum eis pepigit in Horeb. ²⁴⁴ ² Vocavitque Moyses omnem Israël, et dixit ad eos: Vos vidistis universa, quæ fecit Dominus coram vobis in terra Ægypti Pharaoni, et omnibus servis ejus, universæque terræ illius, ³ tentationes magnas, quas viderunt oculi tui, signa illa, portentaque ingentia, ²⁴⁵ ⁴ et non dedit vobis Dominus cor intelligens, et oculos videntes, et aures quæ possunt audire, usque in præsentem diem. ⁵ Adduxit vos quadraginta annis per desertum: non sunt attrita vestimenta vestra, nec calceamenta pedum vestrorum vetustate consumpta sunt. ⁶ Panem non comedistis, vinum et siceram non bibistis: ut sciretis quia ego sum Dominus Deus vester. ²⁴⁶ ⁷ Et venistis ad hunc locum: egressusque est Sehon rex Hesebon, et Og rex Basan, occurrentes nobis ad pugnam. Et percussimus eos, ⁸ et tulimus terram eorum, ac tradidimus possidendam Ruben et Gad, et dimidiæ tribui Manasse. ⁹ Custodite ergo verba pacti hujus, et implete ea: ut intelligatis universa quæ facitis. ¹⁰ Vos statis hodie cuncti coram Domino Deo vestro, principes vestri, et tribus, ac majores natu, atque doctores, omnis populus Israël, ¹¹ liberi et uxores vestræ, et advena qui tecum moratur in castris, exceptis lignorum

²⁴³ + **28.66 Et erit vita.** Nihil pejus inter maledicta, quæ Judæis merito superbiam acciderunt, quam videre vitam suam, id est Filium Dei pendentem, et non credere ei. Maledicta autem cum ex prophetia dicuntur: non de malo voto sunt, sed prædicuntur. Potuit autem sic sonare Judæis: Videbis vitam tuam pendentem, et non credes vitæ tuæ, id est inter minas et dolos hostium vitam tuam videbis pendere ex incerto.

²⁴⁴ + **29.1 Hæc sunt verba,** etc. AUG., quæst. 49 in Deut. LXX: Hæc sunt verba testamenti, etc., usque ad ad Abraham de circumcisione vel ad Noë.

²⁴⁵ + **29.3 Tentationes magnas,** etc. AUG., quæst. 50. Et non dedit Dominus Deus vobis cor scire, etc., usque ad quoniam judicia Dei quamvis occulta, tamen justa sunt.

²⁴⁶ + **29.6 Panem non comedistis,** etc. AUG. Hinc apparet Israëlitas, etc., usque ad principium belli, sed principium vini.

cæsoribus, et his qui comportant aquas: ¹² ut transeas in fœdere Domini Dei tui, et in iurejurando quod hodie Dominus Deus tuus percutit tecum: ¹³ ut suscitet te sibi in populum, et ipse sit Deus tuus sicut locutus est tibi, et sicut juravit patribus tuis, Abraham, Isaac, et Jacob. ¹⁴ Nec vobis solis ego hoc fœdus ferio, et hæc juramenta confirmo, ¹⁵ sed cunctis præsentibus et absentibus. ¹⁶ Vos enim nostis quomodo habitaverimus in terra Ægypti, et quomodo transierimus per medium nationum, quas transeuntes ¹⁷ vidistis abominaciones et sordes, id est, idola eorum, lignum et lapidem, argentum et aurum, quæ colebant. ¹⁸ Ne forte sit inter vos vir aut mulier, familia aut tribus, cujus cor aversum est hodie a Domino Deo nostro, ut vadat et serviat diis illarum gentium: et sit inter vos radix germinans fel et amaritudinem. ²⁴⁷

¹⁹ Cumque audierit verba juramenti hujus, benedicat sibi in corde suo, dicens: Pax erit mihi, et ambulabo in pravitate cordis mei: et absumat ebria sitientem, ²⁴⁸ ²⁰ et Dominus non ignoscat ei: sed tunc quam maxime furor ejus fumet, et zelus contra hominem illum, et sedeant super eum omnia maledicta, quæ scripta sunt in hoc volumine: et deleat Dominus nomen ejus sub cælo, ²¹ et consumat eum in perditionem ex omnibus tribubus Israël, juxta maledictiones, quæ in libro legis hujus ac fœderis continentur. ²² Dicetque sequens generatio, et filii qui nascentur deinceps, et peregrini qui de longe venerint, videntes plagas terræ illius, et infirmitates, quibus eam afflixerit Dominus, ²³ sulphure, et salis ardore comburens, ita ut ultra non seratur, nec virens quippiam germinet, in exemplum subversionis Sodomæ et Gomorrhæ, Adamæ et Seboim, quas subvertit Dominus in ira et furore suo. ²⁴ Et dicent omnes gentes: Quare sic fecit Dominus terræ huic? quæ est hæc ira furoris ejus immensa? ²⁵ Et respondebunt: Quia dereliquerunt pactum Domini, quod pepigit cum patribus eorum, quando eduxit eos de terra Ægypti: ²⁶ et servierunt diis alienis, et adoraverunt eos, quos nesciebant, et quibus non fuerant attributi: ²⁷ idcirco iratus est furor Domini contra terram istam, ut induceret super eam omnia maledicta, quæ in hoc volumine scripta sunt: ²⁸ et ejecit eos de terra sua in ira et in furore, et in indignatione maxima, projecitque in terram alienam, sicut hodie comprobatur. ²⁹ Abscondita, Domino Deo nostro; quæ manifesta sunt, nobis et filiis nostris usque in sempiternum, ut faciamus universa verba legis hujus.

30Cum ergo venerint super te omnes sermones isti, benedictio sive maledictio, quam proposui in conspectu tuo: et ductus pœnitudine cordis tui in universis gentibus, in quas disperserit te Dominus Deus tuus, ² et reversus fueris ad eum, et obedieris ejus imperiis, sicut ego hodie præcipio tibi, cum filiis tuis, in toto corde tuo, et in tota anima tua: ³ reducet Dominus Deus tuus captivitatem tuam, ac miserebitur tui, et rursus congregabit te de cunctis populis, in quos te ante dispersit. ⁴ Si ad cardines cæli fueris

²⁴⁷ + **29.18 Ne forte sit.** AUG., quæst. 52. LXX: Nunquid aliquis est inter vos, etc., usque ad non conjugem sibi concupiverat alienam.

²⁴⁸ + **29.19 Ebria sitientem, et Dominus,** etc. Id est, ne quis plenus malitia et idololatria seducat eum qui sitit discere et scire veritatem, sicuti faciunt hæretici.

dissipatus, inde te retrahet Dominus Deus tuus, ⁵ et assumet, atque introducet in terram, quam possederunt patres tui, et obtinebis eam: et benedicens tibi, majoris numeri te esse faciat quam fuerunt patres tui. ⁶

Circumcidet Dominus Deus tuus cor tuum, et cor seminis tui, ut diligas Dominum Deum tuum in toto corde tuo, et in tota anima tua, ut possis vivere.

⁷ Omnes autem maledictiones has convertet super inimicos tuos, et eos qui oderunt te et persequuntur. ⁸ Tu autem reverteris, et audies vocem Domini

Dei tui, faciesque universa mandata quæ ego præcipio tibi hodie: ⁹ et abundare te faciet Dominus Deus tuus in cunctis operibus manuum tuarum, in sobole uteri tui, et in fructu jumentorum tuorum, in ubertate terræ tuæ, et in rerum omnium largitate. Revertetur enim Dominus, ut gaudeat super te in omnibus bonis, sicut gavisus est in patribus tuis: ¹⁰ si tamen audieris vocem Domini Dei tui, et custodieris præcepta ejus et cæremonias, quæ in hac lege conscripta sunt: et revertaris ad Dominum Deum tuum in toto corde tuo, et in tota anima tua. ¹¹ Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum, ²⁴⁹ ¹² nec in cælo situm, ut possis dicere: Quis nostrum valet ad cælum ascendere, ut deferat illud ad nos, et audiamus atque opere compleamus? ¹³ neque trans mare positum: ut causeris, et dicas: Quis ex nobis poterit transfretare mare, et illud ad nos usque deferre, ut possimus audire et facere quod præceptum est? ¹⁴ sed juxta te est sermo valde, in ore

tuo, et in corde tuo, ut facias illum. ²⁵⁰ ¹⁵ Considera quod hodie proposuerim in conspectu tuo, vitam et bonum, et e contrario mortem et malum: ¹⁶ ut diligas Dominum Deum tuum, et ambules in viis ejus, et custodias mandata illius ac cæremonias atque judicia: et vivas, atque multiplicet te, benedicatque tibi in terra, ad quam ingredieris possidendam.

¹⁷ Si autem aversum fuerit cor tuum, et audire nolueris, atque errore deceptus adoraveris deos alienos, et servieris eis: ¹⁸ prædico tibi hodie quod pereas, et parvo tempore moreris in terra, ad quam, Jordane transmissio, ingredieris possidendam. ¹⁹ Testes invoco hodie cælum et terram, quod proposuerim vobis vitam et mortem, benedictionem et maledictionem. Elige ergo vitam, ut et tu vivas, et semen tuum: ²⁰ et diligas Dominum Deum tuum, atque obedias voci ejus, et illi adhæreas (ipse est enim vita tua, et longitudo dierum tuorum), ut habites in terra, pro qua juravit Dominus patribus tuis, Abraham, Isaac, et Jacob, ut daret eam illis.

31Abiit itaque Moyses, et locutus est omnia verba hæc ad universum Israël, ² et dixit ad eos: Centum viginti annorum sum hodie; non possum ultra egredi et ingredi, præsertim cum et Dominus dixerit mihi: Non transibis Jordanem istum. ³ Dominus ergo Deus tuus transibit ante te: ipse delebit omnes gentes has in conspectu tuo, et possidebis eas: et Josue iste transibit ante te, sicut locutus est Dominus. ⁴ Facietque Dominus eis sicut fecit Sehon

²⁴⁹ + **30.11 Mandatum hoc, quod ego,** etc. AUG., quæst. 54. LXX: Quia mandatum hoc, etc., usque ad sine qua si foris manibus fiant, et in corde non fiant, præcepta Dei non implentur.

²⁵⁰ + **30.14 Juxta te est sermo,** etc. Id est mandata Dei moderata et temperata sunt humanis viribus. Potest hoc de incarnatione Christi accipi, qui assumpta humanitate super terram visus est, et inter homines conversatus.

et Og regibus Amorrhæorum, et terræ eorum, delebitque eos. ⁵ Cum ergo et hos tradiderit vobis, similiter facietis eis, sicut præcepi vobis. ⁶ Viriliter agite, et confortamini: nolite timere, nec paveatis ad conspectum eorum: quia Dominus Deus tuus ipse est ductor tuus, et non dimittet, nec derelinquet te. ⁷ Vocavitque Moyses Josue, et dixit ei coram omni Israël: Confortare, et esto robustus: tu enim introduces populum istum in terram, quam daturum se patribus eorum juravit Dominus, et tu eam sorte divides. ²⁵¹ ⁸ Et Dominus qui ductor est vester, ipse erit tecum: non dimittet, nec derelinquet te: noli timere, nec paveas. ⁹ Scripsit itaque Moyses legem hanc, et tradidit eam sacerdotibus filiis Levi, qui portabant arcam fœderis Domini, et cunctis senioribus Israël. ¹⁰ Præcepitque eis, dicens: Post septem annos, anno remissionis, in solemnitate tabernaculorum, ²⁵² ¹¹ convenientibus cunctis ex Israël, ut appareant in conspectu Domini Dei tui in loco quem elegerit Dominus, leges verba legis hujus coram omni Israël, audientibus eis, ¹² et in unum omni populo congregato, tam viris quam mulieribus, parvulis, et advenis, qui sunt intra portas tuas: ut audientes discant, et timeant Dominum Deum vestrum, et custodiant, impleantque omnes sermones legis hujus. ¹³ Filii quoque eorum qui nunc ignorant, ut audire possint, et timeant Dominum Deum suum cunctis diebus quibus versantur in terra, ad quam vos, Jordane transmissio, pergitis obtinendam. ¹⁴ Et ait Dominus ad Moysen: Ecce prope sunt dies mortis tuæ: voca Josue, et state in tabernaculo testimonii, ut præcipiam ei. Abierunt ergo Moyses et Josue, et steterunt in tabernaculo testimonii: ¹⁵ apparuitque Dominus ibi in columna nubis, quæ stetit in introitu tabernaculi. ¹⁶ Dixitque Dominus ad Moysen: Ecce tu dormies cum patribus tuis, et populus iste consurgens fornicabitur post deos alienos in terra, ad quam ingreditur ut habitet in ea: ibi derelinquet me, et irritum faciet fœdus, quod pepigi cum eo. ¹⁷ Et irascetur furor meus contra eum in die illo: et derelinquam eum, et abscondam faciem meam ab eo, et erit in devorationem: invenient eum omnia mala et afflictiones, ita ut dicat in illo die: Vere quia non est Deus mecum, invenerunt me hæc mala. ¹⁸ Ego autem abscondam, et celabo faciem meam in die illo propter omnia mala, quæ fecit, quia secutus est deos alienos. ¹⁹ Nunc itaque scribite vobis canticum istud, et docete filios Israël: ut memoriter teneant, et ore decantent, et sit mihi canticum istud pro testimonio inter filios Israël. ²⁰ Introducam enim eum in terram, pro qua juravi patribus ejus, lacte et melle manantem. Cumque comederint, et saturati, crassique fuerint, avertentur ad deos alienos, et servient eis: detrahentque mihi, et irritum facient pactum meum. ²¹ Postquam invenerint eum mala multa et afflictiones, respondebit ei canticum istud pro testimonio,

²⁵¹ + **31.7 Vocavitque.** Verba Moysi ad Josue significant quod Christus terram viventium singulis secundum propria distribuit merita, et omnia promissa Dei impleat. Ipse enim introducit populum in terram promissam. Eo namque duce cœlestem ingredimur patriam, qui ait: Nemo venit ad Patrem nisi per me Joan. 14.. Et: Nemo ascendit in cœlum nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis, qui est in cœlo Joan. 3.; qui enim unitur et per ipsum ascendit.

²⁵² + **31.10 Post septem annos.** In quibus præsens vita signatur, quæ septenario numero volvitur; vel tempus veteris legis propter sabbatum. Post septem ergo annos in anno remissionis lex in conventu legi præcipitur: quia completa legis observantia, lex spiritualis succedit. Unde: Ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum natum ex muliere, etc. Ephes. 4..

quod nulla delebit oblivio ex ore seminis sui. Scio enim cogitationes ejus, quæ facturus sit hodie, antequam introducā eum in terram, quam ei pollicitus sum. ²² Scripsit ergo Moyses canticum, et docuit filios Israēl. ²³ Præcepitque Dominus Josue filio Nun, et ait: Confortare, et esto robustus: tu enim introduces filios Israēl in terram, quam pollicitus sum, et ego ero tecum. ²⁴ Postquam ergo scripsit Moyses verba legis hujus in volumine, atque complevit, ²⁵³ ²⁵ præcepit Levitis, qui portabant arcam fœderis Domini, dicens: ²⁶ Tollite librum istum, et ponite eum in latere arcæ fœderis Domini Dei vestri: ut sit ibi contra te in testimonium. ²⁷ Ego enim scio contentionem tuam, et cervicem tuam durissimam. Adhuc vivente me et ingrediente vobiscum, semper contentiose egistis contra Dominum: quanto magis cum mortuus fuero? ²⁸ Congregate ad me omnes majores natu per tribus vestras, atque doctores, et loquar audientibus eis sermones istos, et invocabo contra eos cælum et terram. ²⁹ Novi enim quod post mortem meam inique agetis, et declinabitis cito de via, quam præcepi vobis: et occurrent vobis mala in extremo tempore, quando feceritis malum in conspectu Domini, ut irritetis eum per opera manuum vestrarum. ³⁰ Locutus est ergo Moyses, audiente universo cœtu Israēl, verba carminis hujus, et ad finem usque complevit. ²⁵⁴

32[Audite, cœli, quæ loquor: audiat terra verba oris mei. ²⁵⁵ ² Concreseat ut pluvia doctrina mea, fluat ut ros eloquium meum, quasi imber super herbam, et quasi stillæ super gramina. ²⁵⁶ ³ Quia nomen Domini invocabo: date magnificentiam Deo nostro.] ²⁵⁷ ⁴ [Dei perfecta sunt opera,

²⁵³ + **31.24 Postquam ergo scripsit Moyses.** Deuteronomium commendatur Levitis, quia Evangelium Christi per verorum sacerdotum ministerium in memoria reconditur Ecclesiæ, quæ est arca Domini, ubi cœlestes thesauri reconduntur. Ibi duæ tabulæ testamenti, libri scilicet legis et Evangelii. Ibi urna quæ continet manna, id est caro Christi, in qua cibus vitæ æternæ; ibi virga Aaron, quæ fronderat, quia ibi sacerdotium Christi, quod manet in æternum, vel, in perpetuum, ut sit ibi contra te in testimonium. Verba legis custodientibus sunt ad salutem, contemptoribus in testimonium contumaciæ et inobedienciæ: unde: Est qui accusat vos, Moyses, in quo speratis. Si enim crederetis Moysi, crederetis et mihi forsitan: de me enim ille scripsit Joan. 5.; et alibi: Sermo quem ego locutus sum, ipse judicabit Joan 12..

²⁵⁴ + **31.30 Locutus est ergo Moyses.** Verba Moysi non simpliciter sunt accipienda, quia secundum historiam Israelitis largitori Deo ingratis exprobrat perfidiam, et allegorice sanctam instruit Ecclesiam, et ad morum honestatem provocat per tropologiam. Servanda est ergo in historia veritas, in allegoria mysteria, in tropologia disciplinæ utilitas, ut sic ad cœlestem theoriam provehamur. Notandum quoque quod dicitur: Locutus est Moyses verba carminis hujus, etc., ut qui Deum ore laudat, opere non contradicat. Non est speciosa laus in ore peccatoris Eccli. 13..

²⁵⁵ + **32.1 Audite, cœli.** In principio maxima elementa in testimonium vocat, ut si mandata neglexerint, eorum testimonio convictos puniat. Hebraice samaiim id est cœli, quod est plurale et masculini generis, sed voluit singulariter intelligi, sicut singulas civitates Thebas et Athenas dicimus. Audite, cœli. RAB. Audiant cœli allegoriam, terra historiam. Audite, cœli, etc. Quidam cœlum et terram quasi animata ad audiendum provocari putant, secundum illud: Qui respicit terram et facit eam tremere Psal. 103., cum hoc Dei potestatis sit, non eorum intelligentiæ.

²⁵⁶ + **32.2 Concreseat.** Doctrinam legis pluviae et rori comparat, quia a fidelium cordibus germina spiritalis fructus exigit. Hæc enim sunt ager et vinea Dei. Tale est illud Isaiæ: Quomodo descendit imber, et nix de cœlo, et illuc ultra non revertitur, sed inebriat terram, irrigat faciem ejus, et germinare eam facit Isa. 55..

²⁵⁷ + **32.3 Nomen.** Demonstrat quæ sit pluvia. Nomen enim Domini invocare, est Evangelium prædicare: quod qui audit et facit, fructum vitæ possidebit. Dei. Unde: Perfecti sunt cœli, et terra,

et omnes viæ ejus judicia: Deus fidelis, et absque ulla iniquitate, justus et rectus. ⁵ Peccaverunt ei, et non filii ejus in sordibus: generatio prava atque perversa. ²⁵⁸ ⁶ Hæccine reddis Domino, popule stulte et insipiens? numquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, et fecit, et creavit te? ²⁵⁹ ⁷ Memento dierum antiquorum, cogita generationes singulas: interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi: majores tuos, et dicent tibi. ²⁶⁰ ⁸ Quando dividebat Altissimus gentes, quando separabat filios Adam, constituit terminos populorum juxta numerum filiorum Israël. ²⁶¹ ⁹ Pars autem Domini, populus ejus: Jacob funiculus hæreditatis ejus. ²⁶² ¹⁰ Invenit eum in terra deserta, in loco horroris, et vastæ solitudinis: circumduxit eum, et docuit: et custodivit quasi pupillam oculi sui. ²⁶³ ¹¹ Sicut aquila provocans ad volandum pullos suos, et super eos volitans, expandit alas suas, et assumpsit eum, atque portavit in humeris suis. ²⁶⁴ ¹² Dominus solus dux

et omnis ornatus eorum: complevitque Deus die septimo opus suum Gen. 2., quod est redemptio humani generis, quam ostendit nobis quando, perficiens spirituale sabbatum, in sepulcro requievit.

²⁵⁸ + **32.5 Peccaverunt ei,** etc. AUG., quæst. 55. LXX: Peccaverunt non ei filii vituperabiles. Qui enim peccat, etc., usque ad secundum id quod non ei nocuerunt peccato suo, sed sibi. Et non. Quia non ex fide. Dedit enim eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus. In fidelibus autem dicitur: Vos ex patre diabolo estis. Generatio prava. De qua in Evangelio: Generatio prava atque perversa signum quærit Matth. 12.. Et alibi: Genimina viperarum, quis ostendit vobis fugere a ventura ira Luc. 3.?

²⁵⁹ + **32.6 Nunquid non,** etc. Qui omnium creator et conditor unus Deus a quo ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia. Præposterus ordo. Primo enim creavit Deus disponendo ut esset, secundo fecit formando, tertio dominando possedit. Creavit. Creavit, dum materiam unde formari possit, condidit. Stultus ergo et insipiens, quia Creatorem et factorem suum digna veneratione non colit: immemor ejus beneficii, quo eum Deus de manu inimicorum eruit et possedit, per mare Rubrum duxit, manna de cælo dedit, ipse ingratus idola coluit dicens: Hi sunt dii tui, Israël, qui eduxerunt te de terra Ægypti Exod. 32..

²⁶⁰ + **32.7 Patrem.** Doctorem legis et prædicatorem Evangelii, cujus doctrina et exemplo scilicet instruaris.

²⁶¹ + **32.8 Quando dividebat,** etc. Quasi, cum multitudo hominum innumerabilis sit, filios tantum Israël hæreditatem suam Dominus elegit, quibus potentiam suam et secreta sua per legis et prophetarum manifestabat indicia. Constituit. GREG., hom. 4 in Evang. Alia editio, etc., usque ad et in eorum sortem per conversationis similitudinem ascendunt.

²⁶² + **32.9 Pars autem Domini populus ejus.** Cum Deus universas gentes creavit, solos Israëlitas elegit, quos sua cognitione signis et miraculis glorificavit.

²⁶³ + **32.10 Invenit.** Quia in Sina pactum cum eo iniit, manna dedit, et aquam de petra produxit, coturnices ministravit; et in eremo quadraginta annis eos circumducendo præcepta sua docuit. Circumduxit. Ecclesiam per orbem terrarum dilatando, in viam mandatorum suorum dirigendo. Custodivit. Multi in deserto prostrati sunt, sed postquam mandata Dei transgressi sunt.

²⁶⁴ + **32.11 Sicut aquila.** Aquila, secundum physicos, ab acumine oculorum vocata, tam acute videt, ut cum super maria immobili penna fertur, nec humanis visibus patet, pisciculos in mari natate videat, et tormenti instar descendens raptam pennis prædam ad littus pertrahat. Pullos quoque plumescens alis verberat et ad volandum provocat. Sic Christus nos dictis et exemplis exhortans, ad alta provehit, ut sequamur quo præcessit; unde: Ubi fuerit corpus, ibi congregabuntur et aquilæ Matth. 24.. Super cælos quoque exaltatus, et humanis subtractus aspectibus, in mari hujus mundi natantes oculis misericordiæ videt, et pennis amoris pertrahit ad littus æternæ securitatis. Unde: Ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum Joan. 12.. Sicut aquila, etc. Aquila, ut aiunt, cum plumescere pullos suos videt, ad solem convertit, et illum nutrit qui irreverberata acie aspicit radios solis, et si lumina deflectit, quasi degenerem negligit; pullosque ad volandum provocat, et lassos alis sustentat: sic Deus ad verum Solem nos invitat, infirmitatibus nostris compatitur, et alis gratiæ sustentat. Provocans. Ad terram Chanaan possidendam Dominus populum suum provocavit, adjuvit, et ab inimicis protexit.

ejus fuit, et non erat cum eo deus alienus: ²⁶⁵ ¹³ constituit eum super excelsam terram, ut comederet fructus agrorum: ut sugeret mel de petra, oleumque de saxo durissimo; ²⁶⁶ ¹⁴ butyrum de armento, et lac de ovibus cum adipe agnorum, et arietum filiorum Basan: et hircos cum medulla tritici, et sanguinem uvæ biberet meracissimum.] ²⁶⁷ ¹⁵ [Incrassatus est dilectus, et recalcitavit: incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, et recessit a Deo salutari suo. ²⁶⁸ ¹⁶ Provocaverunt eum in diis alienis, et in abominationibus ad iracundiam concitaverunt. ²⁶⁹ ¹⁷ Immolaverunt dæmoniis et non Deo, diis quos ignorabant: novi recentesque venerunt, quos non coluerunt patres eorum: ²⁷⁰ ¹⁸ Deum qui te genuit dereliquisti, et oblitus es Domini creatoris tui.] ¹⁹ [Vidit Dominus, et ad iracundiam concitatus est: quia provocaverunt eum filii sui et filiæ. ²⁰ Et ait: Abscondam faciem meam ab eis, et considerabo novissima eorum: generatio enim perversa est, et infideles filii. ²⁷¹ ²¹ Ipsi me provocaverunt in eo qui non erat Deus, et irritaverunt in vanitatibus suis: et ego provocabo eos in eo qui non est populus, et in gente stulta irritabo illos. ²² Ignis succensus est in furore meo, et ardebit usque ad inferni novissima: devorabitque terram cum germine suo, et montium fundamenta comburet. ²⁷² ²³ Congregabo super

²⁶⁵ + **32.12 Dominus.** Pater et Filius et Spiritus sanctus unus est Deus. Non dicit solus Pater, ne excludat Filium vel Spiritum sanctum, sed Dominus solus, id est Deus. Dominus. Hæreticorum tot domini sunt, quot errores colunt.

²⁶⁶ + **32.13 Excelsam.** Palæstinam, quæ montuosa; Ægyptus plana et depressa. Ecclesiam, quæ virtute et scientia sublimis. In qua comeditur fructus agrorum, quia ibi germinat semen bonum, id est Dei verbum. Ibi fructus tricesimus, sexagesimus et centesimus, ut quisque pro capacitate sua sufficienter comedat. Et sugeret. GREG., hom. 26 in Evang. Ut sugeret mel de petra, et oleum de firma petra. Hoc juxta historiam factum nusquam legitur, etc., usque ad donatio diaboli per unctionem Spiritus sancti. Mel quidem, ad litteram, omnium rerum copiam significat.

²⁶⁷ + **32.14 Filiorum.** Basan regio est quæ pecoribus abundat propter pascua: unde Rubenitis et Gaditis et dimidiæ tribui Manasse tradita est, quia pecora multa habebant. Et hircos. Qui pœnitentes significant, quia pro peccato offerebantur. Non satis est fidelibus dona virtutum percipere, nisi studeant pro commissis pœnitere. Unde: Amplius lava me ab iniquitate mea Psal. 50.. Hircos vocat qui exemplo suo aliis ministrant pœnitentiæ opera, quamvis non commiserint gravia: deflent enim cogitationum peccata tanquam facta. Cum medulla tritici. Corporis Christi; unde: Nisi granum frumenti cadens in terram, etc. Joan. 12..

²⁶⁸ + **32.15 Incrassatus est dilectus,** etc. Sicut Judæi incrassati beneficiis, idololatræ facti sunt: sic quidam Christiani acceptum mysterium corporis et sanguinis Domini in perditionem sibi convertunt.

²⁶⁹ + **32.16 Provocaverunt.** Alii fiunt hæretici, alii idololatræ, qui de corde idola et abominationes sibi fingunt.

²⁷⁰ + **32.17 Novi recentesque.** Recedentes a cultura Dei, invenerunt sibi deos quos patres eorum coluerunt.

²⁷¹ + **32.20 Et ait: Abscondam,** etc. Nihil gravius est quam visione Dei privari; unde: Ne proicias me a facie tua Psal. 50.. Item: Ne avertas faciem tuam, etc. Psal. 88. Ipsi me provocaverunt, etc. Quasi: sicut irritaverunt me multitudinem falsorum deorum colendo, et me reprobando, sic irritabo eos in multitudinem gentium assumendo illos et reprobando. Et ego provocabo, etc. Tradendo eos gentibus, qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei. Similiter Christiani, qui deserta veritate ad errores declinant, malignis spiritibus traduntur, qui dignitatem angelicam perdiderunt. Qui bene gens stulta dicuntur, justitiam odientes, iniquitatem amantes.

²⁷² + **32.22 Ignis succensus est,** etc. GREG. lib. XVIII Moral., cap. 12. De his quos damnant flagella, et non liberant, scriptum est: Percussisti eos nec doluerunt, etc. His flagella in hac vita inchoant, et in æternum permanebunt; unde Moyses: Ignis exarsit ab ira sua, et ardebit usque ad inferos et deorsum. De præsentem percussione dicitur: Ignis exarsit ab ira mea Jer. 15.; de

eos mala, et sagittas meas complebo in eis. ²⁴ Consumuntur fame, et devorabunt eos aves morsu amarissimo: dentes bestiarum immittam in eos, cum furore trahentium super terram, atque serpentium. ²⁷³ ²⁵ Foris vastabit eos gladius, et intus pavor, juvenem simul ac virginem, lactentem cum homine sene.] ²⁷⁴ ²⁶ [Dixi: Ubinam sunt? cessare faciam ex hominibus memoriam eorum. ²⁷⁵ ²⁷ Sed propter iram inimicorum distuli: ne forte superbirent hostes eorum, et dicerent: Manus nostra excelsa, et non Dominus, fecit hæc omnia. ²⁷⁶ ²⁸ Gens absque consilio est, et sine prudentia. ²⁹ Utinam saperent, et intelligerent, ac novissima providerent. ³⁰ Quomodo persequatur unus mille, et duo fugent decem millia? nonne ideo, quia Deus suus vendidit eos, et Dominus conclusit illos? ²⁷⁷ ³¹ Non enim est Deus noster ut dii eorum: et inimici nostri sunt iudices. ²⁷⁸ ³² De vinea Sodomorum, vinea eorum, et de suburbanis Gomorrhæ: uva eorum, uva fellis, et botri amarissimi. ²⁷⁹ ³³ Fel draconum vinum eorum, et venenum aspidum insanabile. ²⁸⁰ ³⁴ Nonne hæc condita sunt apud me, et signata in thesauris meis? ³⁵ Mea est ultio, et ego retribuam in tempore, ut labatur pes eorum: juxta est dies perditionis, et adesse festinant tempora. ²⁸¹ ³⁶ Judicabit Dominus populum suum, et in servis suis miserebitur: videbit quod infirmata sit manus, et clausi quoque defecerunt, residuique consumpti sunt.]

æterna sequitur: Et ardebit usque ad inferos et deorsum Psal. 88.. Non tamen judicat Deus bis in idipsum: unum est enim flagellum quod temporaliter incipit, et in æternis suppliciis consummatur. Devorabitque terram. Alii: comedent terram et nascentia ejus, id est carnem, propter opera libidinis, terna flamma comburet; nascentia enim carnis, opera concupiscentiæ carnalis, quæ sunt fornicatio, immunditia et hujusmodi.

²⁷³ + **32.24 Aves morsu**, Quæ juxta viam comedere sementem. Dentes bestiarum, etc. Trahunt bestia et serpentes dentibus furiosos reprobos super terram, quando quod prius blandiendo carnalibus persuaserunt ut seducerent, furiose a peccatoribus expetunt ut crucient.

²⁷⁴ + **32.25 Foris**. Corpus ignis æterni torquebit exustio, et mentem angustia magnitudo; unde: Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur Isa. 56.. Juvenem. Nulli scilicet ætati parcetur, quia omnes idololatria maculavit.

²⁷⁵ + **32.26 Cessare faciam ex hominibus**. A terra sua ejecti et per totum orbem dispersi sunt. Generaliter vero peccatores tollentur de terra sanctorum, et memoria eorum; unde: Propterea Deus tuus destruet te in finem, evellet, et educet te de terra viventium, etc. Psal. 51.

²⁷⁶ + **32.27 Distuli**. Ne blasphemarent nomen meum nec tamen abstuli vindictam.

²⁷⁷ + **32.30 Quomodo**. Tantum ostendit timorem Judaicæ gentis, postquam Domino peccaverunt, ut unus hostium mille de eis, et duo fugarent decem millia, hoc est pauci plurimos.

²⁷⁸ + **32.31 Iudices**. Approbatores; etiam qui idola colunt, unum Deum esse intelligunt, qui fecit cælum et terram.

²⁷⁹ + **32.32 De vinea**, etc. Hæreticorum nequitiam significat, qui a sanctis doctoribus spiritalem doctrinam puram acceperunt, sed a veneno suo corruerunt, et in fellis et absinthii amaritudinem perverterunt. Sæpe Jerusalem Sodomæ et Gomorrhæ comparatur; unde: Audite verbum Domini, principes Sodomorum Gomorrhæ Isa. 1.. Botri amarissimi. Fructus scilicet opera amarissima sunt, vinum enim cum felle mistum obtulerunt

²⁸⁰ + **32.33 Fel draconum**. Quasi intra se retinent venenum malitiæ, ne salutis et correctionis medicinam suscipiant. Hæretici sicut serpentes amaritudinem et venenum occultant, ut incautos lædant.

²⁸¹ + **32.35 Mea est ultio**, etc, Paulus de hoc loco sumpsit: Mihi vindictam, et ego retribuam Rom. 12. secundum merita. In tempore. Quasi, cum accepero tempus, ego justitias judicabo Psal. 74.. Hinc Moysi pro populo oranti dixit: In die ultionis visitabo et hoc peccatum eorum Exod. 32. Juxta est dies perditionis. Unicuique. Quidquid enim finitur, brevissimum est, si æternitati comparatur. Secundum historiam Judæorum vindicta festinat, quia locum et gentem et omnem prosperitatem in brevi perdiderunt, quia prophetas et Salvatorem occiderunt.

282 37 [Et dicet: Ubi sunt dii eorum, in quibus habebant fiduciam? 283 38
 de quorum victimis comedebant adipēs, et bibebant vinum libaminum:
 surgant, et opitulentur vobis, et in necessitate vos protegant. 39 Videte quod
 ego sim solus, et non sit alius deus præter me: ego occidam, et ego vivere
 faciam: percutiam, et ego sanabo, et non est qui de manu mea possit eruere.
 284 40 Levabo ad cælum manum meam, et dicam: Vivo ego in æternum. 285
 41 Si acuero ut fulgur gladium meum, et arripuerit iudicium manus mea:
 reddam ultionem hostibus meis, et his qui oderunt me retribuam. 42
 Inebriabo sagittas meas sanguine, et gladius meus devorabit carnes; de cruore
 occisorum et de captivitate, nudati inimicorum capitis. 286 43 Laudate,
 gentes, populum ejus, quia sanguinem servorum suorum ulciscetur: et
 vindictam retribuet in hostes eorum, et propitius erit terræ populi sui.] 287
 44 Venit ergo Moyses, et locutus est omnia verba cantici hujus in auribus
 populi, ipse et Josue filius Nun. 45 Complevitque omnes sermones istos,
 loquens ad universum Israëlem, 46 et dixit ad eos: Ponite corda vestra in omnia
 verba, quæ ego testifcor vobis hodie: ut mandetis ea filiis vestris custodire et
 facere, et implere universa quæ scripta sunt legis hujus: 47 quia non
 incassum præcepta sunt vobis, sed ut singuli in eis viverent: quæ facientes
 longo perseveretis tempore in terra, ad quam, Jordane transmissio,
 ingredimini possidendam. 48 Locutusque est Dominus ad Moysen in eadem
 die, dicens: 49 Ascende in montem istum Abarim, id est, transitum, in
 montem Nebo, qui est in terra Moab contra Jericho: et vide terram Chanaan,
 quam ego tradam filiis Israëlem obtinendam, et morere in monte. 288 50 Quem

²⁸² + **32.36 Judicabit.** Discernendo a malis, secundum illud: Judica me, Deus, et discerne causam meam Psal. 42.. Videbit quod infirmata sit manus. Quodcunque potest manus tua, instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia est apud inferos Ecclē. 9..

²⁸³ + **32.37 Ubi sunt dii.** Quasi, nihil prosunt idola in quibus confidebant, vel opes vel honores vel sæculi voluptates, nihil enim secum ferunt de universo labore.

²⁸⁴ + **32.39 Videte quod ego sim solus,** etc. Generalis admonitio, quasi relicta idololatria vel hæresi et omnibus spretis immunditiis, ad verum Deum convertimini. Ego occidam. GREG., lib. VII Moral., cap. 18. Occidit ut vivificet, percutit ut sanet, etc., usque ad et sensibiles per ardorem charitatis facit.

²⁸⁵ + **32.40 Levabo.** Alia editio: Tollam in cælum manum meam, et jurabo pre dexteram meam, et dicam: Vivo ego in æternum. In cælum manum Dei levare, vel attollere, est potentiam æternitatis suæ super omnia excellentem ostendere. Jurare per dexteram, id est per Filium, qui est dextera Patris, est promissa ipsius in conspectu hominum confirmare et æternitatem suam credentibus sibi per Evangelium revelare, quia potestas ejus, potestas æterna Dan. 7..

²⁸⁶ + **32.42 Sagittas.** Dæmones, de quibus ait Job: Sagittæ Domini in me sunt Job, 6., quasi tantam exercebo vindictam, quæ dæmonibus quoque posset sufficere. Et de captivitate. Captivorum capita radebantur, qui distrahebantur, et sub corona vendi dicebantur. De captivitate. Caput inimicorum nudatur, quando consilium iniquæ mentis vanum esse probatur, quo se impune peccare arbitrabatur. Capita quoque inimicorum sunt magistri, in quos ultio novissima redundabit; unde: Exivit sanguis de lacu usque ad frenos equorum Apoc. 14., id est ultio tormentorum usque ad rectores populorum.

²⁸⁷ + **32.43 Quia sanguinem.** In iudicio populus Dei laudabitur, cum apparebit gloriosus, et inimici justa retributione punientur.

²⁸⁸ + **32.49 Ascende in montem.** Abarim interpretatur transitus; Nebo in conclusione. Dicitur Nebo mons esse in terra Moab contra Jericho, supra Jordanem, in supercilio Phasga, juxta montem Phogor, a quo circa eum regio usque nunc Phasga appellatur. Moses ergo in Abarim et in monte Nebo contra Jericho ultra Jordanem moritur: quia lex et circumcisio usque ad Christum et

conscendens jungeris populis tuis, sicut mortuus est Aaron frater tuus in monte Hor, et appositus populis suis: ⁵¹ quia prævaricati estis contra me in medio filiorum Israël ad aquas contradictionis in Cades deserti Sin: et non sanctificastis me inter filios Israël. ⁵² E contra videbis terram, et non ingredieris in eam, quam ego dabo filiis Israël.

33Hæc est benedictio, qua benedixit Moyses, homo Dei, filiis Israël ante mortem suam. ²⁸⁹ ² Et ait: [Dominus de Sinai venit, et de Seir ortus est nobis: apparuit de monte Pharan, et cum eo sanctorum millia. In dextera ejus ignea lex. ²⁹⁰ ³ Dilexit populos, omnes sancti in manu illius sunt: et qui

baptismi sacramentum processit, ibique conclusa est, quia finis legis Christus. Vidit Moses terram promissionis, sed non ingressus est, quia in spiritu prævidit, et in lege prædixit Christi gratiam futuram, sed præsentem non vidit eum. Unde: Multi justis et prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, et non viderunt Matth. 13..

²⁸⁹ + **33.1 Hæc est benedictio.** Bene in fine Deuteronomii benedictionem posuit, quia Christus post completionem Evangelii ascensus in cælum, elevatis manibus discipulos suos benedixit. Benedictio qua filiis Israël in Deuteronomio quod est secunda lex benedixit, ad gratiam pertinet Novi Testamenti, in quo priscae legis mysteria reserantur, et veri Israëlita benedictionem, per Moysen hominem Dei prædictam, per hominem Christum consequuntur. Bene autem imminente morte Moysi benedictio datur, quia, legis umbra moriente, cœlestium donorum veritas aperitur. Prævidens ergo Moyses Salvatoris adventum et gratiam Novi Testamenti quasi præteritam explicans, voce primitivæ Ecclesiæ lætabundus exsultat, dicens: Dominus de Sina venit, etc. AUG., quæst. 36. Alia littera, etc., usque ad unde: Lætamini, gentes, cum populo ejus. Quia cæcitas contigit ex parte in Israël, donec plenitudo, etc. Rom. 11. Moyses homo. Moyses significat legem, quæ ante mortem, id est, antequam in ipso finiretur, prædixit Ecclesiam in Christo benedicendam.

²⁹⁰ + **33.2 Dominus de Sinai venit.** Sinai interpretatur amphora mea vel mensura mea vel mandatum. Seir pilosus vel hispidus. Pharan ferocitas eorum vel frugifer. Sina igitur figurat Vetus Testamentum, quia certam mensuram mandatorum juxta decalogi decretum tenens, prohibere novit, non juvare: nec spiritu dilectionis liberat, sed timore pœnæ subditos ligat. Unde: Unum quidem in monte Sina in servitutem generans, etc. Gal. 4. Dominus ergo venit de Sina, id est ex lege et prophetis credentibus innotuit. Inde enim venit, cum ibi legenti et intelligenti innotescit. Unde: Ipse incipiens a Moyse et omnibus prophetis Luc. 24., discipulis exponebat, ad quorum corda venire cupiebat. De Seir ortus secundum carnem, scilicet de Judæis malitiæ et perfidiæ spineto asperrimis, novæ lucis ortu tanquam verus sol justitiæ fideles illuminavit. Unde: Nobis oriatur sol justitiæ Mal. 4.. Et alibi: Orietur stella ex Jacob, et consurget homo de Israël Num. 24.. Dominus, etc. Sina interpretatur tentatio. Dominus ergo de Sina venit, quia carnem nostram, in qua tentaretur, accepit. Et de Seir, etc. Qui et Edom vel Esau. Hic est populus Judæorum, qui gulæ desiderio quasi pro lentis edulio primatus gloriam perdidit, et benedictionis gratiam fide junioris populi supplantatus amisit. De Seir ortus est nobis, etc. Hunc montem longo tempore circumierunt, et in eo aliqua præcepta acceperunt. Seir, id est hispidus vel pilosus, gentilitatem significat, quæ peccatis erat horrenda; de qua ortus est Dominus qui in fine de Ecclesia gentium Judæis prædicabit, quia reliquiæ salvæ fient. Apparuit de monte Pharan, etc. Qui frugifer interpretatur, quia de Ecclesia gentium virtutibus frugifera fides Christi prædicabatur Judæis. Christus ergo de Pharan apparuit; quia quanto contra eum ferocitas infidelium exarsit, tanto altius divinitatis ejus notitia crevit. Quanto enim inter passionis contumelias latuit, tanto per virtutem resurrectionis effulsit; et qui prius incredulitatis ferocitate persecuti sunt, postmodum ei charitatis ardore adhæserunt; de quibus additur: Et cum eo sanctorum millia. In dextera ejus ignea lex. Tabulæ scilicet, in quibus lex, quæ purgat et urit peccata. Dextera quoque Patris est Filius, qui attulit legem charitatis dicens: Ignem veni mittere in terram, etc. Luc. 12. In dextera ejus ignea lex. Dextera, Evangelium, per quod beatitudo æterna promittitur; quæ dextera dicitur, non temporalis, sicut in lege, quæ dicitur læva. Unde: Dextera illius amplexabitur me. In hac dextera lex ignea, id est, charitas a Spiritu sancto in electorum cordibus inflammata. Unde dicit: Plenitudo legis dilectio Rom. 13.. Et alibi: Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem Joan. 13.. Hæc igneis linguis Spiritus sancti apostolis infusa, omnem legis plenitudinem tanquam digito Dei descripsit, et spiritu ferventes et

appropinquant pedibus ejus, accipient de doctrina illius.²⁹¹ ⁴ Legem
 præcepit nobis Moyses, hæreditatem multitudinis Jacob.²⁹² ⁵ Erit apud
 rectissimum rex, congregatis principibus populi cum tribubus Israël.²⁹³ ⁶
 Vivat Ruben, et non moriatur, et sit parvus in numero.]²⁹⁴ ⁷ Hæc est Judæ
 benedictio: [Audi, Domine, vocem Judæ, et ad populum suum introduc eum:
 manus ejus pugnabunt pro eo, et adjutor illius contra adversarios ejus erit.]
²⁹⁵ ⁸ Levi quoque ait: [Perfectio tua, et doctrina tua viro sancto tuo, quem
 probasti in tentatione, et judicasti ad aquas contradictionis.²⁹⁶ ⁹ Qui dixit

operatione lucentes fecit. Sed quia non uni populo, ut lex Moysi, sed omnibus data est, adjungit:
 Dilexit populos.

²⁹¹ + **33.3 Dilexit.** Unde: Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat,
 etc. Joan. 15.. Omnes. Sine personæ acceptione; unde: Qui timet Deum et operatur justitiam,
 acceptus est illi Act. 10.. Omnes sancti. Sanctificati scilicet in nomine ejus qui audierunt: Sancti
 estote, quoniam ego sanctus sum, etc. Lev. 19.. In manu. Id est potentia, qua proteguntur. Unde:
 Non rapiet quisquam de manu mea, etc. Joan. 10.. Hi per charitatem sunt unum regnum in manu
 Domini; unde Isaias: Et eris corona gloriæ in manu Domini, et diadema regni in manu Dei tui
 Isa. 62.. Et qui appropinquant, etc. Quasi: Non contristentur qui Christum in carne docentem non
 audierunt, quasi ab hominibus decipiantur. Per os sanctorum loquitur Christus, per pedes doctrina
 capitis auditur; unde: Qui vos audit, me audit, etc. Luc. 10. Vel illi appropinquant pedibus ejus ad
 capiendam doctrinam, qui spirituali desiderio flagrant, evangelicis et apostolicis Scripturis die
 noctuque invigilant. Sed quia hæc de Novo Testamento dicta sunt, sequitur quorum voce Moyses
 loquitur de veteri lege dicens: Legem præcepit nobis, etc.

²⁹² + **33.4 Hæreditatem.** Quia hæc est utilitas legis, hæreditas Abraham promissa: Si volueritis
 et audieritis, me bona terræ comedetis. Erit apud rectissimum, etc. Jacob, ab angelo benedictus,
 Israël vocatus est, id est rectus Dei; et Judæus ad fidem conversus ab eo post resurrectionem bene-
 dictus, cui in passione prævaluit, ob justitiæ professionem rectissimus appellatur. Unde: Audi,
 Jacob, serve meus, et rectissime, quem elegi, etc. Isa. 49.

²⁹³ + **33.5 Rex.** Christus. Ego autem constitutus sum rex ab eo, ut scilicet faciat regnum et
 potestatem, qui est rex et potestas prima. Cum tribubus Israël. De quibus primitiva Ecclesia. Bene
 prius principes, deinde tribus congregandæ dicuntur, quia primi apostoli, et per eos crediderunt
 alii.

²⁹⁴ + **33.6 Vivat Ruben.** Prædicta salute primitivæ Ecclesiæ, singulis tribubus proprias
 benedictiones tribuit; veros Israëlitas de utroque populo prænuntians, nunc de Christo, nunc de
 apostolis, nunc de primitiva, nunc de tota Ecclesia vaticinatur. Vivat Ruben. Quasi: Licet Ruben
 cubile patris violaverit, et primogeniti dignitatem amiserit, vivat tamen, et agens poenitentiam
 non moriatur. Filii Ruben, id est, Judæi per Ruben significati, lectum Patris violaverunt, id est
 Christum Filium ejus sputis immundis polluerunt: tamen ad poenitentiam reservantur, sed pauci
 numero ad comparationem Ecclesiæ gentium. Ruben. Visionis filius, quia mater ait Gen. 29.:
 Vidit Deus humilitatem meam. Hic est primogenitus, significans electos ex Judæis, qui Christum
 negando et crucifigendo mortui, prædicatione apostolorum conversi, ex fide Christi sunt vivificati:
 hi visionis filii, quia respectu divinæ misericordiæ salvi.

²⁹⁵ + **33.7 Hæc est Judæ.** Judas, qui interpretatur confessio, universalem significat Ecclesiam,
 in qua laudis divinæ confessio et gratiarum actio. De quo mater ait: Modo confitebor Domino Gen.
 29.. Hæc est vera sponsa Christi quæ virtutum monilibus adornata, non superbit, sed gratias agit,
 pro hac orat ut audiatur. Audi, Domine, vocem Judæ. Regum scilicet qui de Juda, qui Christum
 desiderabant; et ipsius Christi, qui ait: Confitebor tibi, Pater, rex cœli et terræ, etc. Luc. 10.
 Manus. Oravit Dominum pro Juda, cui nunc Domini promittit auxilia, quasi non præsumat de
 viribus suis Judas, sed in illo confidat qui ait: Confidite, ego vici mundum Joan. 16.; cujus manus
 in cruce contra spirituales nequitas pugnaverunt, ut per mortem destrueret eum qui habebat mortis
 imperium. Adjutor. Ut vincat et dicat: Super excelsa mea deducet me victor Habac. 3.: ipse enim
 in nobis vincit, et pro victoria sua coronat nos in misericordia et miserationibus.

²⁹⁶ + **33.8 Perfectio.** Quasi, quam sis perfectus, et quam sancta doctrina tua per Moysen
 declarasti. Vel a sancto viro tuo, id est Levitis, est perfectio tua et doctrina tua. Illi enim debent
 legem custodire, facere et docere. Perfectio tua. Choro angelorum et martyrum et omnium per-

patri suo et matri suæ: Nescio vos: et fratribus suis: Ignoro vos: et nescierunt filios suos. Hi custodierunt eloquium tuum, et pactum tuum servaverunt. ²⁹⁷

¹⁰ ¹⁰ Judicia tua, o Jacob, et legem tuam, o Israël: ponent thymiama in furore tuo, et holocaustum super altare tuum. ²⁹⁸ ¹¹ ¹¹ Benedic, Domine, fortitudini ejus: et opera manuum illius suscipe. Percute dorsa inimicorum ejus: et qui oderunt eum, non consurgant.] ²⁹⁹ ¹² ¹² Et Benjamin ait: [Amantissimus

Domini habitabit confidenter in eo: quasi in thalamo tota die morabitur, et inter humeros illius requiescet.] ³⁰⁰ ¹³ ¹³ Joseph quoque ait: [De benedictione

---

factorum ista dicuntur, qui perfectionem charitatis moriendo pro Domino impleverunt; et mundo renuntiantes, culmen ecclesiasticæ doctrinæ assecuti sunt, tanquam veri Levitæ in terra partem non habentes, sed cum Propheta dicentes: Dominus pars hæreditatis meæ, etc. Psal. 15.; secundum illud: Si quis vult venire post me, abneget se, etc. Luc. 9. Qui perdiderit animam suam propter me, etc. Matth. 10. Christus autem verus Levi, qui hæc omnia fecit et docuit. Ipsi Levitæ adhærent imitantes illum usque ad sanguinem, de cujus passione subditur: Quem probasti in tentatione, etc. Ad aquas. Locus est ubi Moysi et Aaron ingressum terræ promissionis contradixit. Ad aquas. Legem significat, quæ male viventibus introitum regni cœlestis contradixit. Aquæ, populi, qui contradicentes clamaverunt: Crucifige eum. Sanguis ejus super nos, et super filios nostros Matth. 27.. Ad cumulum perfectionis Levi adjungit:

²⁹⁷ + **33.9 Qui dixit patri suo.** Quando fecerunt vitulum aureum, jubente Moyse, Levitæ, accincti gladiis, a porta usque ad portam idololatras interfecerunt. In ultione idololatriæ quasi suos non cognoscebant, quia sine differentia occidebant. Unde: Nisi quis reliquerit patrem et matrem et uxorem et filios propter me, non est meus discipulus Luc. 18.. Qui dixit patri suo et matri, etc. Debemus et temporaliter his cum quibus vicinius jungimur, plus prodesse. Debemus copulam terrenæ cognationis agnoscere; sed si cursum mentis præpedit, ignorare, ut affectus mentis viscera repleat, sed a spiritali proposito non avertat. Hæc bene vaccæ innuunt, quæ sub arca Domini ad montana tendentes, affectu et rigido sensu gradiuntur: pro vitulis pergentes mugiebant sed accepto, itinere gressus non deflectebant.

²⁹⁸ + **33.10 Ponent thymiama.** Sicut Aaron stans inter mortuos et vivos pro populo deprecatus est. Ponent thymiama. Sanctorum oratio suavissimum incensum est Domino: quo peccante populo Domini furor mitigatur, quia ab omni terrena sorde defæcata, cœlesti desiderio ignita, quasi thymiama in conspectu Dei flagrat, et quasi holocaustum ab ara pli cordis flamma devotionis in cœlum subvolat. Hoc præcipue apostolis et martyribus congruit, de quibus dicitur: Tanquam aurum in fornace probavit illos, et quasi holocausti hostiam accepit Sap. 3..

²⁹⁹ + **33.11 Suscipe.** Quasi grata, ut remuneres. Dantur nunc singulis albæ stolæ, scilicet animarum lætitiæ; et in judicio secundum corpus, recepta immortalitate, fulgebunt sicut sol et tanquam scintillæ in arundinetis discurrent, exurendo scilicet vacuos et infructuosos adversarios; de quorum pœna subditur: Percute dorsa. Quasi: videbantur sibi impune martyrum sanguinem fundere, sed quasi post dorsum pœna improvisa parabatur, id est æterna damnatio, in quam ruentes surgere non valebunt. Unde: Virga in dorso imprudentium Prov. 26..

³⁰⁰ + **33.12 Et Benjamin.** Videtur historiæ alludere, quia Benjamin patriarcha et propheta Jacob spiritu plenus unice amabat, et dispensatione Dei, locus divino cultui mancipatus, ejus tribui custodiendus decernitur; unde addit: Quasi in thalamo tota die, etc. Amantissimus. Christus est amantissimus Dei Patris, qui de seipso ait: Hic est Filius meus dilectus Matth. 17.. Hic habitat in dextera Patris confidenter, cui dicitur: Sede a dextris meis Psal. 109.. Aliter: Benjamin, de filio doloris filius dextræ dictus, exprimit Paulum de persecutore apostolum et vas electionis factum: ipse enim de hac tribu fuit; dignum autem erat ut sicut Domini præcursor prophetali oraculo prædictus est, ita magister gentium universo mundo profuturus, inter magna Ecclesiæ mysteria prædicaretur. In cujus mente Christus fiducialiter habitavit, cum inter innumera pericula coram gentibus et regibus eum constanter prædicavit. De cujus anima dicitur: Quasi thalamo tota die morabitur. Vel maritali connubio mira oblectatione perfruens, et virtutum prole fecundans, nulliusque vitii inquietudine secretum placidissimi pectoris derelinquens; vel in ea quasi in thalamo residens, tanquam sponsus speciosus, virgineas credentium mentes per prædicationem ejus suis jungit amplexibus. Unde: Adducentur regi virgines post eam Psal. 43.. Ipse quoque ait: Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo II Cor. 11.. Divinitas quoque in humanitate

Domini terra ejus, de pomis cæli, et rore, atque abyssio subjacente. ³⁰¹ 14
 De pomis fructuum solis ac lunæ, ³⁰² 15 de vertice antiquorum montium, de
 pomis collium æternorum: ³⁰³ 16 et de frugibus terræ, et de plenitudine
 ejus. Benedictio illius qui apparuit in rubo, veniat super caput Joseph, et
 super verticem nazaræi inter fratres suos. ³⁰⁴ 17 Quasi primogeniti tauri

Christi habitat confidenter. In thalamo morabitur, significat quod in utero Virginis cœlesti sponso juncta est Ecclesia, quæ in fortitudine potentia Christi et in operibus fiducialiter requiescit. Et inter humeros illius requiescet. Humeris onera portantur, ideo in eis robusta patientia designatur. Tanto autem libentius Christus in illo requievit, quanto pro ipso durissimos labores toleravit: tanto arctius amplexus est, quanto ab illius amplexu nullo terrore avulsus est. Unde ait: Quis nos separabit a charitate Christi? Rom. 8.

³⁰¹ + **33.13 Joseph quoque ait.** Joseph auctus interpretatur. Hic est Christus, qui a Judæis fratribus suis abjectus, in Ægypto hujus sæculi princeps factus est, et genus humanum a famis inopia evangelici frumenti dispensatione liberavit: qui est vere Salvator mundi. De benedictione Domini terra ejus. Ad litteram, fertilitatem significat, quam duæ tribus ex Joseph, id est Ephraim et Manasses, habuerunt in ubertate frugum, pomorum et pastu pecorum. Hæc est Basan, fertilissima regio, unde pinguedo interpretatur. Temperie cœli, et rore fructus, et fontium et fluminum abundantia, homine delectantur, quæ in abyssio significantur. Benedixisti, Domine, terram tuam, Ecclesiam scilicet, quæ non propria virtute, sed virtutum benedictione divinitus impletur. Unde: Benedictus Deus qui benedixit nos in omni benedictione spiritali in cœlestibus Christo Ephes. 1.. Cœli. Cœlum dicuntur propter unitatem fidei et doctrinæ apostoli et evangelistæ, de quibus alibi pluraliter dicitur: Cœli enarrant gloriam, etc. Psal. 18. In ipsis enim vita et contemplatione fulgentibus tanquam in cœlo habitat Deus, intonans terrorem, pluens consolationem, et coruscans miraculis. Rore. Cœlesti prædicatione, quæ miræ subtilitatis et gratiæ, qua contra æstum tentationis corda rigantur, et ut semper vireant virtutibus; unde: Det tibi Deus de rore cœli, etc. Gen. 27. Abyssio, ut scilicet pinguior fiat, de fonte ascendente irrorata quasi paradisu Dei. Unde: Fons ascendebat de terra irrigans superficiem terræ Gen. 2.. A mari abundavit sensus ejus, et cogitatus illius de abyssio magna. Frustra enim exterius irrigat sermo doctoris, nisi riget interius gratia conditoris. Unde subdit: De pomis collium, etc.

³⁰² + **33.14 Solis.** Christi, qui est sol justitiæ, qui ait: Fulgebunt justi sicut sol in regno Patris eorum Matth. 13., quia similes ei erimus. Ac lunæ. Ecclesiæ, quæ accipit hos fructus a sole, id est a Christo: semper igitur solem plena devotione respiciat, ne aliquando aversa lumen perdat.

³⁰³ + **33.15 De pomis collium æternorum.** Colles æterni fideles Veteris Testamenti qui humiles filii immobili firmitate in fide prophetarum et patriarcharum fundati unde: Mons domus Domini elevabitur super colles Isa. II quorum pomis terra Joseph benedicitur, cum Ecclesia Christi doctrina prophetiæ, exemplo virtutis, in fide fructificat. Et notandum, quia supra in pomis et rore cœli doctrina evangelica, hic in vertice antiquorum montium et pomis collium æternorum, legalis et prophetica signatur, et utrisque terra Joseph locupletatur; quia sancta Ecclesia utriusque Testamenti paginis, et novorum et veterum Patrum exemplis informatur; unde: Omnia poma, dilecte mi, id est, nova et vetera servavi tibi Cant. 7. et: Omnis scribe doctus profert de thesauro suo nova et vetera Matth. 13.. Manichæi ergo et Judæi quia illi Vetus, isti Novum Testamentum non recipiunt in hac terra opulenta hæreditare nequeunt.

³⁰⁴ + **33.16 Et de frugibus.** Ecclesia in toto orbe justitiæ fruge fecunda et charismatum largitate, de plenitudine sui Joseph accepit; unde sequitur: Benedictio illius qui apparuit. Totus Joseph, id est, caput et corpus benedictione plenus, sed benedictionis plenitudo præcipue in capite; unde: Sicut unguentum in capite quod descendit in barbam Aaron, etc. Psal. 32. Hic privilegio gratiæ, fratribus, id est, fidelibus præeminens, septiformi spiritu tanquam verus Samson ex utero virginis Nazaræus, id est Deo consecratus, quasi septem crinibus intactis effulsit. Super caput Joseph, Christi, qui est caput Ecclesiæ, in quo benedicuntur omnes gentes, de cujus passione et resurrectione subditur: Quasi primogenitus tauri, etc. Quasi. AUG., quæst. 56. Primogenitus tauri pulchritudo ejus. Non est ita legendum ut dicatur primogenitus tauri: sed cum sit primogenitus, pulchritudo ejus pulchritudo tauri est, propter cornua crucis. Christus vitulus saginatus, quem de armento patrum primogenitum regresso Filio Pater immolavit, qui die tertia suscitatus gloriosus apparuit, qui est primogenitus mortuorum et princeps regum terræ, post resurrectionis gloriam de virtute passionis adjungit cornua.

pulchritudo ejus, cornua rhinocerotis cornua illius: in ipsis ventilabit gentes usque ad terminos terræ. Hæ sunt multitudines Ephraim: et hæc millia Manasse.] ³⁰⁵ ¹⁸ Et Zabulon ait: [Lætare, Zabulon, in exitu tuo, et Issachar in tabernaculis tuis. ³⁰⁶ ¹⁹ Populos vocabunt ad montem: ibi immolabunt victimas justitiæ. Qui inundationem maris quasi lac sugent, et thesauros absconditos arenarum.] ³⁰⁷ ²⁰ Et Gad ait: [Benedictus in latitudine Gad: quasi leo requievit, cepitque brachium et verticem. ³⁰⁸ ²¹ Et vidit

³⁰⁵ + **33.17 Cornua.** Joseph comparat cornibus rhinocerotis, significans Ephraim habiturum principatum inter decem tribus, in quibus regnavit Jeroboam de tribu Ephraim in tempore Roboam filii Salomonis. Cornua rhinocerotis. Cornua crucis significat, de quibus ait Habacuc: Ibi abscondita est fortitudo ejus Habac. 3.. Per infirmitatem namque carnis quasi aries illusorum spinis coronatur, his cornibus hæsit, sed passionis incomparabili fortitudine unicornis exstitit mortis victor, et ejus qui habebat mortis imperium, unde: Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus I Cor. 1. Ventilabit. Prædicatione crucis discernens paleas a frumento: verbum enim crucis perentibus stultitia. Gentes. Postula a me, et dabo tibi gentes, etc. Psal. 2. De hæreditate enim veri Joseph quæ est terra inclyta hæc omnia dicuntur, de cujus cultoribus ex utroque populo congregatis, sequitur: Hæ sunt multitudines Ephraim. Hæ duæ tribus ex Joseph, non in se, sed in parente benedicuntur. Filios significant utriusque populi, qui in Christo benedicuntur secundum illud: In semine tuo benedicentur omnes gentes Gen. 22.. Hos patriarcha Jacob Ephraim et Manassen cancellatis manibus in modum crucis benedicens, et primogenito minorem præferens, in fide crucis Christi benedicendos esse signavit, in minore ex gentibus fidelem populum in Christi gratia tempore minore, sed fide majorem: ad quem Israhelitici populi gratia transivit, de cujus inæstimabili multitudine dicitur: Hæ sunt multitudines, etc., unde: Multi filii desertæ magis quam ejus quæ habet virum Isa. 54.. Manasses primogeniti honore privatus, et tamen benedictus, est Judaicus populus, qui ex majore sui parte pro infidelitate reprobatus, in reliquis tamen benedictionem consecutus, unde: Cæcitas contingit ex parte in Israhel, etc. Rom. 2.

³⁰⁶ + **33.18 Et Zabulon.** Zabulon et Issachar in Galilæa passionem acceperunt, ubi Christus maxime docuit, unde apostolos elegit. Per eos ergo apostoli designantur, et eis in exitu lætitia promittitur, quia exeuntes de finibus suis populum gentium Christo subjugaverunt, et in tabernaculis pro conversione Judæorum, de quibus et ipsi electi sunt. Pro utroque ergo populo, præsens eis lætitia promittitur, et futura: quia in præsentibus de conversione eorum gavisi sunt, et in cælestibus æterna lætitia remunerati. In tabernaculis, Judæorum, unde: Dilatet Deus Japhet, et habitet in tabernaculis Sem Gen. 9.: quia in ecclesiis de Judæis habitat latitudo minoris populi per unitatem fidei.

³⁰⁷ + **33.19 Ad montem.** Sion scilicet vel Jerusalem, vel contemplationem et virtutum altitudinem. Vocabunt. Justitiam tantum in fide Christi esse docentes. Finis enim legis Christus ad justitiam omni credenti Rom. 10.. In monte immolant victimas justitiæ, dum omnes qui ad Christum veniunt in quo construitur Ecclesia non ex operibus legis sed ex fide Christi justificari docent, secundum illud Justus autem ex fide vivit Habac. 1.. Sunt ergo veri Christiani victimæ justitiæ, quæ ab apostolis immolantur, dum terrena desideria mortificare docentur, ut spiritualia vivificentur; unde: Si spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis Rom. 8.. Ibi immolabunt. Non est locus veri sacrificii extra catholicam Ecclesiam, quæ supra hunc montem posita est. Qui inundationem. Hæ tribus negotiationibus vacaverunt, de transmarinis regionibus mercimonia reportantes, et thesauros absconditos, argentum, scilicet aurum vel gemmas quasi lac sugent, id est, facile accipient. Qui inundationem maris. Gentium vocationem significat. Mare enim universum genus hominum significat; unde: Simile est regnum cælorum sagenæ missæ in mari, et ex omni genere piscium congreganti Matth. 13.. Mare, mundus, sagenæ, doctrina, omne genus piscium, omnis sexus, ætas et conditio intelligitur. Maris ergo inundationem apostoli quasi lac suxerunt, quia confluentes ad doctrinam Evangelii turbas populorum in augmentum corporis Christi traxerunt. Absconditos. Novit Dominus qui sunt ejus I Tim. 2.. Multi enim sunt vocati, pauci, etc. Matth. 20. Arenæ, infidelium multitudo; thesauri, pretiosæ electorum animæ. Sic ergo suxerunt, ut ex auditoribus Evangelii alii quasi vasa in honorem thesauris regis transferrentur, alii quasi arenæ steriles et inutiles vacui remanerent.

³⁰⁸ + **33.20 Et Gad ait.** In benedictione Gad videtur prædicere potentiam virorum fortium vel judicium, qui de illa tribu fuerunt, sicut Jephthe, et alii multi. In latitudine. Quia omnis plen-

principatum suum, quod in parte sua doctor esset repositus: qui fuit cum principibus populi, et fecit justitias Domini, et iudicium suum cum Israël.]³⁰⁹
²² Dan quoque ait: [Dan catulus leonis, fluet largiter de Basan.]³¹⁰ ²³ Et Nephthali dixit: [Nephthali abundantia perfruetur, et plenus erit benedictionibus Domini: mare et meridiem possidebit.]²⁴ Aser quoque ait: [Benedictus in filiis Aser, sit placens fratribus suis, et tingat in oleo pedem suum:³¹¹ ²⁵ ferrum et æs calceamentum ejus. Sicut dies juventutis tuæ, ita

itudo benedictionis supra Christum requievit, unde suos benedixit. Gad. Id est, accinctus, Christum significat, qui contra spirituales nequitias pugnaturus, in infirmitate carnis virtute divinitatis præcinctus apparuit, secundum illud: Indutus est Dominus fortitudinem et præcinxit se Psal. 112.. Et alibi: Dominus fortis et potens in prælio, etc. Hic in latitudine benedictus est, quia non in solis Judæis, sed in omnibus gentibus amplissimum regnum accepit. Inde Prophetia ait: A solis ortu usque ad occasum laudabile nomen Domini. Sed quia per humilitatem passionis ad hanc gloriam pervenit, de morte ejus subjungit: Quasi leo requievit. Potestatem habeo ponendi animam meam Joan. 10.. Potestas mortis, non necessitas exprimitur; unde: Nemo tollit eam a me, sed ego pono eam. Ibid. Quasi leo fremuit. Quidquid enim dixit, potenter implevit. Cepitque brachium et verticem. Cum resurgens a mortuis fortitudinem inimicorum sibi subjugavit. Cepit quoque verticem, id est, mundani imperii sublimitatem ad suscipiendam fidem inclinavit; unde: Et adorabunt eum omnes reges; omnes gentes servient ei Psal. 71.. Sequitur de novo statu regni ejus.

³⁰⁹ + **33.21 Et vidit principatum suum, quod in parte sua.** Subjectis sibi regnis et gentibus, potentia ejus apparuit, non armorum terrore, sed virtute doctrinæ. Repositus. Occultus, dum scribit leges suas in cordibus fidelium; unde ait: Vos unctionem habetis a sancto, et non necesse habetis ut aliquis doceat vos; unctio ejus docet vos de omnibus Joan. 2.. Vel, Repositus, quia in lege et prophetis in figuris latebat, et docebat absconditus, quæ manifeste in Evangelio declaravit; unde: Incipiens a Moyse et omnibus prophetis interpretabatur illis Luc. 24.. Qui fuit cum principibus populi. Adjutor, unde: Domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis Marc. 16., quia ait: Sine me nihil potestis facere Joan. 15.. Fecit justitias. Id est justificans in se credentes, et tandem secundum merita judicabit cum Israël, id est cum populo suo ad visionem Dei electo. Justitias. Justificationes credentium. Ipse enim justificat impium ex fide. Neque enim ex operibus legis justificabitur omnis caro.

³¹⁰ + **33.22 Dan quoque.** Alii per Dan Antichristum signari putant, quem de hac tribu nascenturum æstimant: ipse est catulus leonis, id est diaboli, qui largiter fluet de Basan, quia plenus confusione; Basan quippe confusio, vel pinguedo, vel bruchus interpretatur. Dan quoque iudicium, Basan ignominiam. Dan vero Christum significat, qui ait: In iudicium ego in hunc mundum veni Joan. 9.. Catulus leonis propter fortitudinem, et quia parvulus fieri dignatus est; sed suscipiens infirmitatem nostram, non amisit virtutem suam, quod enim infirmum est Dei, fortius est hominibus I Cor. 1.. De ipso dicitur: Vicit leo de tribu Juda, etc. Apoc. 5. Ignominiam quidem crucis a Judæis sustinuit, putantibus nomen ejus per mortem deleri: sed qui per infirmitatem ejus carnis, in passione catulus fuit, per divinitatis potentiam leo invictus in resurrectione apparuit; unde Apostolus: Et si crucifixus est ex infirmitate, vivit tamen ex virtute Dei II Cor. 13.. Quasi ergo ex Basan largiter fluxit, cum per ignominiam mortis perveniens ad gloriam immortalitatis, fluentis Evangelii totum orbem irrigavit; unde Isaias: Repleta est terra scientia Domini, sicut aquæ maris operientis Isa. 2.. Dan catulus leonis. Hoc propter Samsonem dicit, qui de tribu Dan fuit, et quasi leo fortis, cujus possessio usque Basan. Antichristus vero fluet largiter de Basan, quia satiabitur pinguedine luxuriæ et omnium vitiorum. Mare et meridiem possidebit. Quia possessio ejus ab australi parte in occidentem usque ad mare Tyrrhenum pertingit. Mare et meridiem possidebit. Per apostolos enim ex Judæis et gentibus Ecclesia acquiritur Christo. Per mare enim occidentale quod hic intelligitur Judæi figurantur, qui umbræ et exemplari deserviunt, nec habent lucem scientiæ et veritatis, et quia eis sol justitiæ occubuit, perpetuis remanserunt in tenebris. Hunc occidentem apostoli possederunt, cum ex eis plurimos gratia fidei illuminatos Christo subjecerunt, ut qui fuerunt aliquando tenebræ, lux essent in Domino. In meridie intelligitur Ecclesia de gentibus collecta, quæ, ablato legis velamine, Evangelii luce perfruitur, et cubans cum sponso in meridie, revelata facie gloriam Domini contempletur.

³¹¹ + **33.24 Aser quoque ait: Benedictus in filiis Aser, sit placens fratribus suis.** Aser beatus, Christus scilicet nostræ beatitudinis spes, cujus primitias nobis ostendit resurgens a mor-

et senectus tua. ³¹² ²⁶ Non est deus alius ut Deus rectissimi, ascensor cæli, auxiliator tuus. Magnificentia ejus discurrunt nubes, ³¹³ ²⁷ habitaculum ejus sursum, et subter brachia sempiterna ejicient a facie tua inimicum, dicetque: Conterere. ³¹⁴ ²⁸ Habitabit Israël confidenter, et solus. Oculus Jacob in terra frumenti et vini, cælique caligabunt rore. ³¹⁵ ²⁹ Beatus es tu, Israël: quis similis tui, popule, qui salvaris in Domino? Scutum auxilii tui, et gladius gloriæ tuæ: negabunt te inimici tui, et tu eorum colla calcabis.] ³¹⁶

tuis. Hic est benedictus in filiis, quia credentes, per ejus gratiam renascentes, totum orbem ejus similitudine repleverunt, quibus dicitur: Credite in lucem, filii ut lucis sitis Joan. 12.. Ipsi afferunt fructum lucis in omni bonitate et justitia et veritate. Hoc autem factum est, quia fratribus suis, id est apostolis, quos de Judæa elegit, vera charitate complacuit, ut spretis figuris gauderent de veritate Evangelii, et quia digni essent pro nomine Jesu contumeliam pati. Et unde eis tanta charitatis abundantia, supponit, tingat in oleo pedem, etc. Et tingat in oleo pedem suum. Christus caput nostrum ascendens in cœlum, apostolos, scilicet pedes suos mundum prædicando circumituros in terra adhuc consistentes, oleo Spiritus sancti copiosissime unxit, ut nullo labore deficerent, sed inmarcessibilis gaudii claritate pollerent. Incorruptibile quoque præbuit calceamenti munimentum de quo subditur: Ferrum et æs cal. GREG., lib. XXXIV Moral., cap. 5. Hoc de Ecclesia, etc., usque ad his calceamentis verum pascha celebrandum.

³¹² + **33.25 Sicut dies juventutis.** Significat hanc tribum prosperitate et deliciis abundasse usque ad senectutem captivitatis. Sicut. Promittitur Ecclesiæ cruda viridisque senectus: ut sicut fortiter in principio omnes impetus evicit, ita eminente fine Antichristi furorem evincat, unde: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi Matth. 28.. Et alibi: Senectus mea in misericordia uberi Psalmus 91..

³¹³ + **33.26 Non est Deus.** Supradicta admirans in laude Christi, qui hæc omnia fecit lætabundus erumpit. Ascensor cœli. Propria virtute ascendit, et quotidie Ecclesiam ad se trahit. Trahe me post te, curre in odorem unguentorum tuorum Cant. 1.. Nubes. Apostoli, qui pluunt verbis, coruscant miraculis: quos ascendens in cœlum misit ad prædicandum; unde: Vocem dederunt nubes Psal. 76., quæ scilicet nullo remorante discurrunt, non sua, sed Christi virtute signa et prodigia facientes, et quasi coruscationibus corda mortalium terrentes, unde: Bonum certamen certavi, cursum consummavi II Tim. 4..

³¹⁴ + **33.27 Habitaculum ejus sursum,** etc. Corpus a mortuis suscitatum in Patris dextera collocatum, de quo dicitur: Solvite templum hoc Joan. 2.. Brachia. Virtus scilicet passionis, quæ omnes defendit, quam in cruce extensis brachiis accepit. Subter brachia. Scilicet hæc brachia contra verum Amalec dimicantes defendunt: nec sicut Moysi lassitudine gravantur, sed indefessa virtute sublevant, donec veram consequantur victoriam. Veneremur ergo in supernis primitias nostræ resurrectionis, in infimis sacramentum nostræ redemptionis, ut et ipsi, debellato adversario, immortalitatis gloriam consequamur, de quo vero Israël promittitur: Ejicient a facie tua inimicum. Et solus. Suo scilicet more et suis legibus vivens, unde Balaam: Populus solus habitabit et inter gentes non reputabitur Num. 23..

³¹⁵ + **33.28 Oculus Jacob.** Qui hic vitiis supplantandis desudabat, ibi se levissimo mentis intuitu gloriam Christi, qui propter nos terram veræ carnis accepit, indesinenter contemplabitur: ut cujus hic corpore et sanguine per sacramentum frumenti et vini pascebatur, ibi divinitatis ejus perpetua visione saginetur, unde: Satiabor cum apparuerit gloria tua Psal. 16.. Et alibi: Manifestabo ei meipsum Joan. 14.. Tunc Jacob in perfectum Israël conversus, facie ad faciem Deum videbit, tam larga, tam subtili, tam delectabili Dei cognitione, quasi levissimo rore repletus, ut prædicatorum scientia qua in præsentem instruimur caligare videatur; unde: Sive scientia destruetur I Cor. 13.. Et alibi: Tenebrosa aqua in nubibus æris, præ fulgorem in conspectu ejus Psal. 17., ad quam cum perventum fuerit, omnis hæc doctrina cessabit, et erunt omnes docibiles Dei Joan. 6.; unde merito adjungit: Beatus es, Israël, etc Cælique caligabunt, quasi tam abundanter terræ fecundandæ ros infundetur, ut hominum tenebrescat obtuitus. In quo significatur, quia Judæi cum terrenam opulentiam ultra modum diligerent, caligaverunt, et Christum cognoscere non potuerunt; unde: Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, etc.

³¹⁶ + **33.29 Quis similis tui, popule?** Quasi, ideo beatus, ideo tibi similis nullus, quia non de tua virtute, sed de Christi gratia salutem speras, qui salvum facit populum suum a peccatis eorum. Et gladius gloriæ. In futuro adversarios irrevocabili severitate percutiens, quando sanguinem ser-

34 Ascendit ergo Moyses de campestribus Moab super montem Nebo, in verticem Phasga contra Jericho: ostenditque ei Dominus omnem terram Galaad usque Dan,³¹⁷ ² et universum Nephthali, terramque Ephraim et Manasse, et omnem terram Juda usque ad mare novissimum,³¹⁸ ³ et australem partem, et latitudinem campi Jericho civitatis palmarum usque Segor. ⁴ Dixitque Dominus ad eum: Hæc est terra, pro qua juravi Abraham, Isaac, et Jacob, dicens: Semini tuo dabo eam. Vidisti eam oculis tuis, et non transibis ad illam. ⁵ Mortuusque est ibi Moyses servus Domini, in terra Moab, jubente Domino:³¹⁹ ⁶ et sepelivit eum in valle terræ Moab contra Phogor: et non cognovit homo sepulchrum ejus usque in præsentem diem.³²⁰ ⁷ Moyses centum et viginti annorum erat quando mortuus est: non caligavit oculus ejus, nec dentes illius moti sunt.³²¹ ⁸ Fleveruntque eum filii Israël in

vorum ulciscetur. Gladius modo hic in humilitate patientium occultatur, in gloria resurgentium revelabitur, ideo gladius gloriæ Israël dicitur. Christus ergo quasi scutum protegit præliantem, et quasi gladius gloriæ ulciscetur triumphantem. Ad eum quasi ad caput, in fine vaticinii refertur gloria corporis, cum dicitur: Negabunt. Abominabuntur et odient, sicut Balac, qui rogavit Balaam, ut Israëlitas maledicendo repelleret. Calcabis. Subjiciendo eos Ecclesiæ, quam abominantur et persequuntur. Notandum undecim tantum esse benedictiones. Simeon namque in his benedictionibus non reperitur, in quo Judas ab apostolis excluditur, undecim tantum remanentibus. Inde quoque undecim mansionibus filii Israël de Horeb pervenerunt ad locum in quo Deuteronomium acceperunt.

³¹⁷ + **34.1 Ascendit ergo.** Tam Moyses quam cæteri patres Veteris Testamenti per spiritum in altitudinem contemplationis levati, prævidere potuerunt gratiam Novi Testamenti, quæ in Christo data est, et virtutum collatione et cœlestis regni perceptione: sed eam in carne expectare non potuerunt, in fide autem et spe mortui sunt, ad inferos deducti, ubi exspectabant Redemptoris adventum, qui per sanguinem suæ redemptionis inde eos liberaret. Ostenditque ei. Terram promissionis vidit Moyses, nec intravit, quia lex adventum Christi et doctrinam Evangelii verbis et figuris præsignavit, sed neminem ad perfectum duxit.

³¹⁸ + **34.2 Omnem terram.** Partem omnis terræ, quam ex altissimo monte potuit videre. Vel omnem terram ostendit ei in spiritu.

³¹⁹ + **34.5 Mortuusque est ibi,** etc. Nulli electorum parcit, et minima quoque peccata ulciscitur Deus etiam in amicis; unde: Moyses et Aaron sacerdotibus ejus, et addidit: Propitius fuisti eis, et ulciscens in omnes adinventiones eorum. Lege scilicet finita, quæ servivit Domino in tempore suo, urbs destructa et altare, nusquam sacrificia, nusquam libamina, nusquam sacerdos vel pontifex.

³²⁰ + **34.6 In valle.** In monte mortuus est, in valle sepultus est, quia lex tempore suo gloriosa fuit: sed comparata Evangelio abscondita videtur et humilis; unde: Dedi eis præcepta non bona. Et non cognovit homo. Judæi autem hoc factum, ne Judæi semper ad idololatriam proni mortuum colerent tanquam Deum; sed secundum allegoriam tempus et modum finiendi legis in sola Dei præscientia significat esse abscondita, nec profunditatem sapientiæ Dei, vel secretum consilii alicui patere, quia incomprehensibilia judicia ejus, et investigabiles viæ ejus.

³²¹ + **34.7 Moyses centum et viginti annorum.** Si ab uno per naturalem ordinem usque ad quindecim singulorum numerorum summas conjunxeris, unum scilicet et duo et tria, et deinceps, centum et viginti fiunt. Quindenarius vero ex septem et octo conficitur, septem ad sabbatum refertur, octo ad circumcisionem, quia octava die circumcidebatur puer. Si vero ad Novum Testamentum respicias, habes septem dona Spiritus sancti, et in octavo resurrectionem Christi, centum et viginti ergo eos significant qui vel in Veteri Testamento Legis et Evangelii præcepta implere student. Moyses centum et viginti annorum. Hoc significat tam eum quam cæteros patres Veteris Testamenti post perfectionem mandatorum Dei, quæ est in duobus præceptis charitatis, per gratiam Christi et sanguinis redemptionem, æternæ quieti et futuræ vitæ aptos esse; quorum oculus non caligavit, piæ scilicet intentionis intuitus nubilo non fuit obscuratus, nec dentes malitiæ moti, quia non est perturbatus tempestate vitiorum, ordo discretionis eorum centum et viginti sunt anni legislatoris quo numero confirmata est altitudo Salomonici templi. Primitiva quoque Ecclesia post passionem et resurrectionem, Domini que ascensionem hoc numero virorum gratiam Spiritus

